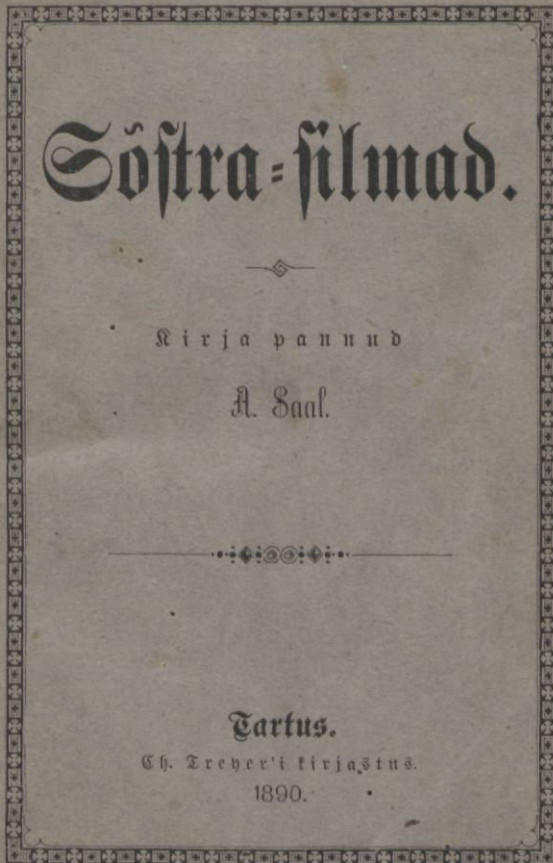

7.969.

Sõstra-filmad.

Kirja pannud

A. Saal.

Tartus.

Ch. Treher'i kirjastus.

1890.

Onna armfale võbral

Geest' ülemale hantel

R. E. Lääs'ile

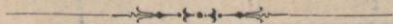
Kirjutajalt

Sõstra-filmad.

„See ongi kurbateo wanne,
Et turi kurbast sigineb.“

Kirja pannud

A. Saal.

Tartus.

Ch. Treyeri kirjastus.

1890.

Дозволено цензурою. — Дерптъ, 27 ноября 1889 г.

EN V T A
Kirjanduse muuseumi
Arhiiviraamatukogu

22308

Trükitud R. A. Hermann'i kirjadega Tartus.

I.

K u s m e i e o l e m e ?

Mus jügisene bö oli käes. Selgesti paistis täiskuu kõrgeft taewaft üle waifiwa looduse, aga fiisgi ei jõudnud ta hõbekiired paksude metsapuude wahelt kitja jalgte püäle tungida, mida mööda kats meest tasakesti juttu ajades kõndisiwad. Kui need üfsiklased metsarändajad praegu mitte ühe wäitese lagendiku püäle ei oleks jõudnud, fiis poleks keegi wõinud ütelda, et fiin sügawas metsas weel inimesi liigub. See lagendik oli kuu kiirtest üsna walge, nii et selgesti näha wõis, kui keegi fiin liikus.

„Mis te arwate, metsawaht, kas me peaks weel õigel teel olema?“ küfis teine kõndijatest lagendikule seisma jäädes ja enese ümber waadates. Küsija oli pikk sirge mees, lahke, naeratawa näoga ja sõbraliste filmadega, ehk elutormid küll

ka juba mitu joont kaunis sügawasti ta otja pääle oliwad wajutanud. Naeru tujul ei paistnud need jooned mitte filmi, aga tõsisel olekul oliwad nad kaunis selgesti näha ning andsiwad nende omanikule mehise, julge wäljanägemise.

Tema seltsimees, keda ta metsawahiks nime-
tas, oli wäikene mehekene, õiguse pärast ilusa
näoga, aga ometi oli sääl midagi tagasi tõuka-
wat, ehmatawat ja nagu sunnitud lahkest sees.
Kas see wõi mõni teine põhjus mõlemaid ühe-
wanadusi mehi teineteise wastu kaunis jahedad
oli hoidnud, seda ei teadnud nad wiist isegi. Met-
sawah oli muidu õige oma seltsimehe meele jä-
rele, aga ta tagasihoidlik wiis ei lastnud mõne-
kuulijest tutwusest, millest saadik nad teineteist
tundsiwad, suuremat sõbrust wälja kaswada. Siiski
oliwad nad aga hääd tuttawad, ja käisiwad tihti
kahetse metsas jahil.

Metsawah oli iseeneses tasafesti üht laulu-
wiisi ümisenud ning selle pärast seltsimehe küsimist
mitte kuulnud, nii et see seda weel pidi kordama.

Müüd tõstis ta filmad üles ja waatas enese
ümber.

„Mis koht see siin on?“ küsis seltsimees.

„Mis koht? Väike lagendik!“ wastas metsa-
wah. „Mis te sellest küsite?“

„Me' peame ometi kord metsast wälja saama. Ma usun, et me õigel teel ei ole.“

„Õigel teel? Teil wõib õigus olla. Pöörame tagasi!“

„Wot kus ilus asi — siis oleme ehtinud!“ hüüdis pikem mees pool pahaselt, pool naljakalt. „Jookse päew otja kui koer mööda metsa ümber ja siis hakka wiimaks weel teed otsima, kust koju pääseme — pah, ja nii wäsinud kui mina olen — ei, enne peame siin wähe jalgu puhkama ja nõuu pidama, kuhu küüned wõime sirutada.“

Sellega oli ta juba enese külili pehme sambla mätta otja lastnud.

Metsawaht oli kõige aja terawasti enese ümber wahthinud.

„Lähme siit ära,“ ütles ta siis.

„Kas te' siis sugugi wäsinud ei ole? Mina küll enam ei jõua.“

„Wäsinud küll ikka — aga see koht on koletu. . .“

„See koht siin koletu!“ hüüdis pikali oleja ja silmitses enese ümber. Wime paks mets piiras wäikest lagendikku igast küljest enese sisse, kuna kõrgemate puulatwade warjud pooleni lagendikuni ulatasiwad.

„See on ju päris üks luulelik koht,“ ütles ta siis oma jelttimehele. „Kui ma luuletaja olet-

fin, peaks tulewal nädalal veel walla rahvas selle koha kenadust minu salmides laulma. Nõiduslik-tena, hoopis iseäralik on see koht. — Mulle tuleb kõik nii salalik ja imelik siin ette, nagu oleks neil waitsetel warjudel elu sees ja nagu tahaks metsapuud meile kuulmata lugudest juuri saladusi südamel pööralt ära ütelda. Istuge, sõber, puhkame värskel kuuse metsa öölõhna sees, küllap siis uue kotsutatud jõuga jälle edasi astume.”

Metsawahet ei vastanud sõnagi. Ta waatas aga nii iseäralikult enese ümber, et sõber seda imeks pidi panema. Ta istus küll wiimaks pikema aja maha, aga ta rõõmus tujus oli nii rikutud, et seltsimehe katsed, teda jutuaajamisele meelitada, kõik asjata olivad. Ta pani seda küll imeks, aga et ka tema väsinud oli, siis jäi ta ka pea wait. Nii oli siis sellest puhkamisest kaheldudne puhkamine saanud, sest kehaga ühtlasi puhkas ka waim.

Aga metsawahi waim ei puhkanud kangeltsi mitte. Ta wäljaspidine waitus tuli otse kangeltsi mõtte tegewusest. Mis pääle ta siis mõtles?

Kes mõib seda teada!

Tema seltsimehel, kohtu kirjutajal Paul Laurenil olid filmad wäsimuse pärast kinni wajunud ning tult pääle tulnud. Wahete wahel lõi ta

aga jälle filmad lahti ja waatas oma sõbra poole, kas see wähest teda ei naera. Kui ta aga ära oli näinud, et metsawaht teda jugugi tähele ei pannud, waid pää norus tema ligidal mätta ot-
 sas istus, siis lastis ta oma pää ka jälle tagasi
 wajuda, et uimastawat wäsimust julgesti wälja
 tuktuda. Ta rõõmustas südamest, et seltsimees,
 kes enne nii nurises, nüüd ise ka puhkamist tar-
 witas.

Tüfikene aega oli mööda läinud, kui koera
 niuksumine uinuja üles äratas. Pool pahaselt
 lõi ta filmad lahti ja waatas unesegaja poole.
 Koer seisis oma peremehe ees, waatas kord tema
 otja, kord jälle metsa poole, nagu ootaks ta käsku.
 Peremees näis aga nii kindlasti magama, et ta
 seda ei kuulnud. Lauren lõi paar korda rusituga
 wasta maad ja tõstis siis ähwardades käe koera
 poole, et ta wait jääks. Tark koer näis rusika
 keelt wäga hästi mõistwat, pani enese käppade
 pääle ja jäi saba lipitsedes wagusi.

Weel ei olnud koerawaigistaja filmad hästi
 finni wajunud, kui koera kuunumine ta uuesti
 äratas.

„Mis tont sulle nüüd siise on tikkunud, Polla
 — wait!“ kähistas ta tasase häälega, et seltsi-
 meest üles ei ärataks.

See kord aga ei kuulatanud koer ta keelust. Ta oli natuke maad metsa poole läinud ning waatas jäält oma peremehe poole, nagu jahisaagi pääle käsku oodates.

Lauren waatas metsa poole, kuhu koer nii terawasti silmitses. Ta ei näinud jääs muud kui musta warju, mis pikad puud lagendikule heitjivad. Aga kas jääs siiski midagi ei liikunud? Ta õõrus käega uniheid filmi, nagu peats nad siis paremini nägema ja sügawamasse metsa pimedusesse tungima. Ta tõepoolest näginud nad ka paremini. Põõsajad lagendiku ja musta metsa wahel liikujivad — nende wahelt astus üks inimese kogu wälja kuupaistele. See oli üks naesterahwas.

Laureni uni oli nagu filmist ära pühitud, ta wahtis põnewalt selle imelise kogu poole. Ta ei olnud mitte kui teised naesterahwad riides, waid kandis laia lina sarnast riidet enese ümber, mille pääle pikad lahtised juuksed jastult alla ripnejivad. Ta näis enam ühe metsatondi wõi muinasjutuliku hauast wäljas käija kui igapäewase inimese sarnane olema. See äratas nooremehe uudishimu. Ta ei olnud mitte ebaukslik, aga ilma tahtmata tuliwad talle mitmesugused tondi- ja kodukäija lood lapsesõlwest meelde ja

täitšiwad teda imeliste tundmustega, peaaegu fartuſega. Et tõesti üks naesterahwas ſiia metsa ſügamuſeſſe õõſjel ajal ükſi wõis tulla, ſee naine wõimata olema. Wõi oli ta ſiia ära ekſinud? Ei, ei, mis oli inimesel ſiin ſügamas metſas tegemiſt, päälegi naesterahwal! — Nii ei jää-
nud mehekeſel muud otuſt praeguse nähtuſe kohta üle: kas oli ſee kogu ainult filmawiiraſtus wõi mõni tehaline metſa waim? Ja ſelle mõtte juures tuli talle tahtmata taſane wärin üle keha. Ta walmiſtas ennaſt juba ſelle ime waſta ette, et ta kuke laulu ajal äkisti filmade eelt ära kaob, ning tahtis nii kaua ſegamata oodata. Nuttu läks ta ja wõttis Bolla kinni, ning tõi ta wai-
giſtades enese juurde, et ſee waheſt oma niukſu-
miſe= wõi haukumiſega õõſuju ei ekſitaks. Selle juures langeſiwad ta filmad oma ſeltſimehe pääle, teda ta raſkeſti arwas magawat. Ta filmad oliwad aga pärani lahti ja ta wahtis liikumata filmadega enese ette, nagu olekſiwad nad klaaſiſt walatud. Oli ta ſeda kogu näinud? Oli ſee teda nii imetlema pannud?

„Sõber Põlmas,“ hüüdis Lauren taſakeſi ſeltſimehe poole. „Kas Teie ka ſeda imet olete näinud?“

Põlmas ehmatas ära.

„Mis imet? Ma ei tea midagi . . . ma mõtlesin . . . oh, me oleme wist kauaks jäänud, need kuused on juba oma warjud meie päale heitnud, kuna meie ometi kuupaistele istusime. . . Läheme nüüd kohe minema.“

„Dotame weel weidi, kui tema ära kaob.“

„Kes tema? Mis te räägite?“

„Vaadake sinna — näete, jääb metsa ligidal, kus need põõsad oma ladwad metsawarjust kuupaistele wälja firutawad. Kas näete seda walget kogu?“

Metsawaht tõstis filmad üles. Ta waatas kaua. Läbi paksude kuuse-okste tungiswad kuu kiired ta näo päale. Seltsimees filmas teda terawalt. Ta nägu oli oma wärwi kaotanud, ta huuled liikusiwad kramplikult, päälmise moka-habeme karwaotsad wärisesiwad, higitilgad seisiwad otsaesise pääl — kõik hirmu ja ehmatuse märgid.

„Ega Teie, armas metsawaht ei arwa, et see tont on?“ küsis kirjutaju pool naljatalt, pool tõesti. Ta pidi uskuma, et metsawaht seda nähtust tõesti kaelamurdjaks peab.

„Tont!“ wastas metsawaht masinlikult. „Mmas on ainult mõnel inimesel oma tont . . .“

muinasjuttude tonti ma ei kardä, aga . . ini-
mesjel on ise oma tont . . ."

"Söber, ma ei saa teie jutust aru," ütles
kohtufirjutaja. Rääkige selgemalt."

"Tema, tema . . oh Jumal!" ümises metsa-
waht iseeneses, ilma et ta jeltšimehe küsimist
oleks kuulnud. Ta wärises kõigest kehast. Ta
rind liikus rutusti, hingamine oli raske, ta ihu
läks kord külmaks, kord kuumaks.

Imestades waatas Lauren ta otša.

"Kes tema see on? Kas tunnete teda?"

"Oh, ärge nõudke mu käest nii palju, ma ei
tea, mis ma ütlesin, ma sõnisin, ärge uskuge
neid sõnu . . . läheme siit ära . . ."

Imelik ööfogu oli kaunis meeste lähedale
tulnud. Imelik lugu, et ta jahimehi mitte ei
näinud, kes küll kuuse warjul istusiwad, aga
wasta walget kuupaistust terawale silmale ome-
tegi näha oleksiwad pidanud olema.

"St, wait — ta kõneleb," sõjistas Lauren
metsawahile kõrwa sisse. "Ta ei näe meid, kuu-
latame, wahest kuuleme, kes ta on."

Kuulajad lastusiwad maa ligidamale, et wähem
näha oleks ja jäiwad wait. Koer kippus wägisi
aga imelise fogu poole, nii et Laurenil tema
kinnipidamisega tegemist oli.

„Ilus taewafilm, ma tunnen ju hõbe-walgust oma näo pääl,“ kõneles imelik naesterahwas. „Sa paistad niisama kui sel ajal, mil ma weel õnnelik olin ja inimeste filmist armastust ja sinu tiirteist armu sooja oma lõtkendawasse südamesse paista lastiin. Oh kui rõõmus oli mu lapselik jüda, mu rõõmus rind helises kõige kaunimates wiisides, ma kujukatsin maailmast enesele taewa — aga see oli hirmus petrus! Nad on mult kõik riijunud, minult, kes kui jüüta tallele huntide kohtu ees seisis ning hirmu pärast oma wabanduseks sõna muust ei saanud. Ja kus olid mu sõbrad siis? Oh, mis on sõprus, mis on truudus ilmas? Oh, ialgi ärgu ustugu keegi neid ilusaid sõnu, neil ei ole mingit tähendust, nad on jüüta sõnakolinad. Kus oli mu Peeter, kui nad mult maailma, kõik, ah kõik ära riijusiwad. Ja sina, hõbe-selge kuu kõrges taewas, ka sina kuulsid nende sõna ja ei paistnud enam mu hingesse, teie, igamehed tähed mõõtmata ruumis ja sina päike ja taewawõliw ning teie sinamad pilwed — oh ka teie kõik kadusite minu eest. Kas teie ka teate, mis see tähendab, ilma teieta elada? Tulge teie tagasi, paistke endise soojusega mu hingesse, laske mind jälle oma ilu näha — muud ma ei taha. Tige ilm kõige oma delate inimestega wdib iga-

westi mu eest mustaks jääda, — ma ei taha teda enam näha saada”

Ta pidas kinni ta nuttis.

Nagu kivitüju seisis Lauren imestades seda üksi kõnelejat kogu imestades. Ta näis üks õnnetu inimene olevat. Kõik oli talle liiga teinud — millega? Ta sõnad olivad nii segased, et Lauren nendest enesele midagi ei võinud ära seletada. Imestades wahtis ta üksi filmi imelise naesterahwa pääle. Ta oli kaunis ligidale jõudnud ja näo kuivalguse poole pööranud, nii et seda kaunis hästi näha võis. Ta häälest oli nutmist kuulda, aga mitte ühtgi pisarat ei hiilganud laugel. Ümberhoitaw walfjas suur rätik oli üle õla tagasi langenud, mille alt paljad õlad wälja paistisid, nii kaunid, nagu oleks neid kõige suurem kunstnik walgest marmorist wälja raiunud. Suured, sassis juuksed langesid hooletult üle õlade ja läikisid kuupaiskel nii iseäraliselt, et kohtukirjutaja süda soojalt tühjuma hakkas ja murueide tütarde pääle mõtles. Wahest oligi ta mõni muinasjutuline murueide tütar, kes nii mitme nooremehe südamed oma wõrku on wõtnud.

Metsawaht oli kui kanges palawikus. Üksikfilm wahtis ta jelle ilusa nähtuse pääle ja — wärises.

„Siin on see koht,“ algas ilus kogu jälle oma kõnet iseenesega, „kui ma temaga üksi olin — siin oli see koht, kui mind mu oma äraandja varitses. Oh kuule, ma tunnen, ja paistad niisama heledasti mu päale kui sel korral, ehk su nägu küll minu eest varjul on, siiski oled ja mu truustaatja. Selle koha küljes ripuvad kõik mu armjad ja hirmsad mälestused. Mul on, nagu tunnetan ma siin praegu veel endist kadunud õnne, aga ühtlasi tunnen ma ka nagu oma hirmsa äraandja hirmust hinge õhku enese lähedal, mis valusamalt kui tuli mu näo pääl põletab.“

Metšaravahit tegi selle juures imelist häält, mis nagu vihast ja meeleäraheitmisest segatud oli.

See häälmõjus nagu elektri säde piigasse. Ta kiskus silma nähtavalt nii ära, et natukene aega oma kogumiseks pidi aega tarvitama, enne kui jälle enese sirgesti üles võis ajada.

„Mis see oli? Kas see häälmõjus ikka veel mu kõrvus kõhiseb, või on sel kohal oma wanne juures, mis mind ka kõige ükfilasemas kohas rahule ei jäta?“

Ta kuulatas natuke aega.

Mõlemad votasivad hinge kinni pidades. Minult koer hingas.

Tal näis kuulmine teravam olema, kui nägemine. Ruttu hakkas ta minema ning oli pea põõsaste wahese metsta weerele kadunud.

Kõutult seisiwad jahimehed oma paiga pääl ega mõistnud midagi pääle hakata. Lauren jooksis wiimaks rutusti sinna poole, kuhu see kogu kadunud, käis ta hää ringi metstas ära, huiatas ja hüüdis ning kutsus kõige meelitawamal sõnal murueide tütar wälja, aga kõik jäi pääle metsta wastukaja wait, nagu ei oleks siin ialgi inimese hinge olnud.

Juba hakkas mees peaaegu uskuma, et see filmawiirastus oli, aga oma seltsimehe juurde tagasi jõudes leidis ta teda nii suure ärrituses, et jälle loo tõlise sündmuste pääle pidi mõtlema.

„Mis teie sellest loofst arwate?“ küsis ta seltsimehelt.

„Ei midagi, midagi,“ wastas see rutusti ning katsus sääl juures oma sisemist rahu tagasi saada.

„Ta näitab aga üks õnnetu inimene olevat.“

„Nii näib olema . . .“

„On teda keegi petnud?“

„Kes seda teab!“

„Ta kõneles ühest äraandjast —“

Metšawaht ei wastanud kohe. Lauren watas ta otsa. Ta huuled katsusiwad kõnelda, aga kramplik wärin ei lasknud sõnu suust.

„Wõib paljust kõnelda, mis see meitesse puutub?“ sai ta wiimaks üle huulte.

„Ta on mu südames sügawat kaastundmuist enese wasta äratanud,“ wastas Lauren. „Ma soowiksin tema elulugu lähemalt teada saada.“

„Seda ei wõi teie ju ometi saada.“

„Miks mitte?“

„Kes teab, kes ta on, kust pärit ja kus ta elab?“

„Seda pean ma kätte saama, nii tõesti kui ma kohtufirjutaja Paul Lauren olen. Ma ei taha enne rahule jääda, kui teada olen saanud, kes ta on ja mis ülekohut temaga on sündinud.“

Metšawaht ei tõstnud filmi üles. Ta waltis ükshilmi enese ette maha ja ägas siis:

„Kas teie tõesti seda tahate teha. Sätke see waew maha, ta on asjata. Mis on teil ka wõõraste inimeste saatusega tegemist, keda teie ei tunne ega tea, kas nad õiglaselt wõi ülekohtuselt kannatawad.“

„Ei, mina pean selle asja jälgile saama. Kui see inimene õnnetu on, siis on teised teda

jelleks teinud. Ma olen julge, et ta ise sellest kõige vähem süüdi on."

"Kudas võite seda aga nii kindlasti ütelda?"

"Kui inimene üksi iseenehes kõneleb, siis ütleb ta ikka, mis süda tunneb, ja südamel häält võime tõesti ometi mõlemad uskuda. See hääl ei anna inimesele enesele siis mitte õigust, kui tal seda ei ole, vaid mõistab armuta hukka."

"See on paraku tõsi," õhtas metsavahd iseenehes tasakesi. Valjemalt ütles ta:

"Aga see võib juba mõni wana unustatud asi olla. Kui talle wahest ka kurja on tehtud, siis on ilm seda ära unustanud ja andeks andnud."

"Ilm ära unustanud ja andeks andnud! Hoo, sõber. Kas ilm üleüldse ka andeksandmist tunneb? Ta võib küll unustada, aga andeks anda ei ialgi."

Metsavahi näojume muutis kuuvalguse käes oma karwa.

"Kas see on teie tõsine mõte?"

"Jga kuritöö, olgu see ligimese ehk iseenehe wastu, saab kätte maksetud; see on kurjateo tarwilik tagajärg, ilma et jääd kordgi teist rada oleks."

"Aga kas siis kahetsus ka ei lepita?" ägas mees, nagu oleks ta palawikus haige.

„Oma südamesse walab ta küll parandawat
õli, aga maailm ei tunne ka kahetsust. Ta tasub
kätte halastamata ja armuheitmata, mis tema
ees on patustatud. Maailmal ei ole südant,
ta ei tunne andeksandmist, halastust, ega armu-
heitmist, waid makjab kurja täiel mõõdul kätte.“

Rääkija ei aimanudgi, kuidas need sõnad selt-
meheesse mõjusiwad. Nad põletasiwad kui tulised
nooled sügawasse ihu sisse, ja weel seda walu-
samad nad oliwad, mida selgemalt ta aru sai,
et kõik tõsi oli.

Imelisel wiisil näis metšawaht nüüd teed
tundwat. Kirjutaja awaldas selle kohta ka oma
imestamist, aga sai wäga pooliku wastuse, nagu
üleüldse ka iga teise küsimise ja kõnealustuse
kohta. Ta hinges näis juur muudatus sündi-
nud olema, millest selttimees selle pärast mitte
juurt lugu ei pidanud, et tal ka iseenesega juba
tegemist küll oli. Dõsine nähtus oli tõe poolest
imelik ja arusaamata. Seda kindlamalt wõttis
ta enesele ette, kõik teha mis wõimalik, et sala-
duse jälgile saada.

Päike järas juba kesthommikus, kui ta selt-
timehe kätt Jumalaga jätmiseks wajutas ja tut-
tawat jalgteed mööda läbi metsa oma kodu poole
ruttas.

Ta seltsimees oli kõige pika tee ilma jututa ja iseeneses olnud, kuna kirjuta teda muidu kui lõbusat, elurõõmuist noort meest tundis. Et seda kõik võsine juhtumine oli teinud, seda ta nägi küll. Aga mis põhjus tal seks siis oli? uuris kirjutaja. Teda oli see ilmutus just palju jutustamaks teinud. Kuult tuli, et seltsimees ärkisti nii muresse jäi?

Tundis ta seda õnnetut piigat?

Oli tal temaga tegemist olnud? . . .

II.

Rohu protokoll.

Rohufirjutaja Paul Lauren oli kindla mehe loomuga mees, kes paljude oma ametiwendade wiisi humala-jumala ette oma põlwi ei nihtanud. Ta oli seadusetundjaks tahtnud õppida, aga wanemate warase surma läbi oli ta sunnitud koolipinki Jumalaga jätma ja ise omale leiba teenima minema. Oma koolmeistrite soovitusel pöördus ta R. kihelkonnakohtusse hää

koha, kus ta juba mitu aastat hoole ja usinusega truusti tööd oli teinud.

Kohtu=ametnikud pidasivad Laurenist palju lugu, sest igal pool tunti ta tublidust ja uskamist. Siisgi oli talle elus mõndagi juhtumud, mis ta näo pääle nähtavad jäljed järele oli jätnud. Kes siisgi arvas, et need murewaod Laureni näo pääl waljust tähendasivad, see eksis. Ja, Lauren oli küll wali mees õiguse pääle, aga tal oli väga tundlik süda rinnus, nii et ta mitte ilma liigutamata õnnetumateist ja waesetetest mööda minna ei wõinud. Seue pärast oli talle, meile tuttar, juhtumine nii südamesse läinud, et ta sest mõttest mitte ei tahtnud lahkuda: ma pean teadma, kes see õnnetu on!

Ta oli kõik teinud, mis wõimalik, aga terwes lähedonnas ei näitnud keegi sellest midagi teadwat. Pea oli tal juba lootus otjas, saladuse jälgile saada.

Tuuled ja tormid oliwad üle maa käinud, metsad lehtedest paljaks riisunud ja sügise kõige ta pimedate ööde ja lühikeste tumedate päewadega kätte toonud ning inimesed rohkem tubase töö külge köitnud. Ka Lauren istus taas ja seadis kohtu protokolliraamatuid korda, mis koh-

tufapis läbi segamini seisjivad ja tolmuga kaetud olivad.

Korda seadimise juures heitis ta ikka ka pilgu siia sinna raamatusse, et näha, kuhu neid paigale tuleb panna.

Korraga jäiwad ta filmad üht suurt tolmunud protokoll-raamatut sorides ühe koha päale seisma. Ta pani sõrme nende suurte tähtedega ridade päale ja luges aega mööda üht nõiaprotessi. Warsti läks aga lugemine ikka kiiremaks nii et sõrm üsna peaaegu edasi ja tagasi tantsis. Kui protokoll läbi oli loetud, ei pannud ta weel raamatut käest ära, waid luges sedasama tükki teist korda:

„Sel 25. sept. 1698.

Tänaſel päewal toodi Lepiku Mardi tütar Miina X kohtu ette ja kaebati ta päale nõiasüüdi.

Kaebajad: K. mõisawalitſeja Moritz Waidmann, Sakſa maa alam, 42 aastat wana ja mölder Mühlmann, 55 aastat wana. Moritz Waidmann kaebab: Lepiku Mardi tütar Miina on ſalamahiti Tallinnas ühe nonni juures koolis käinud, kes ise nõid on ja on Lepiku Miinale nõiakunſti õpetanud, mis jöle on Jumala ja riſtiinimeste ees. Müüd on ſee jöle alamaſt ſugust tüdruk minu poja päale ſilma tõſtnud ja

tema ära nõiutanud enese järele käima. Ma palun kõrget kohut, minule kui isale appi tulla ja mu poega sellega pörgulise küüsiist päästa, et see nõiatüdruk ühes oma isaga, kes oma tütart jalamahsti kooli julges panna ja päälegi veel ühe nõia juurde, ühes koos ära saaks põletatud.

Mölder Mühlmann kaebab: Sepiku Mardis Miina on ussi-filmasid lõõnud ja mõistab nüüd kõik nõiakunstid. Ta filmadel on niisugune vägi, et see kes sinna sisse waatab, kas pimedaks jääb ehk tahtmata tema järele hakkab käima. Nende filmadega võib ta kõik suurtest seisusestgi mehed oma poole kiskuda ja hukatuse sisse saata. Muusjad kõhtuherrad, waadake ise nende filmade sisse, ja teie näete, et mu kaebus õige on. Ma palun kõigi ristiinimeste nimel, et need filmad tal pimedaks saaksinwad tehtud."

Sälestusega pööris lugeja oma filmad kõrvale, nagu oleks need read, kus niisuguseid asju nõutakse, juba selle nõudmise läbi rojaseks saanud.

Ärritatud meelega luges ta edasi:

„Siidlane Mardis Miina, 16 aastat wana, ei mõista selle pääle muud midagi wastata, kui: „Püha Jumal oma igawesest taewast teab ja

näeb, et ma kõigest sellest inetust süüist puhast olen.“

„Tunnistajad on 1) mõlder Mühlmanni poeg Gustav Lebercht 18 aastat wana ja 2) K. mõisa armuline proua. G. L. Mühlmann tunnistab, Lepiku Miina on oma nõiasilmadega minu enese järel pannud käima ja weel mitmed teised noored mehed. Tema abimees oli üks noor talupois Peeter, kes teda nõidumises awitas —“

Lugeja peatas. — Peeter! See imelik naesterahwas meie jahi pääl rääkis ka Peetrist. Sme, aasta number on siin 1698 ja nüüd on 1707. See on alles 9 aasta eest olnud. Hm! Nii wana wõis see naesterahwas ka olla — 25 aastat.

„See oli ühel ilusal augusti ööl, kui ma *** metsas salamahiti Miina järele luurasin. Ühe wäikse lagendiku pääle, wäikse teeraja lähedal, mis K. mõisast läbi metsa kiriku-aia pääle wiib, tuli Miina ja tema kae kõrwal käis Peeter. Mina olin puude warjul ja nägin wäga hästi kuupaikestest walgustatud lagendiku pääle. Peeter lastis enese Miina najale ja waatas siis ta filmi ning ütles: „Miina, kui sa teaks, mis wägi ju filmadel on! Sa ei pane üksi inimeste pojad imetlema, waid teed ka linnud ja metjaloomad oma imestajateks. Sa wõid enesele meheks saada,

teda ja aga tahad, sest kes suudab külmaks jääda, kui ta nende jära oma südamesse võib woolata lasta! Kas tohin ma tõesti loota, et sinuga ühes oma elurada võin käia, hääd ja kurja sinuga kannatada, kõik jagada, teine teist igas asjas aidata — kas tohin?" — Selle pääle vastas Miina „jah!" ja lastis enesele juud anda. See on selgem kui päike, et Miina nõid on ja et Peeter tema arvitaja ja seltsimees. . ."

Jälle pidas lugeja kinni. — Väike lagendik väikse teeraja lähedal sügava metsa sees . . . kuivalge ilm, nagu sel korral — hm . . . see on imelik.

* * * mõisa proua tunnistust wahelt jättes luges ta edasi:

„Otsus: Et, nagu tunnistusest selgub, Lepiku Mardi tütar Miina koolis on käinud ilma mõisawanemate teadmata, ning nõiaks õppinud ja jeda kunsti tarwitanud, et kõrge seisuse liikmeid alanduse ja teotuse järele wedada, ning et ta kõigist tunnistustest hoolimata kangesti vastu punnib, siis mõistab kõrge * * * maakohus Lepiku Mardi tütre Miina, 16 aastat wana, tuleproowile, mis näitab, kas ta õigust ehk ülekohut on rääkinud; Peeter aga, kes teda on aidanud ja nõidumises nõuandjaks olnud, eluajaks wangi-

tööle, ja Lepiku Mardi, kes oma tütre salamahti on kooli saatnud, kus ta nõiaaks õppis, 90 kapihoobi alla.

Kohtu esinik:

baron * * *

* * * kohtus,

sel 25. sept. 1698.

Kohtuherrad:

.

Nagu palamikus segas Lauren ruttu lehti edasi, et näha, kas mõni järgmine protokoll mitte kohtuotsuse täitmiseft edasi ei räägi. Nagu selgesti näha, oli ainult kahe inimese, kahe mehe üle lõpuotsus tehtud, kuna piiga enne veel tuleproovi pääle taheti panna. Enne ei võidud ta üle otsust teha. Aga ehk ta küll otsis, ei leidnud ta ometegi midagi. Terwes raamatus olid sellest aastast ainult veel ligi tosin protokollisid, ning sellega oli ta täis saanud. Nii ei võinud selles raamatus enam ka midagi selle asja üle sees seista. Järgmist raamatut ei leidnud ta terwest kogustgi. Oli see kellegi kätte sattunud, või oli ta ametnikkude käes või kus?

Nii oli tal siis kohtuaktideft võimata pikemat seletust selle ndiaprotsessi kohta saada, mille siju ta nii juure ijuga uuris. Mis toimunud

aktid ei kuulutanud, efs seda teadnud wahest elaw rahwa-raamat seletada. Kui see lugu siin ümberkaudu oli sündinud, siis pidi seda ometegi iga lapsigi teadma. Aga siisgi pani ta imeks, et ta nende kolme aasta sees, mis ta siin elanud, midagi niisugusest loost 'pole kõrwu saanud.

Ta katjus nüüd hoolega inimeste käest seda saladust teada saada, aga ta waew oli asjata. Kodide suud olivad kui lukku pandud tema eest. Kodid, kelle käest ta lugu järele pärima läks, wastasiwad anupakkisult, et nad sarnasest loost midagi ei olla kuulnud. Ka neid inimeste nimesid, kes kohtu kaebtuses ette tuliwad, ei olnud ta kuulnud. Ta wõttis protokollu raamatu kord õige uuesti kätte, et paremini järele waadata, kas ta wahest nimesid ära ei olnud wahetanud, jääb märkas ta oma suureks imekspanemiseks, et see mitte tema * * kihelkonnakohtu protokollu-raamat ei olnud, waid koguni * * * maakonna kohturaamat. Taewas teab, kus see asi wõis sündinud olla, kuidas pidi seda ka siinpool teatama. Nii kadus tal siis ka wiimne lootuse sädemekse seda lugu pikemalt teada saada.

„Hm, nüüd olen ma täiesti pimedas,“ kõnelas ta iseeneses. „Suba arwasin ma asjale

jälgede pääle saawat. Koik läks nii imeskenasti kofku.

„Õnnetu neiu, kuurvalgel sügawas metšas wäikse lagendiku pääl, armukesel nimi Peeter, wanadus lähel ihte ... nüüd aga on see hoopis * * * koftu jauskonnas olnud, kes teab weel — kus?“

Ta oli tõesti meelt ära heitmas. Siis tuli talle hää nõuu. Ta läks oma tuttawa metšawahi poole.

III.

Ühesaja aasta järele.

Üksikut metšaalust teed mööda astub wäiksest üks wõõras mees. Ta hoiab meelega ennaft inimeste eest kõrwale, ehk küll keegi teda siin nurgas ei tunne. Ta on tugewa kaswuga, ilusa täie habemega umbes 28 aastane mees. Ta silmist paistab õiglase ja awalik süda ning hää tahtmine, aga ta natuke peenikesed mõlad tunnis-

tasivad, et nende taga jõnad kui hanaš kaasimeeste eest warjul wõivad olla. Ta nägu on kord ilus olnud, mida nüüd walfjad juuksesalgad ja pruunikas habe ümber piirasivad, nii et sellest palju nähagi ei ole, iseäranis kui tal weel kübar nii sügawasti filmade pääle on tõmmatud kui nüüd. Ka praegu ei wõi ütelda, et ta mitte ilus 'pole. Need sügawad jooned otsaesise pääl ja filmade ümber, ei tee ta nägu mitte inetuks, aga annawad talle ometi niisuguse näo, nagu oleks ta ilmas juba palju waewa ja walu näinud. Muidu oli ta nägu tõessti ilus, kuid need jooned, mis wiist ilmatormide jäädawad jäljed olivad, ei sündinud ta noorusega mitte hästi ühte. Sellepärast mõjus see waatajasse nii, nagu oleks talle need woad sunnitud kombel näosse tulnud.

Sügiseseid wihamasajud näitawad oma ameti hoopis ära unustanud, olema, sest juba mõni päew oli järgi mööda kuiw ja ilus ilm olnud. Päike paistis ilusasti selgest taewast maha, ehk ta küll ainult harwemas kohas läbi metša latwade rändaja juurde jõudis tungida. Kollased lehed kahiseivad teekäija jalgade all ja olivad ta ainsad saatjad siin jurnuhaualise wäikuses oma tasase kahinaga. Lehtpuude ladwad särasivad päikese

paistel, nagu oleks nende lehed sulast tullaft, milleda wahelt ükſikult ſeiſwad kuufed nagu rohelised tornid oma ladwad tõſiſelt ja liikumata üles tõſtiwad. Kõik oli nii kaunis weel wiimase ſuwe otſal, et ükſik rändajagi enefe ümber nagu kauniſt ſewadeſt õhku tundis heljuma, mis ta rinna ſergeks ja rõõmſaks tegi. Tegiwad ſeda need päikese kiired, mis weel nii hilja ſügisel ſuwife iluga ja ſoojuſega maa pääle katsuſiwad paista? Sojendaſiwad nemad rändaja rinda õnneliſe tundega?

Ta oli ühe lagendiku juurde jõudnud, mille rohu ja lehtede pääle päikese kiired ilma takistamata paistiwad. Sääal õitſes weel üks hiline sügise lilleke ja tema õiel puhkas wäſind meſilane oma tiiru pifa — wiimase lennu tarwis.

Teekäija waatas enefe ümber. Ta tuletas nagu kaugeteſt aegadeſt midagi meelde. Siis käis tal korraga üks iſeäraline läige ſilmiſt läbi. Ta wõttis oma kübara pääſt, keerutas ſeda kui terwitades käes ning hüüdis ſiis ſüdamelikult:

„Taewas terwitagu ſind, mu kodumaa mets!
Ma olen rõõmus ſind jälle näha, aga mu ſüdanutab ühtlaſi ka weriſeid piſaraid nende mälestuste päraſt, mis ſa kustumataſt mu ſüdamesse

oled wajutanud. Oh kes jõuaks küll need merised haavad finni matta, mis ma 9 pikka wangiaastat enesega waewa ja walu kandes ühes olen kandnud. Nüüd olen ma kord prii — kas jee õige wõi ülekohutune on, ei wõi ma otsustada. Ma tean, et ma ilmsüüta kõigest olen ja et tema puhas kui taewa ingel were kaanide ohwriks langeb, oh jääl ei wõi ka minu tegu igaühele taewa ees suur süü olla. Ma ei jõudnud kauem wälja kannatada, ma oleks hingepiina kätte jurnud. Ma tahtsin kord neid kochti näha saada, tahtsin kuulda, kuidas tema käsi käib, ja siis — siis wõiwad nad mu finni wõtta, wõiwad minuga teha mis tahawad, siis ei põgene ma enam ära.

Raua istus meie teekäija siin wäitse metja lagendiku pääl. Ta filmist woolasiwad suured pisarad, ehk need filmad küll harjunud ei olnud wett walama. Mis wangikubja kapi hoobid 9 aastat otja wälja ei jõudnud pigistada, seda tegi nüüd jällenägemise rõõm ja räägimata kurwad kadunud mälestused. Kes ise kauem aega kodust ära kaugel wõõra rahwa seas ei ole olnud, jee muidugi ei aima, mis ime wõim jee on, mis mehelegi pisarad filmi litsub.

„Siin oli jee koch, kus ma õnnelik olin, kus ma ühele inglile tahtsin wastu hõisata: fina oled

minu oma, oh ma olen taewas, sest et jina uu taewas oled," õhkas mees iseeneses. „Kus on see taewas nüüd? Jumal, pime, tühi, kole? kadunud wähest igawesti. . . .“

Ta rändas edasi. Ta jalad wanfusiwad. Aga ometi kumas talle nii ilus lootuse koit — ta wõis oma wanemaid, omakseid näha saada, wõis nende juust oma kallimate üle sõnumid saada, mida ta nagu sülelapsel oma ema juust muinasjuttusid tahtis kuulata. Oh kui ilus, kui ilus — nii pika aja järele!

Ta oli metsa teerada mööda juure maantee pääle wälja jõudnud. Raugelt paistis kiriku torn üle wäikse metsa tuka talle terwitades wasta. Põõsawal jõudamel keerutas ta ka sinna poole mütsi. Aga ta käsi jäi kõige mütsiga kui nõinatatud pää kohale seisma.

Pitaldane, tume kella hääl tungis talle kõrwu. Miks see teda ehmatas? Ta ei teadnud isegi, kust see tuli, ainult seda tundis ta, kudas palaw joon ta kehast läbi käis ja wärinaga lõppis. Ta jõuda jäi araks, rõõmus meel oli korraga kadunud, julgus otjas . . . mis see ometi pidi olema?

Ta läks edasi — ikka edasi!

Kella helin tehtis pikais waheaegades edasi. See oli furnu kell. Rändaja oli hoopis ära unustanud, et matmise juures palju inimesi on, kes teda näha ja wahest ka tunda wõiksid. Seda ei tahtnud ta mitte. Sellest oleks kära wõinud wälja minna ja ta liig wara juba jälle wangi langeda.

Kiriku eest läks praegu matuseliste rong mööda. Oli kõigest neli wiis inimest, kes kaunis juure walgelaudadest puusärgi taga käisid. Need ei pruukinud ta kartata, sest et kõik enamasti wanad inimesed olid, kes teda muudugi ei tundnud. Ta südames tõusis imeline igatsus ka furnuaiale minna, ja sellele wastuseismata läks ta ka furnurongi järele matuseaiale.

Nii mõndagi kalnuküngast oli ta siin tundnud; nüüd olid nende väikesed wärwimata ilma nimeta puuristikesed juba ära mädanenud ja maha langenud ning selle läbi ka tuttawad hauad tundmataks saanud. Oh, 9 aasta sees muudab nii mõnigi asi ilmas teiseks. Ka tema õnnis isa hingas siin mullas. Ta otsis seda kohta, kuhu ta tema põrnu enne kodust lahkumist toominga alla paigutanud. Surnumatjad olid maha jäänud, tal oli aega otsida. Oma tuttawat toomingat ei

filmanud ta enam kuskil pool; selle eest oli aga uusi noori puid rohkesti juurde tulnud. Ta waatas ja otsis kaua aega. Viimaks arwas ta digele kohale jõudwat. Sääal seisivad wanad paju-
põõsad, sääal see suur kuusk ja wana kast —
sääal, jah sääal pidi ta olema. „Soo, kord ometi
digel teel,“ ümises ta iseeneses rahul olles ja
rühkis läbi paksu põõsaste.

Ta oli digesti tulnud. Sääal seisis weel
see puuristike, wana ja kõdund, pea ümber kuk-
kumisel, mida tema ise sinna pannud. Aga
mis see on? Üksna tema isa haua kõrwal on
üks uus lahtine haud. Ta waatab sisse. See
on weel tühi, ootab weel enese ohwri pääle.
Uut paistawad kõdunewad lauad, see on tema
isa puusärk.

„Taewas keda matetakse küll nii tema ligi-
dale?“ hüüab ta imestades ja kartlik aim tungib
ta südamesse.

Kella hääal kõmib edasi . . . furnu kandjad
tulewad tema poole . . . see kirst tuuakse sinna
hauda . . .

Ta waatab terawamalt tulejaid. Sääal on
talle paar nagu tuttavat. Need on tema en-
dised naabrid. Talle langeb nagu raske kivi
südame pääle.

„Kes on see furnu?“ tahistab ta ühele lähemal olevale kõrva sisse.

Küsitam waatab natuke wõõrastades küsija otsa. — „Mis see wõõrassje ka puutub, kes meist elab ehk sureb. Täna matame Hansu Tiinat, kes teab, keda meist homme maetakse — —“

„Hansu Tiinat!“

See kõlas pea aegu kui walus karjatamine. Matuseiline wahtis imestades mehe otsa.

„Wõõras, mis teil on, kes teie olete?“

„Oh, ei midagi, ma tunnen enese väga haiglase olevat, kes teab, ehk on minu käes ka kord ära minna. Laske minul, mu hääd inimesed, selle pärast seda furnut näha . . oh laske, laske . . .“

Ta tungis neist wähest matjatest läbi, kes firstu ümber seisivad ja imestades ta wõõrassje, walusasse näosse wahtisivad. Kään lükatati päält ära ja jääl seisis poeg oma ema furnukeha ees. Waewalt wõis ta teda weel ära tunda, nii oli wististi haigus ta ära kurnanud.

„Hilja, hilja!“ ümisesiwad ta huuled ja palwetasiwad tasakesti ja ikka tasem, kuni wi-

maks ümber seisjad kaant jälle pääle hakkasivad panema. Ruttu langes ta furnu külma näo pääle, andis sellele hellasti suud, nagu oleks ta elaw, pööras siis enese näo ära ja laskis pisa-raid woolata, palju ja palawaid . . .

Matjad ise pidasivad palwet, kiriku teenrid jääi ei olnud. Haud maeti kinni ning matjad läksivad oma teed. See oli ju töö päew, kes siis aega mõis wiita! See oleks kallis maksuma tulnud.

Raua pärast matjate ära minemist weel seis-
 jis mõõras wärste kalmu künka pääl ja mõtles
 oma tulewiku üle järele. Ta oli ema armas-
 tanud, nagu üks tema seisuse osaline ialgi oma
 ema mõib armastada. Ja nüüd oli see kallis
 hing mullas. Ta oli tema järele wististi nii
 kurwastanud, et ta enam elada ei jaksanud.
 Kõigist omastest pidi tal siis weel üks õde ole-
 ma. Muud tal ilmas ei olnud — ei, tal oli
 ju weel üks hing, üks taewa ingel — aga see
 oli õnnetu, — waene šant, kui ta weel elas.

Nii wõtab kodumaa oma last wasta!

IV.

Lombafas wanamees.

Lauren oli oma tuttava metsavahi juures käinud, kes viimasest koosolekust saadik jähi pääl väga iseäraliselt olla läinud. Ta mõttis kirjutaja päält näha õige lahkesti wasta, aga siiski ei jäänud terawal filmal tähelepanemata, et ta tuleb metsavahi ära ehmatas. Üsna ärrituses oli ta küsinud, kui kaugel Laureni uurimine seisab ja kas ta juba midagi on leidnud, mis jeda mõistatust talle paremini seletaks. Kui Lauren siis temale * * * maakohtu protokollist kõneles, käis ta järele wäsin üle metsavahi näo. Kõneleja ei pannud teda tähele, ning kui asi ära oli räägitud, tegi kuulaja nii kaastundliku näo ja kahetses õnnetuma saatust nii südamest, et see kirjutajat gümawasti liigutas. Ta oli enesele õige seltsilase olnud, mõtles mees, ning kõneles kõik ära, mis tal südame pääl olnud ja mis ta kõige selle loo kohta iseeneses mõelnud.

Põnewa ärritusega kuulis metsawaht jeda päält. Ta nägi, et kirjutaja terawasti ja õigesti mõelda oskas.

„Ma uskusin juba, et see naesterahvas, keda meie sügisel jahil nägime, seesama tuleproovile mõistetud Lepiku Miina oligi, sest kõik märgid läkswad protokolliga nii wäga ühte, et jääb enam midagi kahkleda ei olnud. Aga ometigi ei olnud see kogu ni siin kohas sündinud lugu, mis juba maakohtu protokollist selgib.

„Muidugi ei olnud see lugu siin,“ ütles metsawahd nagu koorma alt wabastatud. „Siin ei ole jarnast lugu ialgi sündinud.“

Kirjutaja waatas imestades ta otja.

„Kas teie sellest imelisest naesterahwast enam midagi oma pool ei ole kuulnud?“ küsis kirjutaja.

„Mitte midagi. Ta on nii kadunud, et ma uskuma pean hakkama, me oleme kas filmawirastust ehk waimu näinud, keda maa pääl sugugi ei ela.“

„Kas teile on see ümberkaudne maa ja rahwas hästi tuttav?“

„Tuttaw just mitte. Ma olen mõne aasta eest alles siia tulnud.“

„Kust olete teie siis pärit?“

Metsawahd tegi nagu ei oleks ta seda küsimist kuulnud, waid astus afna alla ja hakkas sõrmedega wäikeste afna klaasid pöristama.

Rõju minnes jadas paksu lund. Lauren käis selle pärast meelega metsa teed, kus sadu vähem ja tuul vaiksem oli. Korraga libises ta jalga, ta waatas maha, jääl seisis üks kirves maas. Ta wõttis tera-riista maast üles ja läks edasi. Wähe maad eemal näeb ta üht lombakat wanakest enese ümber käima ja nagu midagi otsima.

„Ha, see on wistist kirwe omanik, kes kadunud asja taga otsib,“ mõtles Lauren ja hüüdis: „Wanake, mis sa otsid jääl nii suure hoolega?“

Mehike otsis ikka edasi. Wistist oli ta nii suure otsimise tuhina sees, et ta enese ümber midagi ei kuulnud ega näinud.

Sõbralik pats õla pääle ehmatas ta üles. Ta waatas kohkudes wõõra näo pääle, kes aga talle lahkest wastu naeratas.

„Mis sul kadunud on, hää wanake.“

Wanake waatas terawalt noore mehe juu pääle, tunnistas siis ta filmi, nagu tahaks ta teda läbi näha — ja naeratas pool rõõmu pool umbusalduse wahel. See nägu kõige nende uuriwate filmadega oli Laureni meele pärast. Kui ta ikka weel mingit wastust ei saanud, ütles ta kirwest wanakese filmade ees hoides:

„Kas on oma?“

Rõõmu läige käis üle mehe näo. Ta silmad särasivad rõõmus ja tänu mees. Kui Lauren firve ta kätte oli andnud, tõmbas wanake tõmmiliselt ta käe oma karedasse peosse ja surus ta palatvalt omra suu külge. See oli kõik nii ruttu süündinud, et Laurenil meeldegi ei tulnud oma, kätt eest ära tõmmata. Sell ajal oli see ju väga moodis, et talupoeg teiste seisuste inimestel kätt mustras, põlwi painutas ning kuue hõlmale suud andis. Lauren ei olnud küll sellest ialgi suurt auu tundnud, kui temale seda tehti, ega igatsenud ka niisugust allaheitmise ja auustamise märki. Siin puutus see teda päris walusasti. See hallpää pidi tema käele suud andma! Ei, ta tahtis seda, mis rutuga ja mõtlemata süündinud, sugu hääks teha, et ta wanakese kareda käe oma pihku wõttis ja teda tugewasti ning soojalt pigistas. Ta ei teadnud isegi, kust see tuli, et tal selle lombaka wanakese wastu, kes temaga weel üht aimust sõnagi ei olnud wähetanud, nii išeäraline kaastundmus oli. Ta oli palju wanu inimesi näinud, aga keegi ei olnud teda selwiisil enese poole tõmbanud.

„Kus ja elad, mu wanake?“ küsis ta.

Oh, misjugune tundmus paistis neist filmadest, mis nüüd tema otša waatasivad! Nagu

määratu õnn ja rajamata õnnetus, nagu taewani hõiskaw rõõm ja rõhutu walu, mil nime ei ole, paistiwad segamini säält wastu. Kus silmad nii palju tundmuft wõisiwad awaldada, säält pidi ka süda olema, mis neid kõik pidi tundma. Ja inimese süda ongi wiimaks see ainus mõõdu puu, mille järele inimese wäärtust kulla-kaalul wõib mõõta. Silmadeft, neist südamete peegliteft, paistab wanakese sisemine hiilguft kui kuld wastu. Säält oli sügaw tundmus wahest ära elatud õnne ja õnnetuste aegadeft, truudus ja tänulik meel oma häätegi ja wastu warjul. See süda ei nõudnud häätegi jalt, kelle wastu ta täis truudust tufus, mingisugust ohwrit, oh ta oli rahul, kui tema wastu hää oldi, kui teda ei põlatud. Ta oli harjunud inimestelt ainult kõrkust, faredust, põlgdust enese wasta nägema, mis ei pidanud ta siis ennast õnnelik tundma, kui üks „jaks“ tuli ja tema üle rõõmutundmuft näitas.

Seep see Laurenile arusaamata wõrk oligi, mis teda imelise jõuga wanakese poole kiskus. Hää meelega oleks ta kauem wanakese jeltfis wiibinud, aga õhtu oli juba kätte jõudnud, pimedus kippus pääle ning palju maad oli weel tuisu ja torniga minna, enne kui koju sai.

„Hää wanake, miks sa ei räägi, kuhu sa
 võtaks lähed. On sul elumaja siin lähedal?“

Wanake waatas jälle oma imeliste filmadega
 ta otša, rääkija juu pääle.

„On sul elumaja siin lähedal?“ rääkis ta
 išeäralise häälega järele, ja ütles siis waljusti,
 wäga waljusti:

„Ma elan siit kaugel. Pean ruttama, et
 weel pooleks ööks sinna jõuan. Tuba on külm
 . . . hagu tarwis . . . kõik jäi hiljaks, et kirwe
 ära kaotasin . . . tänan auusat herrat südamepõh-
 jast . . . wana Lepiku Mart ei unusta oma
 häätegitjat ialgi. . .“

Weel üks tänulik waade Laureni otša ja ta
 kadus kahawa kuusiku sisse imestawa kohtu-
 jutaja filmist. See tuletas meelde, kus ta seda
 nime Lepiku Mart kord enne oli kuulnud, sest
 ta tuli talle tuttav ette.

Natuke aega oli ta mõttes pimesa metsa all
 seisnud, siis läis tal kui elektri säde kehast läbi.
 Ta hüüdis wanakest kõigest jõust, jooksis tükk
 maad talle metsa järele ja hüüdis jälle, aga ei
 saanud muud wastust kui tuule kahamiist ja pee-
 nikesi külmi lumefibemeid filmade wahele. Ime-
 lik wanake ei wõinud weel nii kaugel olla, et

ta tema hüüdmist ei oles kuulda wõinud, ku
fa tuul metša ladwaga mängides kangesti koha
All puude wahelt tungis inimese hää weel ni
kaugale küllalt, kui kuulmiseks tarwis oli.

Kui kõik katjed wanakest leida asjataks oli
wad jäänud, hakkas to tufasel tujul koju poole
sammuma.

„Lepiku Mart on selle tüdrukü isa nimi,
keda 9 aasta eest tuleproowile mõisteti,“ ümises
ta iseeneses. „Kui tema seesama oles! Siis on
wahest ometi wõimalik, et see naesterahwas ka
seesama oli. Oh, see on küll hirmus mõista
tus, mille seletamise juures inimene mõistuse
wõib kaotada. Aga kätte pean ma saama, kes
need inimesed on ja kui palju neil nendega tege
mist on, kes 9 aasta eest *** maakohtus on
süüdlaseks mõistatud. Ja — kust saan ma nad
kätte? Kui ma weel kord selle imelikü wanake
sega kokku saaksin! . . .“

Alm tuiskas ja tormas, et hirmus. Mis
puutus see Laurenisse. Tal oli nii palju oma
ülesärritatud mõtetega tegemist, et ta külm lund
oma palgetel ja filmis ei tundund, ega tormi
kiunumist ei kuulnud.

Ta jõudis wäga hilja koju.

V.

K e s o l i f e e m e e s ? •

Idulud olivad juba ammu möödas. Küünla tuu tuisi oli kõik teed ja tänavad tinni matnud, nii et teekäimine väga vaewaline, õjalt hoopis võimata oli.

Õhtu oli juba kätte jõudnud ja oma musta waiba üle tormawate lagendikkude ja suurte metsade laiali laotanud. Suure K. metsa viimases otsas, otsata raba lähedal, wäikses, wiletjas majakeses istusiwad kaks inimest ja ajasiwad uustwalt juttu, nagu ei puutuks torm wäljas nendesse sugugi, mis tugewad puud praginal maha murdis ja nende wäikse urtsiku wärijema pani. Sa kui väga išeäralised olivad need urtsiku elanikud. Teine wana hallpää ja habemega mees, kellel juba teine jalg hauas seisis, ning teine tahwatu noor piiga, ilusate suurte juuksete ja ilusa näoga, kuhu aga ta nooruse kohta juba liig sügawad jooned olivad aset leidnud. Need jooned ei jõudnud siiski weel tema näo ilu rikkuda, üksi filmad olivad, mis waatajale mitte ei meeldinud, mis koguini wärina üle keha ajasiwad, kes

neid ligemalt vaatas. Sää! ei olnud sugugi nagu elu sees; nad ei muutnud oma värvi ei rõõmsas ega kurvas tujus, vaid olivad muutmata, hülgujeta, tumedad.

Sellest wistist see ka tuligi, et wanake temaga kõneledes ainult piigakese ilusa juu pääle vaatas ning säält arwasti filmad ära pööras. Kui terawad olivad selle eest aga wanamehe filmad! Nendes wäikus weel nooruse tuli, just nagu oleks wanadus nad weel nooremaks teinud.

Tütarlapse filmad aga effisiwad mööda wäikest tuba ümber ega waatanud kordagi oma peenikese näputöö pääle, mis ta sõrmed wäga osawasti ja nobedasti lõngast kofku kudusiwad. Ta wõis tundide kaupa ühe koha pääle wahtida, kus ometi midagi näha 'polnud.

„Süüta, lapsuke, uus peerg põlema,“ ütles wanake pehme häälega. „Ma tahan weel sinuga kõneleda.“

Natuke aega otfis piiga oma kōrwale maha, kus peeru-hunnik walmis seisis, nagu ei oleks ta neid näinud, ja pani siis uue peeru rinda.

„Noh, isake, nüüd näed sa jälle kõneleda, kui weel magama ei taha minna,“ ütles piiga lapseliku õrnusega. „Aga enne tahan ma sulle ühe

unenäo rääkida, mis ma täna öösel weel nägin. Tahad seda teada saada?“

„Miks mitte, kas meil aega jutustada 'pole?“

„Meie elamine nagu omas endises kodus Lepiku talus jälle õnnelikult koos. See suur kuust, mille torm enne meie õnnetust juba maha murdis, oli jälle kaswama hakanud ja tema otsas oli ühe tundmata linnu pesa. See lind aga ei tartnud mind sugugi. Mul oli kangesti hää meel warju andja kuuse kui ka wõõra linnu üle ja hakkasin temaga kui inimesega rääkima. Targalt vaatas see lind mu otja, ta filmad olivad mulle tuttawad, nad tungisiwad ime soojusega mu südamesse. Sää! hakkas see lind kaswama, ta läks juuremaks ja itka juuremaks ja wiimati, oh ma ehmatafin nii kangesti ära, et üles ärkasin — seisis Peeter minu ees. . . Kui kahju, et nii ruttu üles ärkasin. Kas peaks see ka midagi tähendama?“

Wanake õhtas südamest. Ta süda tahtis lõhkeda, kui ta selle aja pääle mõtles, millest tütar und oli näinud. Oh, nüüd wõis ta kõigist ainult weel und näha.

„Miks sa õhtasid, isake?“ küsis tütar. „Kas mu unenägu paha tähendab?“

„Kui midagi hukka läinud või ära kadunud jälle wanas oleks näha, siis tähendab see midagi hääd.“

„Hääd? Mis võiks meile ka veel hääd tuua? Bahest on Peeter tagasi tulnud?“

„Ei lapsuke, eluaegsest wangipõlvest ei tule teegi enam tagasi.“

„Aga mulle on see mõte äkisti pähe tulnud . . . mis võib mu unenägu muud tähendada?“

„Taewas teab . . . see näitab küll võimata olema . . . aga jääme rahule . . . kannatame, küll siis näeme.“

„Oh siis oleks kõik lootused otsas. Ma ei tea, miks suur Jumal küll mõnele inimesele niisuguse risti päale paneb? Miks lasseb ta õelust ja ülekohtu nii taewasse kiskendavalt ilmas walitseda? Kus on veel õiglane ja auus meel, ligimese armastus . . . kus see on!“

„Tütar, ära taewa vastu pattu tee,“ walgistas isa. „Ilmas on ka veel häid inimesi ja ilm ei ole ise ka nii halb, nagu sina arwad.“

„Oh isa, kas sa wõid siis seda ialgi unustada, mis ta meile mõlemile on teinud. Ilm, tigidad, hirmjad, werejänulised inimesed on meist riisunud kõige kallimad warandused, mis Jumal

inimestele iganes on andnud. Kus on mu filmad, kus on su kõrwad — ja ja räägid häist inimestest ilmas. Mis peidawad need hääd inimesed endid ära kui warjukoogud ööpimedusesse? Miks ei näita nad endid? Kas võib keegi öösel ütelda: Päike on taewas, aga ta ei näita ennast. Päike ei kardda ial paista, kui ka pilwed teda warjawad: ta walgustab ikka. Miks ei tee hääd inimesed niisamati? Õnnetu, kes seda usub, mis olemas ei olegi. —“

Isake waatas terawalt oma tütre huulte pääle, et säält iga sõna ära lugeda. Ta suu ümber lehwis walus naer. Oh kui palju oli tütrele õigust! Siisgi ei wõinud ta ütelda lasta, et ilmas häädust ja armu enam ei ole.

„Tütar, ma tean üht meest, kes hää, wäga hää on,“ ütles ta siis tütre kõne wahesele. „Ta on ka nende seltsist, kes meie rahwa isandad on. Ta andis mulle mu kadunud kirwe lahkest kätte, waatas sõbralikult mu filma, pigistas mu kätt . . . oh, kui niisuguseid palju oleks!“

„Häid siidameid on ilmas muidugi küllalt, seda ma usun kah, aga kui wõimus delate käes on, mis aitab siis õigus ja arm — mis võib ta deluse woli all korda saata?“

Wanake waatas wäikeses toakeses ümberringi,
nagu kuulataks ta midagi.

„Mis see on?“ ütles ta siis.

„Kus? Mis asi?“ küsis tütar tagasi.

„Ma tunnen nagu pörumist.“

„Torm hulub õues ja wäristab maja.“

„Ei see on nagu käimise wõi koputamise
wärin.“

Tütar kuulatas. Ta läks rahutuks. Wäljas
oli tõesti kolinat kuulda, mis mitte tuulest ei
wõinud tulla.

„Wäljas on wistist üks hingeline,“ ütles ta
siis hinge pidades. Taewas, jät tormisel ööl.“

Ja astus madala ukse juurde, kiskus ta
lahti ja astus wälja. Ilm tormas ja mässas
kangesti. Üks must kogu tuli tema poole. Tuis-
tõi nii palju lund filme wahese, et esimesel fil-
mapilgul mitte aru ei saanud, mis loom see oli.
Tuba tahtis ta tagasi minna, et hädakorral eest
tuppa karata, kui ta kängemalt ka weel üht teist
kogu enese poole nägi tulewat. See ei wõinud
keegi muu olla, kui inimene.

Ta jäi ootama. Öigus. Ses käis juur-
jahikoer ja tagast järele tuli inimene — jahi-
mees. Tema juurde jõudes jäi ta seisma. Ta

näis kõnelema, sest käd liikusiwad selle järele. Wanake liikkas oma urtsiku ukse lahti ja palus wõõrast sisse astuda, kui ta ilma eest warju joowib.

Seest paistis hele peeru tulewalgus, mille ligidal urtsiku omaniku kena tütar istus. Ka tema filmad oliwad lahtrise ukse poole pöördud, nii et tulewalgus talle täitsa näo pääle langes ja uksest teda selgesti näha wõis. Wõõras jäi imestades uksele seisatama ning astus alles siis sisse, kui wanake teda teist korda oli palunud, usti külma eest kinni panna. Ta wahtis ükssilmi neiu otsa — ta nägu muutis oma karwa mitmet moodi — tal oli, nagu puuriksinud need filmad talle südamesse, ehk ta küll teadis, et nad teda ei näinud.

„Jaa, kas sa ühe külalise wäljast töid?“

„Jah, siin on üks jahimees . . .“

Jahimees, kes keegi muu ei olnud, kui meie tuttav metsawagt Põlmas, oli ennaft ruttu kogunud, kübara sügawamale pähe tõmmanud ja ütles nüüd õige lahedal mündetud häälel: „Lubage, armsad majalised, et ma siin wähe liikmeid soojendan. Ma olen ära eksinud, ei leidnud teed enam koju, tuln siia . . . kui kangel peaksin ma nüüd *** mõisast olema?“

„Kui Teie minu ijaga kõnelete,“ ütles piiga, siis pöörge nägu wasta tulewalgust — ta on furt . . .“

„Sinu isa, Lepiku Mart!“ ümises metšawaht oma mofki kofku pigistades. „Saatus, kui ime-lik ja oled . . . kuhu oled ja mind toonud?“

Ta waatas piigakese otša. Oh ta tundis seda neiukest ju noorest põlwest jaadit. Selle walusa, kahwatanud näo pääl oliwad weel endise iu jäljed — aga ta filmad — oh kuhu oliwad need ilusad filmad jäänud, mis tema õnnetuiseks oliwad olnud. Metšawahi südames mäsšas kangesti, kui ta minewiku pääle mõtles. Aga siin ei olnud selleks paras aeg. Ta tundis seda ise küllalt ära ja selle pärast raputas ta kõik sarnased mõtted enesest maha ning tegi, nagu oleks ta neile inimestele täitsa wõõras, kes teda enam ei näitnud tundwat.

Wanamehe filmi ei julgenud ta waadata ega ka oma nägu wasta walget seadida. Need terawad wälgud wanakese filmadest oleksiwad tema raske süüiga koormatud südamesse tunginud ja seda läbi näinud — need filmad oleksiwad teda pidanud tundma — oh mis hirmus, mehel käis wärin kehast läbi selle pääle mõteldes.

„Ütelge, inimesed, kus ma praegu olen?“ küüsis ta rõhutatud häälega. Kas ei ole siin teed, mis *** mõisa wälja wiib?“

Wanake oli uue peeru põlema süütanud ja walguistas sellega rääkija nägu. See ei tõstnud oma silmi üles, ehk ta küll teadis, et wana ainult ta suud tahtis näha.

„Kas sa ei taha võõraks siia jääda? Slin tormab ja mäsjab . . . tee on piff . . . ja ei saa koju . . .“

„Ma pean . . . ma pean koju saama,“ hüüdis ta oma hääle muutust unustates.

Piiga kargas istmelt üles. Ta oleks nagu ussi käest hammustada saanud. See äkiline ehmatatus ei läinud kumbagi toas oleja filmist nägemata mööda.

„Mis sul on tütar?“ küüsis isa murelikult.

Metsawahht läks wäga rahutumaks.

„Kes on see küllamees, isa, keda sa meie urtsikusse toid?“

„Ma näen, et ma siin ülearu olen,“ ägas metsawahht jälle muudetud häälel. „Ma lähen kohe, aga ütelge, kuhu, kus poole? Ma ei tea kuhugile minna, ma olen eksinud.“

Wanamees oli teravamalt oma läbitungivate filmadega wõõra otja waatanud ja tema segadust näinud. See segadus oli aga filmapiltne. Riilm rahu pesitas jälle ta palgel.

„Minu maja ei ole fiiamaale weel wõõras-tele öömaja andnud, sest keegi inimene ei ole fii ära efsinud . . . nii sügawasfe metsa ei tule inimesed ialgi. Aga teeta ümber efsijale on see hurtsikute hää meelega walmis tormi ja halwa ilma eest warju andma, kui seda tarwis. Moor-mees, ole sa fiiis, kes sa oled, lepi meie kitsa ruumiga ja jae öösetks fii. Kui päew kätte jõudnud, wõid jälle teele minna.“

„Ma tänan teenimata lahksuse eest, aga fii ei jää ma mitte. Ma ei saa mitte ära kaduma . . . mets annab mulle kurja ilma eest warju.“

Ta läks. Tuul kandis talle lumefibemeid wasta palawat otjaefist, kus nad ärasulafiwad ja higiga endid ühendafiwad, ilma et ometegi palju jahutust suutfiwad anda. Kuu, kuu rändas ta paksu pimedas metsa all ümber, ilma et ifegi teadis, kuhu jalad teda kandfiwad. Seltfiks oli talle ta truu jahikoer ja tuule kohni metsa puudes. Buruwäfinult jäi ta wimaiks ühe paksu knuse alla puhkama ning uinus sinna magama.

Ka wäitjes metšahurtšikus oldi kawa ülewel. Wõõra kääk oli jinna nii palju ärritust toonud, et uni isale ega tütrele nii ruttu enam silma ei tulnud.

„Mis oli sul, tütreke, et ja nii ära ehmatasid, kui ta siin oli?“ küsis isa, kui ta õuest tagasi oli tulnud, sest et wõõrast enam kuskil näha ei olnud. „Sa ehmatasid ka ekšinud wõõra sellega nii ära, et ta parem pimedas metšas tuisu torni täes küllma kätte ära sureb kui meie juurde jääb, kus tal ontegi soe võmaja oleks olnud. Sa ei teinud seda mitte õieti — ju hääli oli kare otse kohutaw, kui küsisid: „Kes see küllamees on?“ Miks tegid ja seda tütreke!“

„Oh, ma ei wõinud teistiti . . . ta hirmus hääli . . . oh, kas ja seda häält ei tundnud?“

„Lapsuke, mis nalja ja minuga heidad? Sa küsid, kas mina tema häält ei tundnud! Kas jina ta nägu nägid?“

„Ah, anna andeks, isake, ma ei mõelnud praegu selle pääle, et ja ju ühtegi häält ei kuule. Aga kas ta nägu sulle tuttav ei olnud?“

„Niisama tuttav, kui iga teise wõõra nägu.“

„Oh, siis oli see wististi pettus . . . pettus jah, nüüd näen ma seda isegi ära. Kui ta hääli kord nii helises, siisgi oli ta kõla üleüldse pehme

ja mahe, peaaegu tumblik ärras. . . . Et, see ei võinud tema olla . . . ma olen ehtsinud . . . rängasti . . ."

"Alga ütle ometi tütrekene, kelleks ja teda siis pidasid?"

"K. mõldri pojaks Mühslmanniks, ja tead ju."

Vanake jäi sügavasse mõttesse.

"Hm, see hm — ei see 'pole võimalik."

VI.

Kimi-raijaja.

Kewade oli täiel kenadusel käes. Riidud ja nurmed särasivad die ehtes ja arud ning aasad haljendasivad lehtamaislt lilledest ja rohtudest. Sgal pool, kuhu film vaatas, säras terweist loodusest noorepõlve rõõm ja lust vastu ning pani rinda õnnetundel paisuma. Ssegi töölistel mõisapõlvudel oli kergem töö ränkust ja kurbja lepi hoopisid kanda kui muul aasta ajal, mil jäme-

dad sõimusõnad südamel ja kepihoobid turjal palju enam walutasiwad.

Lauren oli ühel ilusal kewadesel päewal pika jalutuskäigi läbi lehtawa metsa ette wõtnud ja kuni kiritu juurde wälja tulnud. Natuke maad kiritust eemal oliwad mitmed kiwiraiujad ametis. K. mõisa proua oli ära surunud ning abikaasa laskis nüüd ta hauale kiwist aeda raiuda.

Lähedalt kiwiraiujate juurest wiis Laurenit ta tee läbi. Ta waatas tööliste ja nende töö pääle. Särgi wäel, palja pääga palawa päewa käes raiusiwad need oma haamritega wahetpidamata, nii et higi mööda põski ojana maha woolas. Wahel arwasti pühkis mõni oma higi ojad jämeda riidest musta särgi käiksega maha ja raius jälle edasi. Üks neist — noore päraline pruunika täishabemega mees, kes siinamaale wahetpidamata ja ilma üles waatamata oli raiunud, jäi nüüd puhkama ning wahtis jäänud juures ütsi filmi enese ette maha, nagu oleks tal jügamad mõtted olnud. Ta ei pannud tähelegi, et üks laia tilbaraga mees, kepp käes, kiindjate juurest põllult kiwiraiujate poole tuli. „Plauh, plauh!“ kõlas äkisti Laureni kõrwi. Ta lõi filmad üles. Noor kiwiraiuja, kes natuke aja ees rai-

fama jäänud, oli üles karanud ning hoidis paljad käed kaitsedes kubja kapi wasta üles, kes walmis oli ikka uufi paukufi mehele selga lugema.

„Ma tahan näidata, mis laisklemine tähendab,“ hüüdis ta wihafelt. „Päewawaras . . . farmantšit . . .“

„Bea, ja timmuf,“ kätatas Lauren jekka. „Mispärast peksad ja inimest ilmafüüta, kui sind ka kepimeheks on pandud?“

Smestades wahtis kubjas wõõra poole. Ta ei tundnud teda mitte, aga ta riided paniwad mehe mõtlema, kas ta wiimaks mõni herra tülaline ei ole — ning ära nõrkedes langes ta käsi kepiga maha.

„Ta on laiskleja, ei tee tööd . . . On jee weel ilmafüüta? Mina pean järele waatama, et kõik hoolega tööd teewad ja laisklemisega herrale kahju ei saada.“

„See mees ei ole laiskelnud, waid ainult hoolfist tööst puhkanud,“ ütles Lauren walju häälega. „Mina olen seda näinud. Kui sina töö järelewaataja oled, siis peafsid ja ka seda nägema, mis inimesed ära on teinud. Sina tahad inimesi nii ära orjata, et nad wiimaks enam midagi ei suuda teha. Häbene ka ikka!“

Wihaſelt pigistas kurbas mõnad tohtu. Sel miisil oli teda üks wõõras tema tööliste ees häbistanud! Kui ta teaks, kes see mees on! Ta oleks talle sajawõrra jeda teotust kätte maksnud, aga kui ta mõni mõisaherra külaline ehk sõber oli, siis ei wõinud ta ju temasſe puutuda.

Ta uſtus tööliste naeratawaid näguſid nägewat ja see lõikas kui kaheteraga nuga walustasti ta lihaskſe. Nad naersiwad kahjurõõmuſ, see oli pilkenaer! „Dodaſe, küll ma jeda teie ſelga kätte maksan, miſ wõõrale wõlgu on!“

Tänuliſult waatas noor kiwiraijuja Laurenile järele, kui see pikalt ſurnuaia poole hakkas minema.

Mõisa rahwas oli juba lõunele läinud, kui Lauren jedasama teed ſurnaaialt tagaſi tuli. Oma imeſpanemiſeks nägi ta, et noorepäraline kiwiraijuja ükſi weel töö juures oli, kuna teiſed wiſtisti kõik lõunele läinud. Väſle oli ta oma töö juures nii ſügawas mõttes, et ta Laurenit tulekut enne ei märganud, kui see temale sõpraliſult öla pääle patſutas. Pool ehmatuſe, pool rõõmuga waatas ta ülesſe.

„Sõber, miſ ſina ſiis ükſi weel tööd teed? Miſ ja ka lõunele ei lähe?“

„Kubjas ei lase,“ oli lühikene vastus. „Ma pean auulikku herrat selle eest küll väga tänama, et mind kapihoopidest päästjite, aga nüüd on ta hirmus kuri ja tige. Kui ta kord vihale on ärritatud, siis walab ta jeda ikka waeste tööliste pääle wälja.“

„Kahju küll, aga wahest laseb jee asi ennaft muuta!“

„Ei ole loota, meie herra on väga wali mees. Keegi ei julge kubja pääle midagi kaebada. Kõik kannatawad.“

„Kas sina siit nurgast pärit oled?“ küsis Lauren.

Kiwiraiuja waatas kahtlaselt ja wähe kohmetult küsija otja ning lõi siis filmad nõutult maha.

„Miks herrad jeda küsivad?“ kogeldas kiwiraiuja aralt.

„Ma korjan ühe asja üle sõnumeid, mille sündimise kohta ma ei tea. Ütle aga julgesti kui midagi tead. Ma wõin tõendada, et sellest sulle kõige vähematgi kahju ei wõi tulla. Kas tunned jeda kohta siin ümberringi hästi?“

„Tunnen . . ma olen mõni aeg siin töös.“

„See on häa,“ ütles Lauren kiwi pääle istet wõttes. — „Kas sa oled ialgi ühest tüdru-

kust midagi kuulnud, kelle nimi oli Lepiku Miina, Mardi tütar?"

Rüüja waatas terawasti kiwiraijuja otja. Neil sõnadel oli ootamata mõju. Waene töömees ei olnud ennast selle wasta ette walmistada mõistnud. Ta läks näost üleni punaseks, mida ta sellega katsus warjata, et ennast kumardas wafart läest ära panema. Lauren märkas seda küll ja oli südamest rõõmus, et ometi kord ühe inimese on leidnud, kes talle selle mõistatuse ära wõib seletada, mille juures ta juba rohkem kui poolaastat asjata pääd oli murdnud. Aga miks tegi ta selle juures siis nii imelise näo?

Lauren ootas wastust, kiwiraijuja aga ei wastanud midagi.

"Armas mees, miks ei anna ja mulle kostust?" küsis ta lahkest. "Su nägu juba tunnistab mulle, et ja teda tunned. Miks ja jeda salgad? Rahju ei wõi ta sulle mingil wiisil tuua. Rüügi."

Kiwiraijuja tõstis silmad üles ja waatas rääkija otja, nagu tahaks ta proowida, kas wõib ta tõesti ka wõib usaldada. Lahkest ja jüdamelikult waatas jee ta otja, nii et mehe kahtlus kadus.

„Ma tundsin üht tütarlast selle nimega,“
waastas ta siis pikalt, taja, aralt.

„Sina tundsid teda?“

„Jah, aga see oli aastate eest?“

„Aastate eest? kui kaua aja eest umbes?“

„Saab sügise 10 aastat, kui teda weel wiimast korda nägin.“

„Kuhu ta siis läks?“

„Tema jäi, kus ta elas — mina läksin ära“
Kiwiraijuja kogeles.

„Kus elas siis Lepiku Miina?“ küsis kohtufirjutaja elawalt.

„Lepiku talus, oma isa juures.“

„Kas see talu meie kihelkonnas on?“

„Ei ole, see on koguni W. maal.“

„Kus sina siis elasid sel ajal, kui sa teda nägid?“

„Siin lähedal . . .“

Kohtufirjutaja oli natuke aega sügawas mõttes, siis ütles ta pikalt:

„See on ju arusaamata, kuidas sa temaga tuttawaks mõisid saada, kui teine teisest ometi nii kaugel elas?“

„Ta oli K. mõisas teenimas ja mina olin teoline . . .“

„Haa, nüüd läheb mulle seeingu selgeks. Kus elab ta praegu?“

Kiiviraijuja suunurgad liikusivad iseäraliselt. Ta silmis säras midagi hiilgawat. Waewalt kuuldawa häälega kostis ta: „Ei tea.“

„Kudas on see võimalik?“ imeteles Lauren.

Jälle waatas kiiviraijuja oma kombel uuriwalt Laureni otja, siis näis ta nagu iseenesega nõuu pidama. Wiimaks ometi ütles ta aimult:

„Herra, ma ütlesin, et ma ära läksin...“

„Aga nüüd oled sa ometi tagasi: kas sa siis temast midagi enam ei ole kuulnud.“

„Mitte midagi... ma olen teinud mis wõisin, kõik oli asjata.“

„Kas ta wähest surunud ei ole?“

„Ka võimalik... jest...“

Lauren ootas põnewalt, ometi jäi rääkija seisma.

„Kas temal ei olnud ka kohtuga tegemist?“ küsis Lauren, kui kiiviraijuja oma pooleli jäänud kõnes sõnagi enam edasi ei rääkinud.

„Oh, ta sai ilma süüta hukka mõistetud.“

„Mis tehti temaga?“ küsis kirjutaja ägedalt. Ta jüda peffis pea kuuldawalt. Kudas läks tule proow?

„Imestades waatas mees jälle küüja otja.
„Teie teate, herra, seda lugu ije!”

„Ei tea muud midagi, kui et ta tuleproowile mõisteti. Mis sellest sai ja mis pärast dieiti, seda ei ole ma kuskilt teada saanud. Ma palun sind mulle seda jutustada see on mulle väga tähtjas. Jutusta, ma näen ja tead.”

„Kui ta teile tähtjas on, siis olge teie see aimus inimene ilmas, kellele ma seda lugu jutustan. Teie olete mulle suurt hääd teinud, olete inimene, kes ka waeleid orjast inimesteks peab ... Kuulake siis :

VII.

Saladuse sõlm hakkab harguma.

„Sepiku Mart oli Wiljandi maa talupoeg. Ta oli enesele juure ja hoolsa tööga natukeene wara kogunud, et oma tütre Tallinnasse ihe waga ja väga hääsüdamega naini juurde tooli wõis jaata. 15 aastajelt tuli Miina Tallinnast tagasi ning pidi R. mõisa teenijaks hakkama. Et

ta foolis käinud, lugeda ja kirjutada ootas, jellest ei tahtnud muidugi keegi mõisaherrale kõneleda.

Lapsest, kes 8 aastast linna wiidi, oli imeilus neiu ke firkunud. Ta priskeid roosilisi palgeid piirasivad kuldsed juuksed otse nõidusliku iluga nagu kollaka siidi sisse, ta wäike naerataw suu oli kui puhken roosi õis, millest magusad sõnad wälja woolasivad. Oht see kõik juba iga nooremehe südame waljusti põljuma pani, siisgi polnud see ometi weel midagi ta filmade ilu wasta. Oh, kes neid sädemeid, mis jäält wälja woolasivad, oma filmades tundis, see ei unustanud ialgi enam neid kahte tumepruuni sõstrakarwa tähte. Neude iseäraline, imeline järe wõis kõige paksema jää koore südame ümbert sulatada, kui nad aga oma sütitawaid kiiri sinna sisse tahtsivad saata. Warsti oli R. mõisa noorherra nagu ära nõiutud. Ta katsus igal wiisil noort neiukest oma wõimuse alla saada, aga kõik katsed läksivad nurja. Selle asja ots oli, et Miina mõisast ära sai saadetud ja jüa kihelkonda X mõisa teenima pandud. Siin polnud mõisaherral poegi kodus, mispärast siis ta filmad ka õnnetust ei wõinud sünnitada. Siin õppis teda üks noor talu pois tundma, aga ühtlasi ka mõisa mõldri ja walitseja pojad. Mõlemaid

viimaseid ei võinud ta filma otsegi sallida, sest et nad kerged, ülemeelsed ja väga halva südamega inimesed olivad, kuna alandlik talupoisike talle meele pärast näis olema. See oli ta õnnetus. Kui mõlemad noorisandad nägiwad, et Miina ilusad filmad sugugi nende halpi tempude jaoks ei olnud ega neid hää meelega ei waatanud, tõusis kättemaksmise wiha nende südames. See loitis häwitawaks leegiks weel siis, kui nad kuulda said, et Miina oma nõiasilmadega talupoisi — Peeter oli ta nimi — südamesse waatanud ning selle üle rõõmustas, et need jäl tuld lõkendama olivad pannud, mida pärastised õnnetumad aastad ei ole jõudnud kustutada.

Õnnadega ei saanud nad ialgi awaldata, mis südamed tundsiwad. Aga siisgi teadsiwad nad mõlemad kaunis julgesti, mis kumbgi teisest mõtles. Kes ei oleks ka nii südamesse tungiwast filmakeelest aru saanud, kus keel ka sõnu ei tohtinud kõneleda!

Seda olivad tigidad mõisa noorisandad tähele pannud ning oma murjatumate plaanide korda saatmiseks tarwitanud. Sinna juurde tuli weel üks juhtumine, mis ka ebauskliku mõisaproua kergesti nende plaanidele wõitis.

Mõisas oli suur pidu. Külalisi oli ligidalt ja kaugelt mõisadest kokku tulnud. Miina oli teendrite seas noorte meeste silma puutunud, ja weidike aja pärast ei olnud nende seas enam muust asjast juttu, kui Miina imesilmadest. Rõr-
ged rüüterlikud piigad ja prouad leidsiwad selle jutu hirmus igawa ning wihasstasiwad endid kõik kõnelejate kui ka Miina üle, kes niisugusets jututs asja oli andnud. Et tal iseäralised filmad olivad, jeda pidi igaüks oma südamest järele andma, kui ta ka neid teistele igapidi laita püüdis. Oh, mis ei oleks rüüterlikud piigad niisuguste filmade eest andnud! —

Enne pidult lahkumist peeti wihasstatud mõisaproua juhatusel, kes oma wiha dieti sõnades wälja ei mõistnud ütelda, mis see „rongafilma-
dega“ tüdruk talle häbi teinud, naeste konwerents ära, kus ühel häälel otjustati, neid filmi kahjustaks teha.

Teisel päewol wõttis mõisaproua mõisawalitsejat ja möldrit aruldaise lahkusega oma jutule. Kuu peeti lufus ukste taga aru, enne kui walitseja ja mölder jäält tähtsa nägudega ära läksiwad.

Mõne päewa pärast olivad mitmesugused jutud Miina üle liikumas. Ta olla nõid, ta olla

uusi filmi sõõnud, mis ta filmadele nõia väge andnud jne. Need jutud käisivad kui kulu tuli juust juhu ning ärataisivad jälestust ja põlgust waele tüdrukute wastu, kes ise sellest midagi ei teadnud. Ta ei aimanud, miks mõisas talle nüüd kogu ni juust priiust anti ning kõik inimesed temast eemale hoidisivad. Minult seda märkas ta, et ta tegewust juure hoolega tähele pandi. Mõisa proua poolt oli talle üteldud, et ta teenistujest lahti on ning warsti oma wanemate koju saab wiidud; pangu ta selle pärast ennaft walmis.

Ühel pühapäewal lõituse kuu sees sai ta sõber Beeter temaga mõisa kuuksikus koku, kus ta ammuigi teda oli oodanud. Ta oli oma neiuksesele ammuigi juba tahtnud midagi rääkida, mis nende mõlemate kohta tähtjas oli, enne kui see wähest jäädawalt siit ära läks. Öhtu oli kääs ja ilm ilus, soe ja wäikne. Ürärääkimata õrnalt waatas ta oma ainja truut sõbra filmadesse, kelle hingele need soojad kiired äraseletamata õnne walaasivad. Esiti arast, siis itka julgemalt juttu ajades jõudiswad nad kaugeemale ja kaugeemale metsa sisse, esiti kõrwu kääs, siis kääskääs, ilma et tähele oleksiswad pannud, kui kaugele neid jalsid kandiswad.

Päike oli juba ammu looja läinud, õht ja-
hedaks jäänud, wilu tae maad latnud ning tae-
was särastwad tuhanded tähekesed aralt selge kuu-
walguse sees, kes oma kiiri nagu läikawat hõbe-
dat maa pääle maha laotas. Tasakesti tõmbas
Peeter Miina oma kõrwa pehme sambla mätta
pääle maha, mis ühe ilusa wäikese lagendiku ää-
res suure metsa keskel oli ning hääd puhkepaita
andis."

Kõneleja seisatas, nagu tahaks ta puhata.

"Edasi, edasi!" hüüdis Lauren kõige suure-
mas ärrituses. "Mis jõudis selle wäikese lagan-
diku pääl?"

"Mõlemad noored inimesed olivad waitseks
jäänud," rääkis kiwiraijuja edasi. "Peeter, ütles
tüdruk nooremehet kätt pigistades. Ma ei tea,
mis mul on, ma olen väga rahutu, nagu peaks
meil suur õnnetus ees olema. Kas meie ei ole
mitte rumalasti teinud, et nii kaugelt metsa tu-
lime. Näe kui on kõrgel taewas ja tähed säre-
wad juba kahwatanud walgusega — ja meie oleme
jüganud metsas — kes teab kui kaugel weel.
Nuttame, et koju saame."

"Miina," hüüdis Peeter ja wahtis sääl juu-
res täis õrnust neiutse imeilmadesse. Mis talle
säält wasta säre, tegi ta wäese pää kui joob-

rats. Ta ei tundnud muud enese ümber kui oma inenein sooja hinge õhku ja tema filmade taewalift sõara, mis talle sügawassee südamet põhjalt tungisidwad. Oh, ja sellest taewalifest neiuft pidi ta lahutama — wõib olla igaweseks, ei see ei wõinud, ei pidanud, ei tohtinud sündida.

„Miina, kas sa tõesti tahad juba siit kauni ft kohast ära minna. Mõttele, et see esimene kord on, mil meie kahekesi üksi teiste inimeste filmade eest warjul oleme. Taewas teab, millal meie jälle sel wiisil kokku saame. Ma tahtsin sulle juba ammugi midagi ütelda, aga . . .“

„Mis tahtsid ja siis ütelda?“ küsis neiuft tase, wäga tase.

„Et kui sa ära lähed, siis jään ma üksi, hirmus üksi . . . ja mul on wäga igaw . . . ja sa ei tulegi wähest enam tagasi . . . ehk lähed mehele, ei tea kellele . . .“

Miina naeratas wähe. „Kas see ei ole sinu meelepärast?“ küsis ta siis.

„Ma ei tahaks siis enam päewa otja ilmas elada, kui sina mind ära unustad ja weel mehele lähed . . . Oh usu, ma ei wõi tõesti ilma sinuta elu pääle mõelda. Ära mine ära . . . jää siia . . . ole minu oma . . . tule minuga . . . ma wiin su oma isa hirtsikusse, tahan sind kal-

lits ja armisaks pidada, kallimaks kui oma elu. — Miina, kuule mu palwet. Ütle, et sa mind enesest ei tõuka; ütle, et sa minu oma tahad olla — ütle jah!”

Wärisewa südamega oli ta piiga kae enese kätte wõtnud, oma hõõgawaid huuli wastu surunud ning waatas siis paluwal pilgul oma südame nõiduja filmi. Kuu seisiwad neiu filmad tema pääl, kuu woolas neist äraseletamata soojust nooremehe rinda, mis teda kõrgema tundmusega täitis, mida ilm ei tunne. Oh, seda pilku ei ole waene Peeter küll ialgi ära unustanud!

„Kas sa wahest ei peta mind?“ sõnas siis ta suure tõsidusega.

„Mina pean find petma?“ wastas Peeter, „Kui sa terve maailm selle wasta peats mäsama minema, mina find ei jäta. Kes wõiks neid filmi petta, mis taewast maa pääle maha ndiutawad?“

„Peeter, wastas tiidruk tõsiselt, sa oled waimustatud mu filmade üle ja lubad nende pärast mulle nii palju. Kui mul neid filmi ei oleks, siis wahest ei räägiks sa minuga mitte nõnda wiisi.“

„Oh, ära piina mind, mu jüdamine Miina, vastas Peeter ärrituses. Kui ju filmad ka üksi juba kõik noored mehed nagu nõiakõitega oma poole tõnibavad ja mina ka nende väge auustan, siis ütlen ma sulle ometi siin tähtis taewa ja kuu ning igaveste tumma metsa kuuldes, et ma sind armastan ning sinu pärast ka ju filmi. Anna ära need filmad, ja sa saad nägema, et ma sind elu otsani kustutamata leegiga saan armastama.“

„Du see ju tõsine arwamine, et mind ka siis veel armastaksid, kui mul neid filmi ei ole, kui wahest pimedaks peatfin jääma?“

„Ja kas sa selle üle kahtled?“

„Kui sa kindlasti ütled, siis mitte.“

„Ma ütlen kindlasti,“ ma armastan sind oma terve hingega, kui sa ka pime peatfid olemas. Mis neist filmist wälja paistab, tuleb jüdamest, ja jüda ei wõi ialgi ära kaduda ega oma wärwi munta...“

Wäiksest nuttes langes neiu ta rinna najale.

„Ma olen ju oma!“ sosistasiwad ta huuled.

Diskawal õnnel tõmbas ta neiuksese oma rinnale. Kuu paistis ta ditsewa näo pääle, kus üffikud pikkamisi alla weerewad pisarad nagu puhtad demandi kiwid kuu hõbe kiirte kääs järe-

siwad ja filmist faks kuuest terve taewaga wasta
paistiwad. Ta oli ilus, wäga ilus.

Pisalt wajuš õnnelikku noore mehe pää ma-
dalamale, nende huuled puutusiwad kogu, kaua
kaua kestis esimene magus mušu esimese armas-
tuse täiel mõnul ja ilul.

Kole naer kõlas läbi metsa. Ometi ei
kuulnud kumbgi õnnelikkudest seda kohutawat häält
ega aimanud, et metsal kõrwad ja tige meel on.
Nad pidasiwad metsa oma õnne tummaks tun-
nistajaks, aga ta oli see kord täis tadedust ja
tigated meelt.

Kaua waatas Peeter oma armukesse filmi ja
ütles siis. „Miina, kui sa teaksid mis wägi su
filmadel on! Ma usun, sa ei pane üksi inimesi en-
nast imetlema, waid wõid ka linnud ja metsaloomad
oma imetlejateks teha. Sa wõiksid enesele me-
heks saada, keda aga tahad, sest kes juudab kül-
maks jääda, kui ta nende sära oma südamesse
wõib woolata lasta! Ja sa ei wõi mitte mõnda
juurt meest, waid wõtad minu, ühe waeke poisi-
kese wasta, tahad minuga ühes elurada käia,
minuga hääd ja kurja jagada... oh, on see
kõik wõimalik... kas ma ei näe und, mu õnn
on ülemäära suur, olen ma ikka dieiti kuulnud?“

„Kõik on tõsi, mis sa oled kuulnud. Kas pean ma seda veel kinnitama, Peeter!”

Ta sõnad olivad nii mahedad, nii sulavad ja südamlised, et õnnelik Peeter enam selle juures kahe wahel ei mõinud olla.

Teist korda langesiwad nad ärarääkimata õnnes teine teise kaela ümber ja jõiwad teine teise huultelt joowastust.

Kole, läbilõikaw, wihane naer ehmatas nad üles, kistus nad taewast toleda tõsiduse jisse hukatuse hana äärele. Mõldri poeg seisis hirmwitases nende ees.

„Läheme siit ära, sõistat neiuks kartes.”

„Wõi see on siis meie wiisakas Miina mam-
sel,” hirmitas Gustav tighedalt neiu otja wahtides.
„Õõsi poisiga metsas! Huu!”

„Moorisand, teil pole selle neiu kohta midagi laituft ütelda,” sõnas Peeter julgesti oma armukele auu kaitsemiseks.

„Mina ei räägi sinuga, pois, kas mõistad, kätatad Gustav wihaselt. Sina kasi siit mine-
ma, mina mõin ise Miina koju saata.”

Miina surus ennaft hirmuga Peetri najale.

„Nii suured sõbrad meie veel ei ole, wastas Peeter,” nagu oleks ta teise oma suguse talu

poisiga kõnelemud, „et ma oma mõrõja teiega toju saadan. Tule, Miina, hakkame minema!”

Nagu vihane tiiger fargas Gustav neile tee pääle ette.

„Kasi minema, ütlen ma sulle weel kord ja et sa enam oma filmi ei näita,” kisendas Gustav hirmsas vihas. Miina ei tohi enam samugi sinuga minna.”

„Laske meid minna,” ütles Miina paludes.

„Teid minna? Kas sina Peetriga tahad minna?” küsis ta pillkawalt neiukese otõa wahtides.

„Jah!” oli wastus.

„Aga mina käsen, et sa minuga tuled,” hüüdis ta wihaseks saades.

„Teil 'pole siin midagi käskida,” andis Miina kindlalt wastuseks. „Minge teie oma teed, meie läheme oma teed.”

„Narr tüdruk, tule ühes; wõi sa tahad nii samasugust talupoisikest minu kõrwa seadida. Tule siia!”

Nende sõnadega hakkas ta kui tangidega tüduruku käest kinni. See fargas kisendades Peetri warju. Peeter lükkas kutsumata külalise tugewa käega eemale ja tõstis ähwardawalt oma tugewarujaka üles.

„Kui teie veel peaksite julgema jellesse neiuksse puutuda, siis peate tõesti mu tugewaid rusikaid maista saama,“ ütles ta.

Wastane ei saanud wiha pärast esiti sõnagi suust. Kuttu hakkasivad armastajad minema. Läbi metsa kajasivad veel neile koleda naeruga sõnad järele: „Wiletjad narrid! Jooksge aga,... peab teie wiimane jooks olema. Gustav Lebercht Mühlmann tahab näidata, mis ta teotamine maksma tuleb. Ära neetud tahan ma olla, kui veel ilmas kofku peaksite saama ... jõledad nõiad ... eheheh ... te' peate oma põlatud Gustavi jalge ees wingerdama kui ussikesed ... armu paluma ... eheheh ... aga Gustavil seisab see lugu meeles ... ta jõuda on kõwem kui raud ... minge, minge.“

Metsa puud ei lastnud enam neist kohutawatest sõnadest armastajate kõrwu tungida, aga ka need juba olivad neid nagu taewast maha kiskunud, kus hädasohud õnneliste järele suud aigutawad. Miina wäriks ja ka Beetri jõda peffis pea kuuldawalt. Mõlemad teadsivad wäga selgesti, et need sõnad mitte hääd ei tähendanud. Kui Gustav ka oma wõimuga veel midagi ära ei suutnud teha, siis tundis ta tige jõda ometi

ladafid teejid, mida mööda ta oma kättemaksmise himu võis kustutada.

„Oh Peeter,“ ütles Miina, kui nad tükk teed juba sellest hirmsast paigast ära olivad käinud, kurbliku häälega, „mu süda ütleb mulle, et mu aimamised viimaks ometi täide lähewad. Mu süda on raske ja meel nii ütlemata kurb, nagu peaks need hirmsad sõnad õiged olema, mis meile nii tihedasti järele kajasiwad.“

„Ära karda, mu kallis Miina, Jumal taewas ei jäta neid maha, kes tema pääle loodawad,“ troostis Peeter. „Loodame tema pääle, tulgu mis tuleb, jääme teine teisele kindlaks, truuks, nii kaua kui weri weel meie joontes woolab.“

„Kõrge taewas kuuleb meie tõotust,“ ütles Miina ülesse waadates. „Saada siis nühitust meie pääle, kui me sõna murrame.“

„Miina!“

„Peeter!“

Dnn, segatud ülemäära rõõmuse ja walusest murest ning meele ärasteitmisest paistis nende nägudelt. Tahutawalt jilus wiin metjadhk nende roosilisi palgeid ja hõõgarwaid huuli.“

Rõneleja tõmbas sügawalt hinge.

„Mis sai edasi?“ küsis kuulaja põnewalt oodates. „Saiwad nad weel kofku?“

Kiwiraijuja pühkis oma jämeda särgikäitjega higi otsa eest — pisaraid filmist ja kõneles siis edasi:

„Teisel päewal wiidi Miina ära. Ka Peeter sai käju * * * maa kohtusse minna. Kaks teomeest pidiwad teda kui wangi linna * * * maa kohtusse wiima. Miina pääle kaebati, et ta Tallinnas ühe hukka läinud nonni juures nõia kunsti käinud õppimas ning et tema nüüd ise nõid olla ja suurest sugust noorimehi oma filmadega ära nõiutawat. Tal ei olemat mitte õiged filmad, waid nõiduse kunsti teel saadud; ta olla nõelusfi filmasid teetnud ja sõõnud ning nendest oma filmadele uisuguse nõidliku sära saanud, et kõik inimesed, kes nendesse waatawad, nagu ära tehtud saawad. Ka Gustav Leberecht Mühlmann, mõija möldri poeg, ja armuline proua ise oliwad kohtu ette tulnud, et nende pääle kaebada ja tunnistada. Gustav tunnistas et ka Peeter nõid olla; ta olla teda metsas temaga ühtlasi nõia tempude päält leidnud.“

„Sa jelle pääle mõisteti Peeter eluaegsele wangitööle, Miina tuleproowile ja ta wana isa kēpi alla?“ rääkis Lauren wahеле.

Imestades vaatas kiwiraijuja tema otša.

„Kust teie seda teate?“

„Mul on ka oma allikad.“

„Siis oli teile wahest ka see kõik tuttav, mis ma kõnelesin?“

„Ei, sellest loost ei teadnud ma midagi aga siiski ka mõnda üksikut kohta. See oli väga häa, et ka mulle rääkisid. Sul on see lugu ka nii hästi käes nagu oleksid ja tema pähe õppinud, ehk ise ühes ära elanud. Kas jelles ka kõik nii õige on?“

„Kõik, viimane kui sõna,“ oli tašane wastus.

„Aga mis sai siis edasi?“

„Peeter nägi kohtu päält ära tulles Miinat viimast korda — nägi ainult, kõneleda ei saanud ta temaga enam sõnagi. Ja sest saadik ei ole kumbgi teine teist enam näinud ega ka midagi teine teisest kuulnud. Peeter wiidi kinni saadeti ära raskele wangitööle, kus ta 9 pikka aastat . . .“

Kõneleja jäi äkisti wait. Lauren pani ta äkilist jutulõpetamist imeks.

„Kas Peeter ikka veel wangis on?“

Kiwiraijuja nikutas ainult õlasid wastuse asemel.

„Aga sa ütlesid ju ometi, et ta 9 pikka aastat . . . wiist tahtsid ütelda wangis olnud ja nüüd waba on — kas nii? jah?“

„Oh, herra, ärge nõudke mu käest nii palju ma ei wõi teile ütelda, ja päälegi ei puntu see ka asjasse. Mis kasu jellest teil on, kas ta wangis wõi waba. Kui ta wangipõlw eluaja pääle oli määratud, kudas wõib ta siis nüüd waba olla!“

„Wae ne mehike, õhkas kirjutaja kaastundlikult. Oleksid sa siin, sa wõiksid weel õnne leida.“

„Tema õnn on möödas,“ wastas kiwiraijuja iheäralise waatega murtud häälel.

„Mis sai siis Miina tuleproowist?“ küsis Lauren edasi. Kas Jumala kohus ta süüdlaseks wõi süütafs mõistnud?

„Edasi ei tea ma enam midagi.“

„Enam midagi? kudas on see wõimalik? Kui sa Beetri ja Miina lugu siinamaale nii täielikult teadsid, siis peaksid nende lugu ka lõppuni teadma.“

„Ma pidin kaua aega siit ära olema,“ wastas mehike nagu kohmetult, „ja ei ole kuskilt kuulda saanud. Rahwas ei kõnele niisuguseid nõialugusid edasi, ta peab neid liig jäledaks, taewa ja kõige pühaduše teotuseks.“

"Soo, see võib ka see põhjus olla, miks mina kellegi käest midagi kuulda pole saanud," ümises Lauren iseeneses. "Aga mis tead ja siis Miinaft ja ta isast?"

"Mitte midagi, nad on kui maa päält ära kadunud. Keegi pole neid näinud, mõned kõnelewad koguni, et nad wanaft kurjast ise ära wiidud."

"Imilik, imelik," mõtles Lauren. "Kui üks mõistatus selguma hakkab, siis tuleb teine ja kolmas kohe asemele. Olgu asi ka kui segane ta on, aga ühte usun ma nüüd selgesti, et see naesterahwas, keda meie metsarahiga sügawas metsas nägime, Miina oli. Ta ei wõinud muu olla. Aga kus on ta nüüd?"

Riiviraijuja waatas imelikult Laureni otja. Ta oli ükshilud sõnu tema üheskõnest kuulnud. "Et see Miina oli, ütlesite teie?" küsis ta unustades, et ta mitte oma jugušega ei kõneleunud. "Kes oli Miina? Kas olete teda näinud?"

"Mu usun kindlasti, et see Miina oli," wastas Lauren järele mõeldes. "Ta ei wõinud keegi muu olla. Kes teine oleks jeda kõik wõinud teada."

Riiviraijuja rinnus wõitles kange torm. Oles Lauren terawamalt ta otja waadanud, siis

oleks ta seda küll märganud. Ja pidi ta seda siis märkama, et üks waene töömees nii soojalt ühe tüdrukut saatuselt osa võtab, kes ühele wangele igawest truudust oli töötanud? Ei, seda ei pidanud ta nägema, ehk muidu oleks ta ei tea mis wõinud temast arvata. Ta nägu oli koguni rahulik kui ta hääle weel wähe wärises, kui ta küsis:

„Kus olete, auulik herra teda näinud?“

„Selles samas kohas, kus Peeter talle oma armastust tunnistas. Kas sa nüüd enam midagi sellest loost edasi ei tea jutustada?“

„Ei tea“

„Siis ütlen sulle weel tänu selle eest, et mulle tõis ära rääkisid, mis teadsid. Sumalaga.“

Lauren läks minema. Imestades waatas ta talle järele.

„Kes ta peaks ise ometi olema?“ pomises ta siis iseeneses. „Tema on Miinat näinud — sääl, kus Peeter talle armastust tunnistas! See on wist R. metsas selle wäikse lagenditu pääl. Hm! kui ma tema weel ülesse leian, ja ülesse pean ma ta leidma, kui ta weel elab. Kui ta weel elab? Ta peab elama, see wõõras lahke

„faks“ ütles seda. Aga millal on ta teda näinud? See wõis ju aastate eest olla. Sumal taewas, tee ükskord ometi üleskohtu jõud tühjaks ja päästa süüta kannataja Peeter wangi wande alt, et ta jälle julgesti inimeste sekka wõiks astuda ja oma Miina ülesse otsida! Kuule mu palwet, helde taewas. Ma olin lootust kaotanud, ja olid mind aidanud ja jälle lootust andnud. Oh aita siis ka mind weel edespidi!“

Kiiviraijuja selja taga liikusiwad lepa pöösad; üks kogu läks säält iseäralise hirwitamisega minema, nagu oleks ta oma ohwri üle waritsemise, ning nüüd selles kindlas teadmises ära läinud, et ta ohwer juba wõrgus sipleb.

Kiiviraijuja wasar käis jälle wahetpidamata üles ja alla ning ta ühetasane kiwifolksumine kolmas jahedaks minewa õhtu õhu käes kaugele. Nii rahuline ega korrapäraline aga ei olnud ta südamel tuskumine. Kui ta riinus kuuldawalt oleks helisenud, siis oleks need hääled ka kõige kiwisesamas südamel sooja kaastundmusest äratanud.

VIII.

Kubja kättemaksmine.

Wiiane kühjas, kes noore kiwiraijuja lõunaks ilma söömata tööle oli jätnud, peab nõuu, kuidas seda auualandust õige kühjaga töölistele, iseäranis sellele, kelle pärast ta niisugust häbi ja teotust pidanud kannatama, kätte maksta. Ta wiihastas koguni iseenele üle, et talle ka mingit nõuu meelde ei tulnud.

Mõisa õue pääl oliwad teolised jalga kaupakoos ja kõnelesid nii elawalt, et kühja tulekut ei näinud. Ka see wiihastas ärritatud meest.

„Mis teil siin on, et mina pidi koos olete?“ käratas ta pahaselt.

„Kohtu poolt on teatus tulnud, et wang Peeter *** wallast ära on põgenenud,“ wastas üks teoline teiste eest wälja astudes. „Teda otsitakse taga ja kätatakse kohe linna jaata, kui teda peale leida olema.“

„Kes on see Peeter, kes wangist ära karganud?“ küsis kühjas.

„Oh, see on juba wana asi. Ligi 10 aastat on sest ajast möödas, kui Sepiku Miina omal

isaga Wiljandi maalt nõidumise pärast kohtu kätte anti ning Peeter ka ühes selle asja sisse kisti ning wangi mõisteti.“

„Miks on ta ära karganud?“

„Juba minewal sügisel.“

„Minewal sügisel juba? Hm! Kas on teist keegi teda enne tundnud?“

„Küllap neid mehi ikka ka on, kes temaga ühes teol käiswad, aga see piff aeg!“

„Oh, mis piff aeg, kes teda tundis, tunneb ikka nüüd ka weel,“ seletas kühjas. „Mina annan teile kõwa küsi, niisuguse mehe järele waltwata ja kui keegi seda moodi inimest näeb, kohe mulle seda teada anda.“

Teolised jostistasiwad pärast kühja äramine mist weel kaua üksteisele kõrwa sisse, nagu oleks neil saladusi kõneleda, mida kõikide kõrwad ei tohi kuulda.

Kühja lõuna aeg oli seekord iseäranis lühike. Enne teisi weel oli ta platsis. Ta tee wiis teda kiwiraijuja poole. Oma suureks imekspanemiseks nägi ta, et wõõras isand sellega kõneles. Tõõmees oli oma wafara käest maha pannud ja näis kõnelewat. Kas see oli ta töö? Tohtis ta sel wiisil aega raisata, kuna ta ometi trahwits terwe lõunawahe tööd pidi tegema? Wiha wäl-

gud jädendasiwad ta filmist, aga õnneks ei ulatanud nad kedagit trehvwama. Ta andis ruttu teistele kiwiraiujatele käsu, teistega ühes põllule tööle minna ning läks ise wõsatagust mööda kõnelejate poole. Mis oli sellel wõdral tema töölisega jutustada? See küsimus põles ta keele pääl ja ei annud talle enne rahu, kui ta mitte kuulda ei saanud, mis jääl räägiti. Kassi osawusega ronis ta põõsaste tagustid mööda neile nii lähedale, et kõik üsna selgesti ära wõis kuulda. Ta ei kaotanud üht ainust sõnagi sellest, mis kiwiraiuja kõneles. Kõige tähtsamad oliwad talle need sõnad, mis kiwiraiuja üksi kõneles, kui wõdoras juba ära oli läinud. Ta suu ümber lehwis tige naer, kui ta jäält ära läks, ilma et ennast oleks kellegile näidanud. Saatuse oli ta wastu väga lahke olnud ning talle ootamata abinõusid julle heitnud, mille läbi ta oma kättemaksmise himu jüdamele lusti järele ta kallal wõis kustutada. Ah, kui magus on küll kättemaksmine kurjale, tigedale jüdamele! Were paneb ju jüdames tarretama, kui niisuguse inimese huultel kahjurõõmulist naeru näed.

Kiwiraiuja pani imeks, et lõunast saadik enam kaastöölised endid oma töö juures ei näidanud. Siisgi ei tulnud tal meelde, selle üle oma pääd

murdma hakata. Kui päike alla oli weerenud ja õhtu loff ära löödud, hakkas ta mööda tolmawat maanteed oma wiletsa hurtsükelse poole sammuma. Ta tee wiis teda mõisa mõõda. Kubjas seisis küllakile aia najal mõisa wärawal ning käs kis mööda minejat töölist seisma jääda ja mõisa õue astuda.

Ilma paha aimamata täitis kiiwiraiajuja kästu. Ta astus wärawast sisse, kus juures ta silmad kubja näo pääle langesiwad. Säält paistis ime li, põlglik naeratus. Ehk ta küllalt kubja tuju sid ja naeratawat, wastast nagu tundis, siiski käis see talle nagu fihwtise noolega südamesse ja ta süda hakkas wäriwema. Meist wärawatest sisse astumine oli talle juba õnnetust, hirmust õnnetust toonud, mispärast ta pea ebauskliku kartusega nende eest eemale oli hoidnud.

„Mis teie minust tahate?“ küsis ta kujukalt julgesti.

„Dota,“ kostis see naeratades. Ta naer tajas koledalt.

„Kus kubjas on?“ küsis üks wali, peaaegu müristaw hää l mõisa õuest.

„Walitseja herra, ta on kiiwiraiajujaga õue wärawas,“ oli wastus.

See hää! tegi kiwiraijuja veel rahutumaks. Ta tundis jeda häält juba wanast ajast.

Suure paksu kehaga mõisawalitseja astus ootajate lähemale. Rubjas tõstis anupakkikult mütsi.

„Kas see on see mees, kellest ja mulle rääkisid?“ küsis ta ilma oma alama terwißt wasta wõtmata ja wahtis ükssilmi kiwiraijuja otsa.

„Seesama jah, auuline walitseja herra.“

„Kui kaua oled ja siin mõisas töös?“

„Ei ole kaua, alles kolmat päewa.“

„Kus elasid ja mis ametis olid ja enne?“

Kiwiraijuja waatas külma rahuga küsija otsa. Nende küsimiste pääle oli ta ennast ammu ette walmistanud. Walitseja teraw waade tegi ta aga wähe kartlikuks.

„Kiwiraijumine on ikka mu töö olnud, ma olen laialt käinud, ilma kindla koduta.“

„See on teiste sõnadega, ilma mööda ümber hulkunud,“ osatas walitseja terawalt. „Kus mõisade pääl oled ja wiimastel aastatel töäd teinud?“

Kiwiraijuja nimetas mõned nimed.

„Imelik et sulle niisugune woli on antud ümber hulkuda. Kus on sul jeks lubatäht?“

„Seda mul ei ole.“

„Lubatahke ei olegi sul? Kas tead mees ka et ma su siis jalamaid kinni wõin siduda, kui sa ilma lubata ümber longid. Kui sa aga tark sõnakuulja inimene oled, siis wõid joosta kuhu ise tahad.“

„Ma ei ole ju kellegile kurja teinud, miks te mind kimbutate. Oh laske mind minna, ma palun . . .“

„Ei, nii ruttu see ei lähe weel. Eriti pead mulle mõned küsimused ära wastama, ütles waltseja walju näoga. Kas sa tundsid ühte Lepiku Miinat, Mardi tütart?“

See küsimus tuli ootamata ja mõjus selle pärast ka ootamata wiisil. Oli asi wälja tulnud teati, kes ta oli, wõi oli see niisama süüta küsimus, nagu enne selle wõõra poolt, keda ta oma sõbraks pidas? Oli mis oli, ta pidi ette waatama, et kimpu ei lange. Ta kogus ennaft ruttu ja laskis filmad kord kubja pääle lennata. Selle näost paistis kahjurööm, mis teda paha laskis aimata. Päält näha üsna rahulikult wastas ta:

„Ühest Lepiku Miinast olen ma küll mõnda lugu kuulnud, aga kes teab, kas see seesama on, keda auulik herra mõtleb.“

„Ja sellestgi oled ja ainult mõnda lugu kuulnud?“ Kõhija naeris kibedalt. „Mis lood need siis on?“

„Tema olla nõid olnud ja kohtu poolt selle eest nuhelda saanud.“

„Ja seda tüdrukut ei ole ja tundnud?“

„Ma olen teda näinud . . . aga sest oli kaua aega tagasi . . .“

„Ma usun kah, et seda kaua aga tagasi on ligi 10 aastat — mis?“

„Herral on õigus . . .“ Ta süda pekkis waljusti, weri tikkus päha.

„Ja kas ja ta peigmeest Peetert tundsid, kes eluks ajaks wangi mõisteti?“

Kiwiraijuja tundis, kuidas talle weri päha tungis ja paled tuliseks wärwis, ehk need küll juba päikesest pruuniks oliwad põletatud. Ta tundis ka walitseja uuriwat pilku, mida ta jälestusega põlgas. Oh mis oleks ta küll selle eest andnud, kui ta nüüd siit oleks kaugel wõinud olla. Siisgi oli tal julgust küllalt weel nii palju, et kartmata wõis ütelda:

„Muulik herra, ma usun teie tahate minuga siin nalja heita, niisuguste inimeste järele küsimisega, kelledega teil mingit tegemist ei wõi olla. Nemad on alatust joost, mis puutub niisuguste

jaatus teiesse, ühe juure mõisa valitsejasse, kes teie päälegi weel „jaks“ olete.“

Need sõnad ei mõjunud mitte halvasti. Meist kuulis aumahne valitseja enese meelituft, mis tal aruldane asi oli, ehk küll kõik töölised ja talupojad muudu ta ees roomasivad, ilusaid meelituft sõnu ometi ei mõistnud, ehk tahtnud keegi talle ütelda. Siisgi oli see mõju warsti kui suitsuule kätte laiali lagunenud.

„See 'pole sinu asi, kas mul sellega tegemist on ehk ei. Sina anna aga wastuft, kas ja tunned Peetert wõi ei. Tema on wangi ft ära kaaranud ning saab kohtu poolt taga otstitud.“

Kirviraiuja kahwatas näoit ära. Ta oletas peaaegu karjunud. Ta nägi kühja näol tagedat naeratust, pörgulist kahjuröömn. Siit ei wõinud ta nii hõlpsasti pääseda, ta oli kui lamba tall kahe kiskja hundi wahel. Wäärduft ta siin mõne sõnaga, siis pidi ta igawesti oma ilusatele unenägudele selga pööрма, mis alles tänasest päewast jaadit nii magusalt ja südant sojendamalt ta rinda oliwad tõstma hakkanud. Enne seda ei oletas ta oma jaatuft pääle waatanud. Nüüd oli ta kuulda saanud, et Miina weel elab — ja nüüd, oh just nüüd pidi ta kimpu langema! Silmapilk oli käes, kus ta enesele priiust ja õnne

„Ja jellestgi oled ja ainult mõnda lugu kuulnud?“ Küsija naeris kibedalt. „Mis lood need siis on?“

„Tema olla nõid olnud ja kohtu poolt jelle eest nuhelda saanud.“

„Ja jeda tüdrukut ei ole ja tundnud?“

„Ma olen teda näinud . . . aga sest oli kaua aega tagasi . . .“

„Ma usun kah, et jeda kaua aga tagasi on ligi 10 aastat — mis?“

„Herral on õigus . . .“ Ta süda pekkis waljusti, weri tikkus päha.

„Ja kas ja ta peigmeest Peetert tundsid, kes eluks ajaks wangi mõisteti?“

Kiwiraijuja tundis, kuidas talle weri päha tungis ja paled tulišeks wärwis, ehk need küll juba päikesest pruuniks olivad põletatud. Ta tundis ka walitseja uurivat pilku, mida ta jälestusega põlgas. Oh mis oleks ta küll jelle eest andnud, kui ta nüüd siit oleks kaugel wõinud olla. Siisgi oli tal julgušt küllalt weel nii palju, et kartmata wõis ütelda:

„Auulik herra, ma usun teie tahate minuga siin nalja heita, niisuguste inimeste järele küsimisega, kelledega teil mingit tegemist ei wõi olla. Nemad on alatust joost, mis puutub niisuguste

jaatus teiesse, ühe suure mõisa valitsejasse, kes teie päälegi weel „jaks“ olete.“

Need sõnad ei mõjunud mitte halvasti. Meist kuulis aumahne valitseja enese meelituist, mis tal aruldane asi oli, ehk küll kõik töölised ja talupojad muidu ta ees roomasivad, ilusaid meelituise sõnu ometi ei mõistnud, ehk tahtnud keegi talle ütelda. Siisgi oli see mõju warsti kui suitsuule kätte laiali lagunenud.

„See 'pole sinu asi, kas mul sellega tegemist on ehk ei. Sina anna aga wastuist, kas ja tunned Peetert wõi ei. Tema on wangiist ära kaaranud ning saab kohtu poolt taga otstitud.“

Kiwiraijuja kahwatas näoit ära. Ta oleks peaaegu karjunud. Ta nägi kurbja näol tagedat naeratuist, pörguliist kahjuröömn. Siit ei wõinud ta nii hõlpsasti pääseda, ta oli kui lamba tall kahe kiskja hundi wahel. Wäärdus ta siin mõne sõnaga, siis pidi ta igawesti oma ilusatele unenägudele selga pööрма, mis alles tänaseist päewast jaadik nii magusalt ja südant sojendawalt ta rinda oliwad tõstma hakkanud. Enne seda ei oleks ta oma jaatuise pääle waatanud. Müüd oli ta kuulda saanud, et Miina weel elab — ja müüd, oh just müüd pidi ta kimpu langema! Silmapilk oli käes, kus ta enesele priiust ja õnne

ehk wangipõlme ja wiletsust wõis teenida. Ta sai selle filmapilgu tähtsusest täiesti aru ja tegi ruttu otsust, kõige pääle mis tuleb, kindlasti walmis olla. Need küsimised lastsiwad teda paha aimata: tema piinajad tegiwad seda temaga ainult nagu kas hiirega, enne kui ta waejefese ära jõõb.

„Kudas wõin mina seda tunda, kellest keegi ei tea, kus ta elab,“ wastas ta siis kindla häälega. „Kümne aasta järele ei wõi inimest enam ära tunda, ehk kui seda keegi peaks wõimalikuks arwama, siis wõib ta õige hõlma finni hakata, rängasti effida.“

„Ha, sa tahad mulle wist jutlust pidama hakata, et ma ei tohi mõtelda, et sina see ära karanud wang, nõia Miina peigmees ja seltsilane oled. Hei, wasta!“

„Mina ärakaranud wang Peeter! Sumal taewas. Kas teie meelest ära olete. . . .“

Ta pää läks segajeks, keha palawaks, jõud ähwardas ära kaduda . . . ta lastis aia najale . . . rinnust tõusis pea meele ärakeitem õhkamine. Taewas, nii kui ta aimas, oli ka olnud. See 'polnud muud midagi olnud, kui kassimäng hiirega, mis juba küünite wahel sipleb. Pidi ta kõik õiglaselt üles tunnistama . . . armu paluma?

"Haa, armu paluma! Palugu hiir kassi käest ehk jänest tiigri käest armu!

Wali, kole naer kumas ta kõrwades. Rub-
jas naeris kõigest kehast.

"Kas ma ei ütelnud, et tema see on," hüü-
dis ta wõidurõõmus. "Waadake, walitseja herra,
mis näo ta teeb. Näh, näh!"

"Kas ja veel ütled, et ja Lepiku Miinat
ega ta peigmeest Peetert ei tunne, kelle eest ja
nii siidamest palusid, et taewas ta ilmjuüta kan-
natust lõpetaks ning inimeste jekka jaadaks, et
oma Miinat ülesse wõiks otsida?"

Kiwiraijuja oli praegu tahtnud küsida, mis-
suguse õigusega nad teda wangiks Peetrikse pea-
wad, aga need walitseja sõnad kiskusiwad ta was-
tuhakkamisel wiimase kui aluse kiwi alt ära.
Kga kust oli tema ta mõtteid ja üksi räägitud
sõnu teada saanud? Sellest ei saanud ta aru.

"Ma ei saa, auus herra, teie sõnadest mitte
aru," ütles ta siis nõutult. "Teie wiistist hei-
date minuga halastamata nalja. Oh jätke see
hirmus nali ja lubage mind minna."

"Ei, mina tahan ka ju käest Miina ja Peetri
armastuse lugu kuulda. Sa tunned seda ju kui
oma wiit sõrme; kõnele, kõnele," pilkas walit-
seja. "Wangis ei kuule neid lugusid enam keegi."

Ra seda weel pidi ta kumama! Müüd oli tal ihe korraga selge, kuist see lugu kõik wälja oli tulnud. Seda oli see wõõras, kellele ta oma elulugu kõnelenud, siin mõisawalitsejale ära rääkinud. Oh ja hirmus äraandja! Nii lahke ja meelitatav, nii osawõtlik ja hää, aga — paraku, kõik silmakirjaks — kõik wäljaspidine asi. Seespidi oli ta täis tigedust kui madu — hunt lamba naha sees! Usalda weel ilma! Ta näitab julle õnne nägu, aga selle ilusa pettekujutaga warjul haigutab hukatuse haud oma püüetud suud ning häwitus neelab ju ära.

Dõsel juba kandsiwad ta käed ja jalad kõdituid. Ta walwas oma wiletsuses, wintsles ilma uneta kõwal asemel, ehk küll päewa töö ta keha rängasti ära oli wäsitanud. Kuus mõis ta ka und silma jaada! Purustatud oli ta õnne taewas kõige oma magusate lootustega, kõi tõsidus kõige oma hirmudega seisis nii kohutawalt ta ees, et ta üsna meele ära heitmisel oli. Ta mõtles põgenemise pääle, aga ta ei saanud oma käsi liigutada: need oliwad nii kõwasti kinni koidetud, et nõõrid walusalt lihase lõikasiwad, were jooksi takistasiwad ja käed paistetama paniwad.

Ta oli wang — teist korda juba. 9 aastat oli ta raskest wangitööd teinud — mis pärast?

Et ta üht tüdrukut armastas ja see teda ja mitte mõnda „noorherrat“, kes kene neiuaga nalja tahtsiwad heita nagu kõige kenamate talu tütardega, teda nad seisuse poolest omaist palju madalamasse pidasiwad, nagu selle aja arwamine hääks kiitis. Kas oli see tõesti siis 9 aastase wangipõlwe wääriline kuritöö? Kas iga teine noormees ei oleks kutsunata wastase ja teotaja wasta ka niisama wälja astunud, nagu tema seda teatud ööl metjas tegi? Ja selle eest tegi ta wastane tema nõiaks ning selle pääle mõisteti ta eluajaks wangi! Ta oli seda teenimata koormat 9 pikka hirmust aastat kannud, kauem ei jõudnud ta enam kanda, ta põgenes ja see läks talle korda. Nüüd pidi ta aga teist korda wangi langema, kust ükski wägi teda enam ära ei wõinud päästa. Ja nüüd oli tal rääkimata raske siit kohast lahkuda, kus ta õnn talle õitsema wõis hakata. Ah, miks oli ta ometi siia tulnud! Nii kama kui ta ennast siit hirmjast kohast eemale hoidis, oli kõik häa olnud. Kolme päewa eest oli ta alles siia töösse tulnud, mitidugi selle lootusega, et keegi teda siin taga otsima ei hakka, sest üle poole aasta oli juba ta põgenemise ajast möödas ja ta äraatargamisest ega otsimisest polnud kuiskil juttu olnud. Ja nüüd tuli see ometi, mis ta enam unesgi ei kartnud!

Oli see ikka ka ilmsi! Näis küll rohkem ühe hirmsa unenäo sarnane. Aga walutawad käed, pime ja niiske keldri lõhn andsiwad küllalt kindlat tunnistust, et see mitte paljas kohutaw unenägu polnud, waid tõsidus — hirmus tõsidus. Ja kes oli süüdlane? Ta ei leidnud tõesti muud seletust, kui et ta lohke wõõras pidi see hirmus äraandja olema. See mõte tegi ta weel kahe wõrra õnnetumaks.

IX.

Üks wana naene.

Sügaras mõttes sammub Lauren läbi metsa kodu poole. Korraga näeb ta üht wana naest enese ees kitsast metsa teed mööda edasi ruttawat ja midagi enesega ühes kandwat, mis nii raske näitab olevat, et ta teda kaunis tihti ühe käe otsast teisi wahetab. Tal oli nõuu teda aitama minna, kui ta teda korraga paksu metsa jõe kõrwale nägi pöörwat. See äratas ta tähelepanemist.

Ta läks uudishimuliselt järele. Naesuke ruttas
 ikka edasi ja edasi, ilma et teed ehk rada ees
 oleks olnud. Ta selle külle pool ometi ei olnud
 üht aimust küla ega talu, kuhu ta oleks mõinud
 wasta õhtut tõtata. Kui laialdane mets ära lõp-
 pis, siis tulivad suured sood ja rabad selle taga,
 kuhu waewalt mõne küti jalg oli saanud. Mis
 oli tal sinna poole asja? Wõi oli ta wähest ära
 ekfinud? Kas ei olnud tema kohus teda õigele
 teele wiia?

Ta tahtis praegu oma rüütli teenistust al-
 gada, kui juba nägi, et edasi tõttaja naesuke pehme
 rohu pääl aset wõttis, et ennaft wäsimusest wälja
 puhata. Tasakesti läks Lauren puhkaja wana-
 keste juurde ja küsis osawõtliku häälega:

„Emake, kuhu tõttad nii hoolega? Kas sa ei
 ole teelt mitte ära ekfinud?“

Wanake ehmatas wähe ära, aga kui ta kü-
 sija lahkete filmade sisse oli waadanud, siis käis
 rahulolemise joon ta näoist läbi ja ta wastas
 ilma kartuseta:

„Si kulla herrake, 'pole ma ekfinud. Ma
 puhkan aga jalgu, et enne ööd weel aegsasti sinna
 saada. . . .“

„Kuhu sa siis tahad saada? Minu teades ei
 ole siin pool metsa sügawuses ühtegi talu ega

tare, kuhu inimene öömaja võib otfsima minna. Waata aga hästi enese iimber, kas ja ei ole ikka effiteel?"

Wana emake waatas kaua aega waikselt Lau-
reni otja, nagu tahaks ta ära näha, mis tal jii-
dames seisab ja kas ta libedad sõnad mitte ainult
mõttade otlast ei tulnud. Jälle nikutas ta ra-
hulolemisega pääd, nagu oleks ta kõik korras
leidnud.

"Ärge kartte, kulla noorherra. Ma ei ole
esimest kord siin metjas. Need on mu wanad
tuttawad puud, nende keskel ei karda ma effimist
— ma olen siin nagu kodus julge."

"Aga arusaamata on mulle ikka, kuhu teie
siis ometi tõttate? Ohtu on ju warsti läes."

"Miks teie, kulla noorherra, seda järele nõu-
ate? See on üksi minu asi — ta ei puutu kel-
legishe teisesse — ka mitte teiesse — ärge tü-
fige ilma asjata. Et ma kurja pääle ei lähe,
seda võite ju uskuda . . . ma 'pole weel talgi
oma elus inimestele meelega paha teinud . . .
Ja nüüd pean ma minema . . . nüüd olen ma
ennast wälja puhanud . . . ja hakake ka teie
minema . . . siit saab warsti tee pääle wälja,
mis R. mõisasse wiib . . . ärge wiitwitage, muidu

wõite weel ära effida, kui seda metsa ei tunne . . ta on lõpmata suur ja effitab hõlpsasti."

Ta wõttis oma käsitõtti jälle kae otsa, näitas teise käega kohtukirjutajale teed ja tahtis minema hakata. See waatas ta koorma ja siis wana nõrga naese pääle ning astus ruttu lähemale.

"Dota, emake, see koorm on sinu kohta liig ränk, lasse ma aitan teda sul kanda. Siis saad kergemalt edasi. Kui sa enne kohale saamist ära wäsid, mis tahad sa siis teha?"

Imestades waatas ta noore mehe otsa. Nii-
sugust pakkumist ei olnud ta enne weel kuulnud, kõige vähemalt ühe „noorjanda" poolt mitte. Siis ütles ta liigutusega:

"Oh kui hää olete teie, aga ärge waewake ennast minu pärast. Ma olen wana inimene, mul on aega küllalt minna. Sa see ei kõlba ka teie sugusele noorele herrale, et minul, ühel wanal naesel, jahukotti hakkate kandma . . ."

"Jahukotti? On siin sees jahud?"

"Jah!"

"Aga ütle ometi, kuhu sa need wiid? Glad sa ise metsas, ehk elab keegi teine, ütle, kellele on neid tarwis?"

"Oh, mis te nüüd niisuguste asjade järele küsite! Sellel asjal ei ole teie kohta ometi kõige

wähematgi tähtsust. Mis teil nüüd sellest on, kui ma ütlen, et ma seda waestele inimestele wiin, kes kaugel metsas elawad ning seda oma kätte tööga auusasti ära on teeninud?"

"Mina rõõmustan sellest väga, et need inimesed seda auusasti ära on teeninud ja kuuleksin hää meelega, kui mulle ütleksid, kes need waesed inimesed on."

"Teie olete ka üksna imelik, kõik tahate teada saada. Ma ei tea neist muud midagi tähtsat, kui et nad mõlemad wigased on, kes selle pärast kõrwaližes kohas metsas elawad, et nad raske mõisa tööga toime ei saa."

"Ja nende eest muretsjed sina?"

"Nad on ju ometi inimesed . . . ja on seda ära teeninud . . . mina ei tee muud, kui kannan neile aegajalt kätte, mis nad tarwitawad."

"Miks on nad omale nii wana wahemehe walinud?"

"Wana truudus on proowitud."

"Mis truudust on neil siis jella armu teenistuse juures waja?"

"Sedawiisi ei lõpe meie jutt otja . . . päike on juba metsa taha wajunud . . . ma pean minema."

„Ma näen kah, et ja minu läbi oma aja ära oled wiitnud — ja selle pärast pean ma sind aitama.“

Ta wõttis naese käest ta koorma oma kätte.

„Soo läheme müüd!“ ütles ta siis.

„Aga noorherra, see ei lähe . . ma ei wõi . .“

„Koorma kandmisest müüd mitte enam üks sõna. Ma näen, teie ei taha mind nende inimeste juurde wiia. Kui teie juba ligidale olete saanud, siis ütelge mulle — ma annan moona jälle teie kätte ja teie wõite üksi minna . . .“

Selle kaubaga jäi naene rahule.

„Oh, kui häa teie olete,“ ütles ta. „Kudas jõuan ma seda teile kätte makssta?“

„Ah ja tasuksid mulle seda tagasi, kui jõuaksid?“ küsis Lauren.

„Sa millega wõin ma seda? Ma olen waene inimene, kellel midagi muud ei ole kui õiglase süda rinnus.“

„Seda ma ka just palgaks nõuan,“ tähendas Lauren. „Ütle mulle siis oma puhtast õiglasest südamest: Kas ja oled Lepiku Wiinast midagi kuulnud, kes 9½ aasta eest nõiduse pärast tuleproowile mõistetud?“

Naene oli tükkide aega wait, nagu mõtleks ta asja järele. Siis ütles ta wiimaks:

„Olen, kuulnud . . . Kes seda hirmuist lugu mitte ei peaks kuulnud olema?“

„Mis sai tuleproovist?“ küsis Lauren põnevusega.

„Kas teie ise seda ei tea?“

„Ei tea. Mu teadmine ei ulata kaugemale, kui et ta tuleproovile mõisteti. Räägi, kui sa seda lugu tunned.“

Vanake näis hinge tõmbavat, nagu peaks tal kõnelemise ajal jellest puudus tulema.

„Miina pääle kaebati ja tunnistati mitmest poolt tageduse ja kadeduse, osalt ka ebausju pärast, et ta nõid olla. Waene tüdruk ei teadnud jellest kunstist aga mitte kõige vähematgi. Ta ei võinud siis ka midagi üles tunnistada. Seda peeti aga kangekaelsuseks ja mõisteti ta tuleproovile. Küll palus ta waene isa ja mõned truud sõbrad selle vastu, aga ei keegi liigutanud walju kohtumõistjate südant. Raud tehti tuliseks, õnnetu tüdruku kääwaris kisti paljaks ja proov algas. Tuline raud põletas liha luuni maha.“

„Ta on waletanud . . . ta on nõid, kes oma kurjatööd vastu ajab,“ kisendati ümberringi.

„Kas veel selgemat tunnistust tarwis on? Su mal ei ole teda mitte hoidnud, sest et ta süüdlane on.“

Nüüd algas kohus. Kaebajad kutsuti veel kord ette ja tunnistajad kuulati uuesti üle, ilma et tüdrukult eneselt nende kohta mingit vastust oleks nõuetud.

Otsus kuulutati ainult kaebajatele ja tunnistajatele, ega 'pole seda keegi teine meie sugune kuulda saanud. Üksi õnnetumale, walust nõrkennud tüdrukule enesele teatati: „Et sina nõidusewäe oma sõstra-filmadesse oled warjule pannud, mis inimesi kõigest seisusest pööraseks teeb, ja et sa oma hirmust pattu mitte üles ei ole tunnistanud, siis pead sa oma nõiawõimulised filmad kaotama.“

Kiljatades langes õnnetu tüdruk minestusesse. Ta weeti sinna, kus keegi ta meele ärageitwat kirjendamist ei kuulnud — ja kui ta wälja toodi, oli ta pime — pime igawesti — ta ei ole enam ialgi Sumala kaunist loodust, taewast, taewa tähti, kuud ega päikest näinud — —“

Kääkija palgeid mööda weeresiwad suured pisarad alla. Ka Lauren oli üsna ära ehmatanud. Külmä warinad käisiwad tal kehast läbi — ta ei leidnud jõnu, millega oma sügawat põlgdust nii hirmsa töö wasta awaldada. Nii kolebat otja ei olnud ta jellele asjale mõistnud veel mõtelda.

„Ja mis sai ta iſast?“ küſis ta põnewalt.

„Ōsa sai 90 hoop, et ta oma tütre ilma lubata kooli pannud — ühe nõia juurde. Ta on ſest ſaadik lombraſ ja kurt.“

„Lombraſ ja kurt?“ küſis Lauren elawalt.

„Haa, nüüd ma tean . . . tema ſee oli . . . Kuſt wõis ſin ma ka teda tagaſi hüüda, kui ta kurt oli! Kudas sai ta kurdiks?“

„Ta kõrwad on ära rifutud . . . nende pihta on pekſetud . . . Nii on wiſt ſala otſuſ tehtud.“

„Hirmuſ, hirmuſ!“ hüüdis Lauren ja pühkis enefel hige otſa eefſt . . . Kas waheſt need ei ole ſu „wigafed,“ kellele ſa toidunwara wiid?“ küſis ta ſiis naefelt.

„Seda ei wõi ma teile mitte ütelda,“ wafſtas ſee kindlalt. „Olge nüüd nii hääks, andke mu koorm kätte ja pöörge teie tagaſi . . . Siit jõuan ma ükſi ta ära taſſida. Tänu lahke abi eefſt!“

„Alga ma tahan üheſ tulla,“ ütles Lauren waſtu tõrkudes.

„See ei lähe, kulla noorherra, mitte.“

„Miks mitte? Ma ei tee ſinule ega ſu kaitſealuftele mingit kurja.“

„Seda ma uſun küll, et teie ſiidames kurjad mõtted ei peſita, aga lubage ſiisgi, et ma ükſi lähen.“

„Ma ei saa sinust mitte aru.“

„Mulle on ära teelatud . . ma ei tohi teadagi hingelist sinna juhatada, ega üleüldse nende elust midagi kellegile kõneleda. Ma olen seda lubanud, ja pean sõna. Rahju, et teie käsku siin ei võdi täita. Ärge waevake ennast ega mind enam ilma asjata. Läheme nüüd iga üks oma teed. Kuulge mu palvet . . .“

„Aga kui neil enestel selle vastu midagi ei oleks, kas sa siis ka mind oma truude sõprade juurde ei viiks?“

„Siis ei oleks mul selle vastu muud midagi kui. . .“

„Kui? Mis tingimise ja siis veel tahad teha? Räägi!“

„Et teie sellest kellegile elavale hingele edasi ei räägi, kellel seda tarvis ei ole teada.“

„Seda ma võin teha, see on väga kerge tingimine. Aga küsi siis järele, kas ma ka sinuga kord ühes ei võdi tulla? Ma sooviksin südamest neid imelisi inimesi näha saada. Mu südames on nende vastu ammugi palaw kaastundmus liikumas.“

„Hää küll, ma tahan järele küsida. Kui neil selle vastu midagi ei ole, siis võite homme

teadust saada. Aga kus kohas wõin noorherraga kofku saada?"

"Kas metsawahi maja tead?"

"Tean küll."

"Olgu selle lähedal metsa tee pääl."

"Hää küll. Homme pärast lõunat. . . Sumalaga, hää noorherra!"

Sellega wõttis naene oma jahukotti ja läks minema.

"Niisugust meelekindlust ja truudust on harwa haritud inimeste juurest leida, nagu ma siin selle wana naese juures olen näinud," ümises ta ise eneses koju poole sammudes. "Jah, nõnda wiisi elawad ka inimesed. Ilm on neilt kõik ära kiskunud, nad on rahul — kannatawad — ei tunnegi kättemaksmist. . . Oh, mis hirmsad peawad need inimesed olema olnud, kes neile nii suurt ja hirmust ülekohut on teinud. On siis ebaust tõesti nii suur, et nad teda tõesti süüdlaseks — nõiaks pidasivad! Kudas wõib üks inimene weel oma pää rahulisti maha padja sisse toetada, kui ta hinge niisugused süüd koorawad!"

X.

W a n g.

Metšawaht istus oma toas afna all ja waatas kewadiſe iluſa looduse ſiſſe wälja. Ta filmad wiibifiwad küll lähedal õitſewa heinamaa pääl, kus tuhanded lilled wärwide ilul ſärasiwad, aga ta ei näinud neist ometi midagi. Ta waade oli nagu kange, filmad liikumata ja läiketa, nagu oleſiwad nad klaasiſt olnud. Ka rõõmus lindude laul, mis ligidalt metſast waljuſti ta ükſikuſſe majasſe kajas, ei näitnud ta kõrwu ulatawat. Sügawas mõttes istus ta nagu kiwi-kuju liikumata afna all paigal. Ta filmade ees liikus üks iſeäraline kuu — kahwatu, ingli-ilus, aga pime neiu. See pilt ei olnud enam jelleſt talwe õhtuſt jaadik ta meeſt ära läinud, mil ta tuiſu ja tormi ſees ümber eſis, ning tuttawaſſe metſahurtſikuſſe tuli. Ta oli ſäält ära põgenenud, ta kartis ſeda kohta, ta ei wõinud ſäält filmapilugi wiibida, kus ta ſeda imepiltili eneſe ligi teadiſ — aga ometi tundis ta eneſes üht äraſeletamata igatſuſt, mis ikka ja ikka jälle uueſti jelle ärapõlatud kuu ta filmade ette tõi.

Ta kõrvus kajas veel selle tšane ehmatuse kisa, kui ta tema häält oli kuulnud, ta nägi selgesti veel seda sirget kogu ähwardawalt enese ees seiswat — ta oli nagu kättemaksja ingel. Miks tegi see pilt teda nii rahutumaks? Miks riisus see ta rahu südamest? . . .

Rahu! Oli tal ka seda üleüldise südamese olnud? Kas ei olnud see, mida ta siinamaani südamese rahuks pidas, sunnitud, metslik, meele äraheitja enese waigistamine olnud? Wilets troost! Miks ei walanud ta oma rahutumat südant sõbrale wälja, miks ei otšinud ta truult sõbralt troosti, mis kui imetegew arsti rohi haawade lõikawat walu waigistab ja haigust parandab, kui see ka südamese peaks olema? Sõbrale! Kas oli tal sõpra, kellele ta oma walu wõis awaldada? Ja kui tal sõpra oleks olnud, kas oleks ta siiski julgenud oma südant temale wälja püstitada? See oleks ju sõbra ära ehmatanud, oleks järelelõpetanud ta wasta äratanud — ja ta oleks jälle iksi ilmas seisnud — kõigist maha jäetud — ka sõber oleks talle järelelõpetusega selga pöörnud. . . Oh, miks oli ta nii kergemeelselt kurja teinud, hirmust kurja, mida enam kellegi maa ega taewa wägi hääks ei wõinud teha?

Uga oli tal siis tarwis seda hääks teha? Need, kelle wastu ta eksinud, olivad ju alatud inimesed, kellest lugu ei peetud. Kui see ka üleskohus oli, mis see süüd ära wõis tähendada? Mis tehtud ei wõi ialgi enam tagasi saada; jääb ei maksa nutmine ega naermine. . . . Ja jääkülmus kogus ta südamme ümber ning lammatas korraka kõik õrnemad idud juba tärskamisel.

„Mis on mul sellega tegemist?“ ümises ta siis iseeneses ja wiskas käega, nagu oleks kõik jälle hääs korras. „Kumalus, mis puutub see pime tüdruk minusse, mis murrab mina selle üle oma pääd, et ära karanud wang jälle kätte on saadud ning tagasi hirmsa wangipõlwe sisse wiia? Ta oli wang ning on ära jooksnise läbi nuhtluse teeninud — mis see minusse puutub? Igauks waadaku, kuidas ta omaga walmis saab, mis ta teiste ette muretseb!“

Rääkija ehmatas ise oma sõnade üle. Kas wõis ta kellegile seda ette wiata? Tema just see mees oli, kes iseenesega walmis ei saanud, mis wõis ta teistest kõneleda.

Kärjitud wõttis ta püssi, olale ja jahitasku kaela ning läks metja, et jääb oma rahutamata meelt lahutada. Ta wana talitaja waatas imeks

pannes oma pereimehe järele ja lausub iseeneses:
 „Mina ei saa aru, mis tal ometegi peaks olema.
 Oli enne ikka wana lustilik ja rõõmus mees,
 nüüd käib ta talwest saadik juba ühte puhku no-
 rus pääga ümber. Täna on ta weel koguni
 imelik; mulle tuleb nii ette, nagu oleks see sõ-
 num, et mõisas üks mees finni on wõetud, kes
 wangist ära jooksnud, ta koguni nufaks teinud.
 Kui ma seda küll teaks, mis tal ometi wiga
 peaks olema! . . .“

Lauren oli aegsasti kodust wälja tulnud, et
 eilse wanakesega metsawahi maja ligidal metsa
 teel koku saada. Ta oli parajalt tähendatud
 teeraja pääle jõudnud, kui metsawahiti enese poole
 nägi tulewat. Ta astus aegamööda enese ette
 maha waadates ja pomises iseeneses. Kirjutaja
 jäi seisma, et tuttawat ära oodata, ilma et mi-
 dagi kuulatada oleks tahtnud. Tulija ei olnud
 teda mitte näinud, waid rääkis iseenele:

„Kui ma tahaksin, wõiks ta priiks saada —
 ta on süüta wang, ma tean — aga mis see
 minusse puutub, ta wõiks mind weel wälja
 naerda . . . Oh, ja Miina ei saaks seda ialgi
 andeks andma . . . ei, ei, ma ei taha ise ennaft
 ära anda; tulgu mis tuleb.“

„Tere, wana sõber, mis te' sääl enesele habemesse pomisete!“ hüüdis kirjutaja rõõmsal tujul metsawahile wasta.

Metsawahit oli wäga ära kohkunud.

„Kas ma midagi kõnelesin?“ küsis ta kartliku näoga.

„Ärge pange pahaks, et ma mõne sõna kuulsin, ma ei tahtnud mitte kuulata . . . ma mõtlesin et mind nägite.“

„Kui ma midagi kõnelesin, siis oli see unistamine — jampsimine, mis midagi ei tähenda; ärge pange seda tähele . . . ma ei ole täna mitte päris terve.“

Kirjutaja waatas oma tuttawa otsa. Ta nägu tunnistas ta tõesti haiglast olnut.

„Ärge pange pahaks,“ ütles Lauren südamiselt, „kui ma sellest weel juttu teen. Teie kõnelete ühest süüta wangist, keda ära wõiksite päästa ja ühest Miinast — see oli minule küll arusaamata, aga ma ei usu mitte, et ta selle pärast ilma tähenduseta on. Kas teie ei wõiksid mulle selgemalt rääkida?“

„Oh jätke — sel jutul pole mingit tähendust — kõige wähemalt teie kohta mitte. Kui teie mulle meeleshädad tahate teha, siis ärge sellest enam rääkige.“

„Teie eksite, auus sõber, kui arvate, et sel asjal minu kohta mingit tähtsust ei ole,“ ajas kirjutaja oma jonni. „Mina tean ühest Miinast väga palju ja ka ühest wangist — wahest kõnelesite teie ka nendest?“

„Ma ei usu mitte,“ oli metsawahi wiivitaw vastus. „Miinasid ja wangisid on ilmas palju.“

„Seda saame kohe näha, kui asja pikemalt läbi räägime,“ tähendas Lauren. „See Miina, kellest mina mõtlen, on üks waene ilmajüüta tüdruk, keda wale tunnistuste ja tigiduse läbi hukka mõisteti. Kas on see?“

Metawahht waatas klaasiste filmadega enese ette maha. Kirjutaja ootas wastust.

„Kes on teile seda ütelnud, et tunnistajad waletašiwad?“ küsis ta wastuse asemel.

„Üks * * * mõisa kiwiraijuja, kes sellest loost teadis... Üks möldri poeg on kadeduse ja tigiduse pärast tüdruku ja ta armukese päale kaebanud ja tunnistanud, mille järele kohus mõlemad pidi nuhtlema. Mõlemad olivad aga kõigist süüdest puhtad, mis nende päale kaebati, puhtamad, kui nende hukka saatjad. Õnnetumate wanne saab ülekohutustele äraandjatele seda kätte maksuma, kui nad ka ilma ees õigeks jääwad — oma südamest peawad nad aga igawese kohtu-

mõistja õiget häält kuulma ja wärisema. See, kes kõikide saatust juhib, ei saa nende palawaid piisaraid ja meelt äraheitmise õhkamisi mitte tähele panemata jätta, waid waljut, hirmust kohut mõistma. — Kord ikka saab nende südametunnistus üles ärkama ja kiskendawalt nende nurjatust hufka mõistma ning tervele ilmale nende häbitööd nende oma nuhtluseks kuulutama. Armuline taewas andku, et see õige pea sünniks!”

„Õige pea sünniks, soowite teie,” ägas metsawahi wabisehes, nagu oleks raudne külm ta liikmed lõdiseb pannud.

„Miks siis mitte?” küsis Lauren imestades metsawahi pääle waadates. „Teie olete mulle täna tõepoolest aru saamata — on see haigus?”

„Jah ma olen haige . . . Jätke mind siia puhkama . . . ma ei wõi edasi minna. . .”

Mööda metsa teed tuliwad hääled ja jalastumised lähemale. Lauren waatas sinna poole. Kaks töömeeft wedasiwad üht kolmandamat eneste wahel edasi. Sel oliwad käed selja pääle seotud. Nende taga käis * * * mõisa kühjas, keda Lauren eila tundma oli õppinud. Wõidurõõmsa näoga waatas ta Laureni otja, nagu tahaks ta talle pilgates hüüda: „Tule weel ta eest wälja!” Külmalt pööris Lauren jälle oma silmad kühja

wastalikult näolt ära wangi poole. See oli see-
sama kiwiraiuja, kes talle eila Peetri ja Miina
lugu oli jutustanud. Ruttu astus ta meestele
teele ette ja hüüdis kiskiwäl häälel:

„Mis see komet peab tähendama? Kuhu wiite
selle mehe?“

„Wangi,“ oli kubja wastus.

„Mispärast? Kas ta õhtaks oma kiwi wal-
mis ei teinud?“

„Ta on ära karanud wang ja saab kohtu
kätte wiidud, kes teda taga otsib,“ seletas kubjas
ametlikult.

„Tema ära karanud wang? Kes peab see
fiis olema?“

„Seda pole mul waja igale ühele seletama
hakata,“ sõnas wangiwiija uhkelt. „Mehed astuge
edasi.“

„Pidage,“ müristas Lauren. „Enne peate mulle
wastust andma, kui edasi lähete. Mis õigusega
teie seda meest wangi wiite?“

„Laske nad minna,“ ütles metsawaht keerle-
wail filmil enese ümber waadates. „See mees
on — Peeter — see nõiduse pärast wangi mõis-
tetud Miina peigmees — ärge segage endid koh-
tute wahel — laske õigus õiguse teed käia.“

„See Peeter! Kas see wõimalik on?“ hüüdis Lauren imestades. „Oled ja Peeter?“

„Tema pähe on mind finni wõetud,“ ütles wang oma häält rahulikult sundides ning waatas jäl juures terawasti oma kaebaja otja. Üks iseäralik joon lendas ta näost üle. Ta waatas weel terawamalt metsawahi otja ning pööras siis näo kõrwale, nagu ei kannaks ta silmad seda nägu näha.

Lauren oli seda tähele pannud. Ta waatas korda mööda mõlemate otja ja küsis siis metsawahilt, kes ikka rahutumalt enese ümber waatas: „Kust teie seda teate, et see mees siin Peeter on?“

„Nii kõneldatakse . . .“

„Kõneldatakse paljalt . . . ja teie peate seda tõeks? Mees, kas see õige on? Kui palju ei kannata ilma süüta wangiraudu — ainult selle pärast, et nõnda räägiti — efiti. Keegi ei wõtnud waewaks tõe eest wälja astuda, sest mis see teistesse puutub! Sober, jätame niisugused unistused kord maha ja katsume kõik teha, mis wõimalik, et siin õigust päewa ette tuua. Meie ei taha siin järele pärida, kes see wang on — ainult seda ma usun, et ta süüta wangi läheb — kui ta Peetri pähe finni on wõetud. Peeter on ilma süüta kannatanud, mispärast peab siis

üks teine, — ehk kui ta ka ise oleks, muhtluse alla langema, mis ta teeninud ei ole, kuna teised süüdlased oma tigesas südamel mõivad hirmutada ta õnnetuse üle. Päike peaks oma palge niisuguse ülekohu ees häbi pärast ära peitma: Õiged langedad kogu kätte, ülekohused õistavad. See on taevasse kirjendaw. Andke oma käsi sellele pääle, et meie enne puhata ei taha, kuni see mees lahti saab mõistetud ning Peetri süütaus päewa walgele toodud. Ma usun, et see meil korda saab minema. Noh — siin on käsi!”

Metsamäht pööras enese kõrwale. Ta mõitles kangesti iseeneses. Pidi ta enesele hukatust ja häbi koela saatma? Kas ei olnud tema see mees, kes kord kahjurõõmus ja hirmu- ja vihas oli töötanud: „Teie peate oma põlatud Gustavi jalge ees wingerdama kui ussikesed, peate asjata armu paluma . . . ta süda on kõwem kui raud!” Ja nüüd pidi ta sellejama põlatud mehe ees töötama talle appi tõtata. Temale! Kelle pääle ta ise oma süuga oli tunnistanud, et ta nõid on, kelle otuse üle ta südame põhjast oli naernud! Oh, see ei lähe. Ta oli nende mõtete juures nii waimustatud saanud, et ta haiglane olek sedamaid kadunud oli.

Põlastusega waatas wang wihasse metsawahi otja, kellele ta südamesse nägi. Ka kirjutaja ei olnud mitte wähe imestanud selle üle.

„Kas teie ei taha mu nõuu wasta wõtta?“ küsis ta ikka weel kätt tema poole hoides.

„Mina ei taha ta abi,“ hüüdis wang uhkelt. „Saagu minuist mis saab, ma kannatan ennem wangipõlwe, jätan kõik oma paremad lootused igawesti Jumalaga, enne kui oma hukka saatja abi pääle lootma hakkam. Kui tal süda rinnas oleks tuisunud, siis oleks ta selle pääle mõelnud, et kaks süüta inimest tema pärast wiletsuse sisse on tõugatud, kellel ka tundlik süda rinnus on.“

Kõik juuresolejad waatasiwad wangi otja ja imetlesiwad. Segi kure kubjas oli enese wiha unustanud, sest ka temale tuli see asi imelik ja ootamata — arusaamata. Kõhmunud oli ainult üks teiste seas — metsawahht. Wang oli ta ära tundnud! Ta tundis, et kirjutaja filmad seletust küsides tema pääl seisiwad, aga ta ei tõstnud oma filmi üles.

„Edasi!“ kõlas kure kubja käskiw hää. Wangi wiijad hakkasiwad edasi astuma.

„Jumalaga, mu armsad metsa puud ja kallid mälestusekohad — teid ei näe ma wähest ialgi enam,“ rääkis wang murtud häälega. „Taewas

õnnistagu ka teid, mu hää wõõras!" ja ta niisked filmad olivad Laureni poole pöördud. — „Ma olen wang — pääsemata kadunud wang!"

Üks häkiline kiljatas häälel pani kõik kuulama.

„Peeter!" kõlas jäält.

Kõik kuulasiwad. Wangi näo üle käis rõõmuga segatud walu joon.

„Sumal taewas, kui ta tema oleks!" ütles ta. Ta süda wärises — tuffsus waljusti. Oh ta saats mu äraandjaks. Ta ei tea, et ma ennast ära pean salgama. Oh, mu waene süda kipub lõhkema . . .

Wangiwedajad olivad seisma jäänud. Laurenil tuli eilane wana naene meelde, ta läks rutusti vaatama. Ta ei olnud oma armamises mitte eksinud — jääle seisis ta tuttav wanake nõutult ja abipaluwate filmadega tema otse waadates ja ta ees ühel rohumättal istus üks noor jale piiga kättega filmanägu finni hoides. Lauren ehmatas paar sammu tagasi — talle tuliwad imelised mõtted pähe. Kas see ei olnud see õnnetu pime neiu, keda ta kord näinud ja nüüd jälle nii näha igatses?

„Oh, ta wiiafs jälle wangi, Sumal, Sumal," õhtas neiu, ilma et ta wõõra ligidusest midagi oleks märganud. „Kas siis päästniist ei ole?"

„Ära kurwasta, lapsuke, kes teab, kes see inimene on?“ troostis wanake.

„Tema, tema — Peeter — ah, see on ta hää! ma ei eksi . . . ma kuulsin teda rääkivat — nüüd on ta wait — ta on läinud — —“

„Waigista ennast, õnnetu neiu,“ troostis Lauren soojal häälel.

Neiu ehmatas ära ja kargas maaft üles.

„Kes on siin? Kes siin räägib?“

„Ära karda, see on heesama mees, kellest sulle kõnelesin,“ julgustas wanake. „Tema tahtis sinuga kokku saada . . .“

Metjawahit ja kubjas olivad ka sinna tulnud. Esimene wahitis liikumata neiu otsa. — „Miina!“ sosistasiwad ta ehmatanud huuled.

„Laske mind siit ära,“ ägas ta. „Oh, see hää! — hirmus! . . . On siis ta tõesti wang . . . pääsemata kadunud wang?“

Lauren tallutas ta wangi juurde.

„Kas tunnete teine teist?“ küsis ta õrnalt.

Wangi nägu hiilgas ära seletatud paistusega. Ta tahtis oma käed laiali talle wastu sirutada, selle kallil pildi järele, keda ta ligi 10 aastat igas ahastuses oma truus rinnas oli hoidnud — aga ta käed olivad walusasti selja taha seotud. See tuletas talle korraga kõik meelde, mis te-

maga jündinud — kole tõsidus astus talle ehmatavalt filmade ette; ta oli wang, pidi siit lahkuma — siit, kus ta paleuse päike, ta elu õnn wiibis . . .

„Miina!“ hüüdis ta sügawast jüdame põhjast. „Sa elad . . . taewale tänu . . . miks ei leidnud ma sind enne, kui weel need hirmjad ahelad mu käsi ei köitnud! Nüüd, oh nüüd on hilja . . . nad wiivad mu wangi . . . ma ei saa sind enam näha . . .“

„Laske lahti, te' inimesed, see mees,“ ägas Miina ja tõstis oma käe nagu wammutades ülesse. „See mees on ilma süüta . . . oh ta kannatab minu pärast . . . siduge kinni need käed siin, need tahawad hää meelega wangiraudu kanda, kui aga see pääseb, kes neid ära teeninud ei ole. Kui inimeste tigidus ja õelus tõesti süüta ohwri peab nõudma, siis wõtke jelleks see pime teha, kes ka priiuses wilets wang on — ja andke ilmale üks terve inimene tagasi . . . Peeter, ma ei lase sind mitte ära wiia, wõi enne peawad nad need lihaft sidemed katti raiuma . . .“

Ta oli kahe käega wangi ümbert kinni hakanud. Ta tundis jelle palawat hingamiist oma lõffendawate palgede pääl, ta tundis oma armastatud mehe wärisemist, kuulis tawaseid sõnu:

„Miina, ja oled mu äraandjaks saanud! Müüd ei saa nad mind enam ial wabaks lastma, waid . . .“

Tugewad käed olivad nõrga piigakese kätest kinni hakanud ja nad halastamata waljusega lahti laskunud.

„Küllalt kasji mängust . . . meil on tee ees . . . edasi, mehed!“ kumandas kühjas waljult. See kord ei pidanud teda ega ta wangi ei piiga meele äraheitwad palwefõnad, ega Lauren'i ähwardused ega manitsused. Niisama sügawasti kui Lauren'selle juhtumise üle liigutatud oli, niisama sügawasti oli ta ka kühja tooruse ja südame meta oleku üle pahandatud.

„Kas siis tõesti kõik kadunud on?“ küsis Miina meele äraheitlikult ja kõneles jampsi kombel iseeneses edasi: „Sah kadunud — ta ei tule enam — ma olen ta ise ära andnud, . . . kas ma ei wõinud seda märgata . . . oh ma rumal . . . ma kardan, et oma natukesse mõistust ka weel ära kaotan . . . siis on waim niisama pime kui teha . . . oh te madud inimeste näol, teie olete oma tööd targasti teinud . . . seda on nõid ära teeninud . . . Kas ei pane imeks, et maa seda nõida ära ei neela ja inimeste sugu ta eest ei päästaks! Ohohoh! Kui mul weel filma walgust oleks, tahaksin ma oma äraandjate, nende wale tunnis-

tajate filma waadata ja näha, kas nad oma süüde ees ära ei ehmata . . . nad teadwad, et kõik metša puud nende wastu kiskendakšiwad, kui neil suud oleks. Ja kas armuline Jumal oma igawesjes taewas siis tõesti ikka weel peaks tahtma õigust ülekõhtu all õhata lasta . . ."

Metšawaht oli liigutamata paigal seisnud ja pimedada tüdrukut, kui oma kõhtumõistja otsa waaatanud. Tõga sõna tema suust tungis talle kõige sügawamasse üdissi ja sünnitas ta rinnus hirmust määsamist. Wõimata oli tal kauem neid sõnu kuulda . . . neist oli igauks uus kaheteraga nuga, mis ta südamesse torkas. Ta läks — ei, ta põgenes jäält ära . . .

Kui Lauren ta kadunud leidis olewat, oli ta juba kaugel jäält ära. Nüüd tuli talle meelde, mis see enne üksi oli kõnelemud. Ta hüüdis metšawahti.

"Ärge kutsuge wõõraid inimesi selle ette arwamata juhtumise tunnistajaks," ütles wanake pimedat neiukest hellasti oma kaenlas hoides kirjutajale.

"Tema peab tagasi tulema, ta peab mulle ära seletama, millest ma aru ei saa — ta teab sellest asjast, ta võib tunnistada, et see wang süüta on — ta võib selle päästa . . ."

„Kes võib ta päästa? kes võib tunnistada, et Peeter süüta on?“ küsis pime neiu suure elavusega.

„Metsavahd!“ vastas Lauren.

„Mu hää ema, vii mind kohe tema juurde,“ ütles pime tüdruk. „Ma tahan teda paluda, kuni ta selle süüta mehe wangist päästab. Tema kannatab minu pärast . . . ma ei või seda ära kannatada. See oli vist taevast sõrme näitus, et mu jüda mind täna sinuga seltsis siia sundis tulema, mis mulle muidu meeldegi ei oleks tulnud. Armuline taevast on pimedas inimese sisse ühe taevastu juhi pannud, mis temale ka ta igaveses pimeduses õiget teed näitab ja aimata lasseb, mis nägijate eest varjul. — Noh, läheme.“

„Küüd ei ole ta vistist kodus,“ ütles Lauren. „Ma usun, ta on metsa läinud. Ohtu või hommi võib temaga kokku saada.“

Tüdruk kuulas teravalt. Selle näis kõneleja hää nagu tuttav olema.

„Kas tahate, võõras küllamees, üht õnnetumat tütarlast aidata?“ küsis ta siis kahtlaselt.

„Nii palju kui minu võimuses on, kõik tahan sinu aitamiseks teha,“ vastas Lauren waimustuses ilusa neiu otse waadates, kes sellegi pärast veel ilus oli, et küll tal filmawalguš pui-

duš. Kui tal need, oma endised sõstrasilmad alles oleksivad.

Laureni meel läks haledaks.

„Suurt, kõige südamlikemat tänu,“ ütles Miina ja sirutas vaikelt oma käe wälja, mida Lauren soojalt pigistas. Mis wõis ta waene süda küll tunda, et nii kaua aja järele üks hää süda hellalt ta kätt pigistas.

„Mis nõuad sa mult, kulla neiu?“

„Et teie sellest juhtumiseft kellegile midagi ei kõnele.“

XI.

Piinlik külastäif.

Kollakas = punaselt wajuš päike, mis metša ladwal täna ilmatu suur wälja nägi, alla. Sälle seisjis metšawaht rinnuli oma toa wäikse akna pääl ja wahtis üksisilmi päikese sisse. Ta mõtles nende piibli sõnade pääle, mis ta lapsena ema

juust oli õppinud: „Ärge laske päikest oma wi-
hastamisega looja minna!”

Ta ei teadnud isegi, kuidas täna talle see
jõna meelde oli tulnud. Ta ei jõudnud täna
ütleilse enam oma oieku üle aru anda. See
pilt, mis ta hommikul metsas näinud, oli weel
wäga wärsketes wärwides ta filmade ees. Ta
pani enesele küll jada korda need küsimised ette:
Kas peab ta tõesti uuesti wangi langema? Kas
ei peaks ma teda inimese koguise pärast päästma?
Aga wastused nende päale oliwad liig selged:
Ei, tema ei taha ju abi, ta on jind ära tundnud,
ta põlgab jind — ja mina pean teda päästma
— rumalus. — Mina pean teda päästma, et
jälle oma neiu kaenlas minu üle wõiks naerda
— ei, ei, ja 10 korda weel ei.

Ja siis kõlasiwad jälle need sõnad tema kõrwu,
manitjewalt, ähwardawalt: „Ärge laske päikest
looja minna oma wihasamisega!”

Ta oli rahutu, wäga rahutu. Ta tahtis
wägisi neid mõtteid pääst ära ajada, ära unustada
— aga mis wõib inimene jelle wastu kui mustad,
pilwed ta pää kohal käiwad?

Tasased, kartlikud sammud ta selja taga ära-
tasiwad ta neist mõtetest. Ta pööris enese ümber.
Ta ei ehmatanud mitte, kui pimedada Miina enese

ees nägi seiswat. Ta üles äritatud pääaju oli seda pilti juba nii tihti enese ees näinud, et ta selle mõttepildiga juba harjunud oli. Ta teadis, et kui ta kord filmi pilgutab, siis on ta kadunud. Selle pärast waatas ta seda neiud tükkise aega sooja ojavõtmisega. Ta pani imeks, kui elutorm see kogu talle ette tuli. Ta tundis nagu tema hingedõhtu oma kuuma huulte vastu tungiwat ja imelik, äraseletamata tundmus tärkas talle südamel. Ta oli küll kättemaksmise wihas ennast pimestada lastnud, oli esimene olnud, kes teda hukatuse sisse aitas tõugata, need taewalised sõstrafilmad, mida juur ja wäike imetles, talt ära riisunud — oli selle pääle naernud — aga see naer oli metjalise naer olnud, mis ta südamele rahu tagasi ei andnud. Ta oli tihti weel selle pääle naernud, aga ta pidi ennast naerule sundima — see oli meele ärakeitlik naer! Selle jekka segas ennast ikka üks kahwatu, minestanud neiuke werise filmanäoga — ja, oh nüüd alles läks talle selgeks, mis see piinaw, ähwardaw kogu temast tahtis. Ta ei olnud seda õnnetumat ialgi oma südamest wälja kiskuda ega ära unustada wõinud, kui ta talle ka metslikus kättemaksmise himus ja nooruse fergemeeles hirmsasti selga oli katjunud pöördä. Wahest oli kahetsus ja

ühelt poolt ka hää süda, jeda pilti nii truult ta rinnus alal hoida aidanud, kelle eest ta enne põgenes, nüüd aga hää meelega ta jalgade ette oleks langenud, ta kahwatanud huulesid palawate juuandmistega katnud. . . Ta tundis, et ta jeda põlatud pimedat tüdrukut armastas, südamest, nõrgameelselt.

„Kas on metsawaht kodus ja kas wõin ma temaga nelja filma all kõnelda?“ rääkiswad neiu kahwatanud huuled.

Metsawaht kargas tagasi. Seda ei olnud ta ootanud. Siis oli see tõesti Miina ise? Wõimata, wõimata . . .

Tasa kordas piiga oma küsimist.

„Taewased wäed, Miina, kas sa tõesti ise siin oled? Miina olen keda sa küsid. . .“

Tüdruk ehmatas nii ära, et karjatades seina najale laskis.

„Isand Mühlmann!“ hüüdis ta pea kiskawa häälega.

Metsawaht kargas talle appi ja pani ta tooli pääle istuma. Neiukene tundis ennaft kui tuliste tangide wahel ning raputas wärisjedes enese ta käte wahelt lahti.

„Ära nimeta mitte jeda nime,“ ütles metsawaht kähijedes, „mu nimi on Põlmas.“

„See on wõdetud nimi,“ ütles piiga. „Ärge arwake, et mu kõrw mind petab. Ha, nüüd ma märkan, mis pärast teie seda lugu tunnete. Selle pärast ma ju tulín, aga ma ei aimanud, et teid siin leian. . . Oh, ma lähen parem kohe jälle minema. . . mu süda ei kannata seda. . . oh ta läheb huffa. . . ja mina ei wõi päästa.“

„Kes läheb huffa ja seda ei wõi ja päästa? Mis see on, seleta mulle.“

„Teie kõrwad on kurdid selle kohta . . . oh Sumal . . . keegi ei wõi aidata.“

„Räägi siis ometi selgemalt,“ ütles metsa-
waht pehmel häälel.

„Olgu siis,“ jahistas neiu juu. „Teie olete inimene ja teie rinnus peaks ka inimese süda tuksuma. Ärge salake seda kanem, sest mis Sumala näo järele loodud on, ei wõi seestpidi kiskja metjaline oüa.“

„Miina, ja näed südamusse, ja kõneled kui minu südamest . . . oh, kas see ei ole pettus?“

„Ärge pilgake waeft pimedat, selle õnnetusest teie mitte ilma süüta ei ole.“

„Ma tean seda, ma kahetsen . . . oh kui ma seda hääks wõiksin teha, peaks see weel täna süündima.“

„See on teile wõimalik, oh laske fõrd oma südamel hääle kurja üle wõitu saada, enne kui hilja on.“

„Ütle ruttu, millega pean ma oma kurja lepitama, ma ei jõua kauem oma hirmust fõrmat kanda . . . Tee ruttu, enne kui päikese tera looja wajub. Ta ei pea meid täna mitte wihas lahutama nägema: „Õrge laske päewa looja minna oma wihasstamisega!“

„Hilja räägite neid sõnu,“ ütles neiu imeks pannes, et see mees, kes tema ja ta armuõese õnne häwitaja oli olnud, sel wiisil rääkida mõistab. Ta ei olnud peaaegu oma kõrwa enam tahtnud uskuda, olnud rääkijat üheks teiseks inimeseks pidanud, kui ta süda mitte nii kõvasti jeda ei olnud ütelnud, et seesama ta endine kõige suurem wihamees olnud.

„Aga jätame nüüd kõik kõrwalisel asjad, rääkis ta edasi. „Päästke Peeter wangist! Teil on see wõimalik . . .“

„Peeter wangist!“

„Sah, jeda ma palun . . . teilt, oh see on ju liig . . . aga — päästke, päästke!“

„Et ta sinu kaenlas siis oma endist wihamest wälja wõiks naerda, et endine uhke mõldri

poeg siis kõigist põlatud mööda ilma ümber hulgus! Do, nii see ei lähe."

"Äsjata kartus. Beeter ei saaks ialgi üht pimedat tüdrukut, kelle pärast ta nii raskest wangipõlwe pidanud kannatama, sel wiisil kallistama ja see 'pole ka õige, et süüitundja ja kahetseja inimene kõigist põlatud ümber peab hulkuma. Taewas peab ühe niisuguse hinge pärast suurt rõõmu püha, mis kadunud oli ja jälle leitud on."

"Aga ilm ei saaks seda ialgi andeks andma. Tema ei tunne kahetsust, ei mõista walupisaraid, ta maksab kurja kurjaga igawesti kätte," ahastab metsawah.

"Ilm saab ka seda ära unustama ja ei mõista selle pääle, kes ise oma süüdi tunneb, mitte raskest kohut," wastas piiga troostides.

"Ja ka sina mõitsid seda unustada ja mulle andeks anda — Miina, mõitsid sa seda? Ütle mulle, ära lasse mind kauem hirmjas piinas olla, ma ei kannata seda hirmust koormat kauemini."

Soojalt ja õrnalt oli ta pimedana neiu kätte kinni hakanud ning waatas palawa pilguga ta otse, kuna ta käed wastust oodates wärisewad.

"Kui teie Beetri wangist päästate, — olgu siis. Ma tahan oma õnnetust rahulise meelega

kanda, ei taha teid enam ära wanduda . . . Kas lubate?"

"Minult iibe tingimisega," kõneles metsawaht ägedalt.

"Misjugune tingimine see siis on?"

"Et sa ennaft ialgi temaga enam koku ei anna . . ."

"Halastamata mees! Mikspärast nõuate just seda, mis teiesse sugugi ei puutu, aga mulle nii raske täita on?"

"Sina ei pea mitte tema naeseks saama!" ütles metsawaht wäga ägedalt.

"Mina pime tüdruk pean tema naeseks saama, naeruwäärst . . . kes wõtaks enesele pimedanaese? Sa arwate siis mind tõesti nii rumalaks, et ma seda nõuaksin — see oleks inimese õnnetuise jisse saatmine — ei, seda ma ei taha . . . ei wõi, ei tohi tahta."

"Aga kui mõni mees sind nii pööraselt armastaks, et ta sulle pääle ei waataks, et ta oma ülekohut jälle seega hääks katsuks teha, et sind enesele naeseks ihaldaks?"

"Seda ei saa keegi tegema," kostis neiu kindlalt.

"Siin seisab ju süüdlane ja wõlglane Gustaw Mühlmann, kes seda tahab teha," hüüdis

metšawaht tormiliselt neiu kätest kinni wõttes.
 „Ma olen kind juba sel õnnetumal ajal armastanud, mil ma wiha ja kadepuse pärast su wasta waletunnistajaks sain, ning olen sellest saadik su pilti kustumata oma südames kandnud. Ta oli kui kättemaksja waim mu südametunnistust waewamas, nii et ma rahu ei leidnud inimeste seas, waid wõõra nime all kõigist tundmata siin enesele kohta otsisin, et oma südame häält waigistada. Ta ei kadunud aga mitte. Ma pida-
 sin kind surmaks, ja kui ma minewal sügisel kind jellesama koha pääl jälle nägin, kus ma teie õnne häwitaja olin, hakkas mu kiwisüdametunnistus mind uue jõuga waewama — ma katsusin kind wihata, põlata — aga kõik on wõimata. Ma lähen nõdraks meelest, kui sa mu ära tõukad. Oh Miina, unusta mu süüd, anna mulle andeks, lepi minuga, ole minu — elus ja surmas!”

Miina oli esimese imestusega tüdise aega wagu-
 guki päält kuulnud, siis aga, kui ta oma waenlase juandmisi oma käte pääl tundis põlewat, kargas ta, nagu uksi käest nõelata saanud, üles.

„Ei ialgi!”

Ta seisis uhkelt ja ähwardades ehmatanud mehe ees. Wihapuna ilendas ta kahwatanud

palgete ilu, nii et ta nagu mõni muinasjutu jumalanna wälja nägi.

„Sa tõukad mind ära!“ hüüdis metsawaht wäga ärritatud häälel. „Sa sõkud mu armastuse enesele jalgade alla — see ei ole sulle midagi wäärt — tüdruk, ära ärrita mind meele-
tumale wihale — ma usun, et sa seda wiha tunned . . . su Peeter on weel wang. . . Kas sa ei taha teda wälja lunastada?“

„Niisuguse ohwri eest ialgi,“ oli piiga kindel wastus. „Ma tean, mu süda ütleb mulle, et see ohwer ta surmaks — mispärast ta ka siis weel wangist lahti peats püüdma?“

„Kas sa jääd oma sõnade juurde?“

„Nende sõnade juurde jään ma kindlaks.“

„Sa sa ei kahetse seda mitte?“

„Ei, tulgu ka mis tuleb?“

„Ma annan sulle nõuu, järele mõtelda,“ ägas metsawaht.

„Ma olen kõik järele mõtelnud — mul 'pole selles otsuses midagi muuta.“

Gustav Mühlmann oli äkilise wihaga inimene. Ta laskis ennast kergesti ärritada, ja tegi siis, mis ta pärast tihti kahetse, sest et ta südamel poolest mitte just wäga halb inimene ei olnud. Ka nüüd tuli see wiha tema pääle, mis

weel seda suurem ja tugewam oli, et armastus ka ennast selle jekka segas.

„Siis olgu jälle wana wiha raudsein meie wahel,“ hüüdis ta siis. „Meie ei taha kumbgi teie eest midagi teha — waatame igaliks enese ette — minu Peeter ei puntu minusse, ta peab seaduse ees seda palka saama, mis ta on teeninud. . .“

„Kui teie waenlust nõuate, olgu siis ka minugi pärast,“ kostis pime tüdruk. „Aga teie peate ometi iseenejale ütleva, et see ainult madal omakasu tagaajamine on, kui teie, kes te walmis ära leppima, ainult selle pärast oma abi ja sõnad tagasi kistute, et teie tahtmine täide ei läinud. Teie soovite, et meie kui waenlased teineteise vastu seisame ja päikse oma wihastamisega looja minna laseme. Olgu siis, ja kuulge, mis ma teile ütlen:

„Ma armastan Peetert ka nüüd weel ja tahan tema wabastamiseks teha, mis minu jõuus seisab. Teie võiks seda teha, aga teie ei tee, et te minu ja tema waenlane olete. Olge inime ja täitke inimese kohut — inimese kohus ei tunne sõprust ega waenlust. Sa kas ei ole teie meid mõlemaid õnnetuse — kõige suurema wiletuse sisse tõuganud? — Sa nüüd arwate, et

teil midagi ei ole hääks teha? Surnud peaks
 jüdamme hääle olemas, kui ta siin ühtelugu pikse-
 mürinaga kõrwu ei pöörataks: Süüdlane, ini-
 mene! täida oma kohut. Ja kas on minul ehk
 Peetril teie vastu kõige vähematgi kohut? Ma
 olin valmis teiega ära leppima, kõik hirmust
 asja unustama — ja teie lükkasite seda oma-
 kasu pärast ära. On see mehe viis, on see õige?
 Te tahate ühe nõrga, abita sandi-naesterahwa
 waenlane olla, kelle silmapalguise te olete riisu-
 nud — ta sandiks teinud eluks ajaks — tubli!
 Tulge aga wälja, see kerjaja ei karda ühtet
 möldri Gustavit. Mina tulen teie naeseks, kui
 Peetri päästate — andke sellele päale oma käsi.
 Ma ei armasta aga teid mitte, ma põlgan teid
 jüdamme põhjast; ma ei taha mitte teie abitaas
 olla, kes mehe elu lõbujaks püüab teha — ei,
 ma tahan teile kui waenlane eluselt silisteks kõrwa
 astuda ja näidata, kui kibedaks ja mõrudaks naene
 ka mehe elu wõib teha, kui ta jüda kättemaks-
 mise järele jänuneb ja rinnust põlgtus wälja
 keeb. Kui teil julgust on, andke sellele päale oma
 käsi ja wõtke mind omale naeseks. Miks te
 wiivitate? Selle eest aga peate wangi wabaks
 tegema, peate tunnistama, et ta süüta on, et te
 waletanud olete, ja et nüüd oma süüdi kahetsete

ja andeks palute. Mina oma poolt töotan selle vastu, et ma Beetriga enam ialgi kokku ei taha saada. Tema saab mulle seda tegu andeks andma, kui ta teada saab, et ma kättemaksmise pärast teile olen tulnud. Mis ütlete selle pääle, mu auus waenlane!"

Metšawahi liikmed loidisewad. Ta oli palawikus.

"Kas sa hull oled, et sa seda nõuad?" ägas ta siis waewaga. "Mine ära mu filmist, sa piinaja . . . meil ei ole teineteisega midagi tegemist."

"Haa, sa oled kohkunud," ütles Miina kahjurõõmsalt. "Need sõnad on su uhkust haawanud, nad on walusasti sinu ülekohtusesse südamesse puutunud, ma tean, nad on sind rahutuks teinud, nad saawad su rahu igawesti härida wiima, ma tean, sul on weel tilgake inimese werd soontes. . . Ma lähen nüüd ja soowin sulle kui waenlane ühte osa sellest hingepiinast, mis teie teistele olete walmistanud. Sumalaga. . ."

Pime tüdruk läks ära. Silm oli waheajal juba pimedaks jäänud ja tähed ehakumal kahwatanult paistma hakanud, aga ometegi ei wõi-

nud nad pimedale teed juhutada, kui see läbi metsa imelise osatusega teed otsis.

Pimedam ja toledam kui pimeda neiu ümber, oli metsarahi südames. Ta uhtus oli murtud . . . üks neike, kellel silmawalguist ei olnud, oli ta jalge alla tallanud — ja tal oli õigus!

Õigus, oh, kui valus oled ja süüdlasele südamele! Sa kisud halastamata karedusega kõik walutawad haawad lahti, ilma et tilkagi kosutawat õli sinna jisse walaks.

XII.

W i i m a n e t u n n i s t u s .

Alastad oliwad jüst ajast mööda läinud. Snimejed oliwad juba ammugi ära unustanud, et kord üks wang unesti kinni on wõetud ja oma raskele wangitööle tagasi wiidud. Lauren oli ta päästmiseks küllalt tööd katjunud teha, aga mis see aitas, kui tunnistusi ei olnud, et ta süüita wangi oli mõistetud. Metsarahi oli sellest

ajast saadik oma tuttava kirjutaja vastu sõnawaesem ja imelikum, et see temaga läbi käimise wiimati kui hoopis asjata ajawiitmise maha jättis. Pimedat Miinat ei olnud kirjutaja ka päaleselle enam näinud. Wanakesega oli ta küll paar korda kokku saanud, aga see ei kõneleminud palju. Siis oli kirjutaja wiimaks kreisilinna koha saanud kust tal enam võimalik 'polnud maale tulla. Nii oli tal wiimaks juure töömure juures kõik see lugu üsna meelest ära läinud.

Ükskord sai ta omaist endisest töö paigast metsawahi Põlma käest kirja, milles teda nii pea kui võimalik R. mõisa metsawahi juurde paluti, kus ta tähtsaid asju kuulda saada. Palwet korralti katsi korda, et ta tõesti tuleks.

See kutse tuli talle üsna parajal ajal, sest ta oli ammugi juba tööst puhkamiseks wähe pikemat reisi maale mõtelnud ette wõtta. Säälsuurtes kuuse metsades lootis ta hääd kosutust leida.

Metsawahit oli tõbewoodis kaua aega haige, nii et Lauren teda enam ära ei tundnud. Põikeline kurnaw haigus oli ta nii kõhnaks teinud, et taist weel paljas luu ja nahk järele oli jäänud. Silmad sügawasse hauku wajunud, nägu waha

karwa kollakas, juuksete seas ju halli karwasid — sel wiisil sirutas ta pool kohkunud kirjutajale oma luised käed vastu.

„Wäga hää, et tulite,“ ütles ta nõrga häälega. „Ma ei wõinud surra, ilma et teile weel mõnda oma südamet päält ära ei oleks rääkinud. Raske mure, hingepiin ja kahetsus on kurnawa tiisikuse haiguslega ühte heitnud ja mind tööwoodisje maha murdnud, millest mulle surma-woodi peab jääma. Ärge rääkige vastu. Ma tunnen, et mu päewad loetud on. . . Ma ei tõuse enam sellest woodist üles. . . Ärge tehke niisugust nägu. . . ma ei karda surma. . . Ma olen teda ootanud, kui oma piina lõpetajat, aga ta ei ole weel mitte tulnud. . . ma ei olnud weel oma rehnungiga walmis. . .“

Ta puhkas wähel aega. Laurenil oli temast hale meel ja katsus teda troostida, aga ta ei wõtnud ühtegi troosti sõna kuulda.

„Kas teie olete ühest Gustav Mühlmanniist midagi kuulnud?“ küsis haige.

„Gustav Mühlmanniist? Kas ta ei olnud see * * * mõisa mõldri poeg, kes lord ühe tüdrukuga Miina ja peigmehe Beetri päale wiha pärast

walet oli tunnistanud?" arutas kirjutaja järele mõteldes ja endisi lugusi meelde tuletades.

"Seesama jah. Sa kas teate ka, kes see mees on?"

"Ei tea. Kas teie võite mulle seda ka ütelda?"

"Soovite teada. . . Ta on kõlwatu inimene. . ."

"Seda ma tean. . . Ma olen temast palju kuulnud, ta on ilma südameta teiste õnne wahetele tükkunud, toore käega ja hirmsal wiisil neid lahutanud, keda Jumal oli ühte pannud. Oh, lord peab ka aeg tulema, mil igawene kohtumõistja oma õigele wihale maad saab andma ja talle meelde tuletama, mis see tähendab elawa Jumala kätte langeda. . . Ta saab waljult kohtu mõistma. . ."

Haige wahtis ükssilmi enese ette; ta rind tõusis rahutult.

"Tema teab — see waene patune, mis taewa nuhtlus on," ütles ta kahisewal häälel. "Ta kannatab mis ta ära on teinud. . . jah, ta kannatab rahulifelt. . . nurišemata. . ."

"Tema kahetseb? Ta tunneb oma süüdi?" küsis Lauren

„Ta on päewa pimedaks ööks muutnud, teistel ja iseenesel, ja seda ei peaks ta kahetsema ja tundma?“

„Siis ei ole ta nii südameta kurjategija, nagu ma uskusin. . . . Kahetsus wiib meeleparandusele ja teeb kõik hääks.“

„See waene kurjategija ei saa oma süüdest midagi enam hääks teha. Kõik on hilja. . . . hilja. . . . Olge nii häa ja tooge minu laua laadikust üks väike paberi rull wälja. Siin on wõtmed.“

Nõrga, wäriwäa käega andis ta wõtmefimbu Laurenile kätte, kes juhutatud laua laadiku lahti tegi ja tähendatud paberi rulli wälja tõi.

„Wõtke ja lugege, ja ütelge siis, mis teie selle kohta arwate,“ sõnas haige oma pääd padja pääle toetades.

Lauren luges:

„Minu wiimane tunnistus.“

Ma olen kahe inimese õnne häwitanud, olen kadepuse ja kättemaksmise wiha pärast nende wastu kohtu ees walet tunnistanud ja nende hukkamõistmise eest nii palju tööd teinud, kui see mu wõimuses oli. Need kaks inimest on wan-

gi mõistetud Peeter ja pimedaks tehtud Lepiku Miina. Igavene Jumal taewas, kes kõik näeb, teab, et mõlemad ilmasüüta olivad. Mu süda ei ole muidu rahule jäänud, ma pidin seda tunnistama, et mu jõuud otsas ja mul lootust ei ole, ialgi enam haiguswoodist wälja saada, siis teen ma seda paberi pääl ja wannutan igaiht, selle kätte see kiri peaks saama, kui ma wahest enam elawate kirjas ei ole, wiibimata seda kirja kohtu kätte anda ning kohut Jumalast nuheldud waletunnistaja hingerahu pärast paluda — asja uuesti ülekuulamise alla wõtta ning otsust muuta. Miina kohta ei ole küll enam midagi teha — ta on õnnetu eluks ajaks, aga Peetert wõib weel päästa — kui ta surnud ei ole. Kolme aasta eest sai ta kui ärapõgenenud wang uuesti kinni wõetud ja ära wiidud. Sel korral ei olnud mul weel südant tema eest wälja astuda — ma pidin weel maitsta saama, mis see tähendab, kui inimese süda teda nuhtleb. Seda nuhtlust on Miina mu südamesse istutanud — ma ei wanner teda mitte selle pärast — tal on ju õigus — ei ma õnnistan seda tundi, mis mulle tõsiht kahetjust, hirmust meeleäraheitwat kahetjust ja surmatoowat hingewalu tundma õpetas — ta on minuht ometi inimese teinud, kui ka

hilja, wäga hilja. Miinale jätan ma kõik oma
 wäikese waranduse, mis ma olen omale kogunud,
 kui ta seda tahab wastu wõtta. Ta on wilet-
 said päewi oma wana isaga näinud — minu
 pärast. Ta elab R. metsas õhtupoolses nurgas
 suure S. raba lähedal. . . Muulit kohus mõtelgu
 ühe surmani kurwastatud süükahtseja pääle ja
 wõtku see asi uuesti ülekulamise alla, et mu
 hing hanaagi rahu saaks, mis ma ilma ei ole
 leidnud. Teised tunnistajad ja kaebajad on juba
 kõik Jumala kohtu ees oma südameta tegu was-
 tutamas — mina lähen pea järele. Nende käsi
 ei ole kellegil hästi käinud. Minu isa, kes üks
 kaebaja oli, suri õnnetut surma weelki ratta all;
 mina jäin ülemeelse eluga waejeks, põgenesin ini-
 meste eest wiimaks häbi pärast ära ja tulin siia
 wäikesse metsa, kus õnneks metsawahiks sain.
 Siin leidsin ma Miina jälle üles, keda ma sur-
 nud arwasin olema — ja sellega ärkas ka mu
 südametunnistuse hääl, mis mind waljusti hukka
 mõistab. Ma tahtsin ikka ja ikka asja üles
 anda, aga mul puudus jaks julgus, mehelik süda.
 Ma lükkasin selle aja ikka edasi — homse pääle,
 kuni see homme mind hana äärde on wiinud,
 kus ma weel suu lahti teen. Kui see hüüd ka

hilja on, aga kõlaga ta siiski kui pasun, mis ülekõhtu üle kõhut mõistma kutsub.

Need sõnad olen ma selge mõistusega kirjutanud, mida mu wana talitaja wõib tunnistada, kui tarwis peaks olema. Ta ei tea kirja sisust ühtegi, ta nägi, et mu mõistus selle kirjutamise ajal terve oli.

See on mu tõsine tunnistus.

* * * mõisa metsawaht Põlmas."

Lugeja pani paberilehe käest ära ja waatas imestades kawa haige otsa.

"Kas see on wõimalik, et teie ise see Mühlmann olete?"

"See hirmus Gustav Mühlmann ma olen," ütles haige kuiwalt.

"Do, nüüd läheb mulle kõik korraga selgeks, millest ma siamaale ikka aru ei saanud . . . see kuuwalge öö metsas . . . see imelik olek pimedas tüdrukuga wasta . . . oh, teie südames ei ole, tahetus mitte uus . . . Aga ka wiimasel filmapilgul aitab see."

"Mitab?" hüüdis õnnetu elawalt. "Kas wõiks ilm ialgi seda andeks anda?"

"Ilm ei anna midagi andeks . . ."

„Ja teie ka mitte?“

„Mul ei ole midagi andeks anda, ma tunnen südametunniselt häledust teie vastu üle
 Wõib-olla saab kõik unustatud olema,“ ütles Lauren tasakaaliga haige silma vaadates juurde.

„Oh, kuidas tunnen ma nüüd oma armu järelle jäänud südametunniselt ühe lepitaja kärele, kes mind ühe ainsa tasakaaliga vajutamisega mu hirmu hingepiina peast . . . aga seda ei ole . . . on küll, aga mulle ei ole teda mitte.“

Lauren vaatas osavõtlikult ta otsa. Ta arvas teda jampsiwat, kellel rahu ja puhkamist vaja. Pühaku tööga, et ta tunnistuskirja kohtu kätte talitab ja Peetri wangi wälja nõuab, kui ta weel peaks elama, lahkus Lauren haige juurest.

Teisel hommikul tuli Lauren tagasi. Tema käe kõrwal käis pime tüdruk. Ta tallutas selle haigewoodi ette. Haige lõi filmad lahti, hele naeratuse joon käis üle ta näo, juure waewaga sirutas ta oma käe ta vastu wälja. See oli wäga külm, lubiwalge ja wärises. Pime tüdruk tundis tahtmata wärinat enese kehast läbi käima, kui ta need kondised külmad sõrmed oma peosse wõttis. Haige huuled liikusiwad, ta tahtis kõneleda — ta näol lehwis lahke õnnelik naeratus,

aga siiski ei saanud ta sõnagi suust. Pime tüdur ei näinud mitte seda nägu, ta tundis ainult kätt, mis ta käes seisis, nii nõrk, kalm, wärisew . . . ta tundis selle pikaliist tujukumist, mis ikka aeglasemaks läks ja wiimaks seisma jäi. Haige pää langes tagasi, silmad kaotasivad oma hiilguse — ta oli jurnud. . .

Lauren ei julgenud seda pimedale ütelda . . . see tundis seda aga isegi. . .

„Singa rahus, meie oleme taha!“ jostistasivad pimeda huuled. „Sa oled kätte saanud, mis sa igatsesid. . .“

XIII.

D t s.

Lauren tundis kohtuasju väga hästi ning selle pärast oli tal wõimalik asja õigest kohast ette wõtta ja ruttu otsale ajada. Siiski läks pea pool aastat aega, enne kui otsus ülemalt poolt tagasi jõudis.

Sälle oli ilus jügisene päew täes, mil terwed lehtpuu metsad nagu jula kullas tafase päiefese paiste täes särasivad, kui Lauren ühe teise mehega juttu ajades tuntud metsa teerada mööda ikka jügamamale metsa poole rändas. Wiimaks jäimad mõlemad ühe wäitefe urtsitu ette seisma, mille lähel kena saleda kehaga piiga istus ja kärmesti sukka kudus.

„Miina,“ hüüdis Laureni seltsimees eemalt juba neiuksese pople, ehk nad küll maha oliwad teinud, üsna waguü urtsitusse minna. Kes jõuab kewade sooja tuule õhtu seisma panna, kui ta kord woolama on hakanud, ehk tõuswat koitu tagasi tõrjuda?

„Peeter! kas see sinu hääl oli?“ ütles neiu ülesse karates ja kuulatades.

„See oli sinu Peetri hääl jah!“ hüüdis see ärarääkimata südamlikel häälel, täis õnne ja õrnust. „Ma olen prii, wõin sinu juurde jääda, ja hää Miinake. Lase mind enese kaenlas kii-gutuse pisaraid walada. Oh kui rõõmus olen ma, et sind nii terwelt ja priskest jälle eest leian. Miina, kui sa weel ikka see wana Miina oled ja mu tuleku üle rõõmustad, siis täna seda meest siin — tema on mu eest kohut käinud, ta on mu päästja.“

Ta tõmbas Laureni kätt pidi pimedada neiu juurde. See tegi aga enese õrnalt lahti ja selatas, et neil tema vastu mingit tänuvõlga ei olla.

Kui esimene rõõmutuhin jälle mahti andis kõnelema hakata, ütles Peeter täis õnne ja rõõmu:

„Oh, sa ei võdi aimata, mis mu süda fees tundis, kui ma oma päästja läbi teada sain, et sina veel elad ja meie pea teineteist näha saame. Oh, siis ei jõndnud ma seda filmipilku ära oodata, mil sinu imelised nõiasõstrafilmad jälle mu südant oma äramõistmata leegiga soojendavad. Lase mind jälle kord nende jisse vaadata, jääb on mu taevast, sa ingli pilt. . .“

Ta jäi äkisti wait. . . Ohmatusega vaatas ta neiu otsa . . . ta käed läksivad nõrgaks, langešivad maha . . . ta nägi neiu tumedaid kustunud filmi.

„Mina, mis on nad sinuga teinud?“ hüüdis ta siis pool kšendades. „Kus on su imefilmid jäänud?“

„Need on nad minult ära riisunud, nad on mu pimedaks teinud,“ rääkis neiu imeliše rahuga.

„Ära ehmata liialt, ma olen tõik valmis kuulma ja kannatama. Ütle, et sa mind enam ei armasta . . . ja armastad mu filmi. . .“

„Mina find? ja õnnetu walulaps . . .“ hüüdis Peeter walusalt. „Oh, mis mulle meelde tuleb, kas mäletad weel, mis ma sulle kord wandeaga tõotasin, kui sa mulle ette heitsid, et ma find üksi filmade pärast armastasin.“

„Sa ütlesid, et sa mind ka siis weel armastaksid, kui mul mu nõiafilmi enam ei oleks . . . nüüd ei ole mul neid enam. . .“

„Ja nüüd wõin ma ka näidata, et ma ei waletanud. . .“

Miina surus oma pää nooremehe rinnale. Ta nuttis. Ka Peeter pühkis filmi.

Kas pean ma weel edasi rääkima, mis nende juudamed sees tundsiwad? Armas sõber, mõtle ise selle pääle, missugune see kõige kibedama waluga segatud ootamata õnnetundmus pidi olema, mis teiste kurjus ja tigenus neile rõõmu karika sisse oli walanud.

Peetrist ja Miinast sai abielu paar. Lauren jäi eluajaks nende kõige paremaks sõbraks. Kui ta talitused talle priiaega lubasiwad, siis sõitis

ta maale oma armsate juurde, kus pime Miina
tema eest kõige paremini hoolt kandis. Kurvast
minewikust ei kõnelelud õnnetu naene mitte
ialgi.

Ta oli ilmaga ära leppinud — ta oli kõik
ära unustanud. . . . Kui ta jägawas mõttes
seisis ehk midagi, siis tuliwad talle jälle kau-
mid pildid kadunud õnneaegadest filmade ette ja
ta oli õnnelik kui nägija.

K. A. Hermann'i trükikoda, Tartus,

soovitab omaist suurest tagavast

massaavalisustele

kõiksugu

trükituid raamatuid

ja

kohtu - kirjasid

hääst paberist ja puhtalt trükitud.

Hinnakirjad saadame soovi päale kõigile
hinna ta kodu tätte.

A. Grenzsteini toimetusel ilmu-
 nud järgmised raamatud on Tar-
 tust Olewiku kontorist üksikult ja
 ja hulga wiisi saada:

1. Pildi-Nabits I. jagu 5 kop.
2. Eesti Lugemise raamat I. jagu. . 20 "
3. Eesti Lugemise raamat II. " . 25 "

(Need kolm raamatut on Tartu koolikonna walitsuse pool-
 lest Eesti rahwakoolidele tarvitamiseks lubatud)

4. Riigikoele õperaamat I. jagu . . 8 kop.
5. Riigikoele õperaamat II. " . 25 "
6. Riigikoele õperaamat III. " . 28 "

Учебникъ государственнаго языка для Эстовъ I, II.
 и III. часть.

7. Eesti Sõnaraamat 1600 uut sõna . 50 kop.

8. „Olewiku“ Viisa 1884, 1885, 1887,
1888, 1889, köidetud à 75 „

9. Suur Eesti maa kaart 2 lehte à 1 rbl. = 2 rbl.
(Olewiku kontorist à 50 kop.)

Pääle selle pakub Olewiku kontor Tartus kiwisilla juures ja abikontor Tallinnas wallawalitsustele kõiksuguseid **trükitöösid** odawa hinnaga, nimelt on walmis ladust jaada: Kõik **raamatud** Wene-Eesti keeles, mis wallawalitsused ja kohtud tarwitawad; pääle selle weel akti kaaned, täitmise lehed, ülespidamise lubatähed (видъ на жительство) kutsejedelid, kaaskirjad kutsejedelite tarwis, kaaskirjad aktide saatmise tarwis, Wenekeel- sed kaaskirjad kõrgemate kohtute kutsejedelite kwiitungi tagasisaatmise tarwis, Увольни- тельное ja приемное свидѣтельство, palwe- kirjad, millega Увольн. ja приемн. свидѣт.

Kameralhoowi saadetakse, kõik kassade ja magasi kui ka rõuge-panemise aruande lehed, Именной списокъ лицамъ, исключеннымъ изъ крест. общ., perenimekirja raamatud, talupidajate tarwis teenijate palga-raamatud, linna majapidajatele korteri-raamatud, foolidele foolitunnistused jne. Sobwi pääle saab iga muu kirjatöö sedamaid tehtud.

Aluupakkisult

„Olewiku“ kontor Tartus.

Uued raamatud,

mis

R. A. Hermann'i tulu- ja kirjadega

Tartus trükitud ja

kõigist raamatukauplustest saada on:

Armastus. Grahv Leo Tolstoi Wene keelse jutustuse järele. Kirjutanud stud. J. L. 24 lehekülge, hind 6 kop.

Ära saada meid kinsatuse sisse. Ilus jutt. Salja keelest Eesti keelde kirjutanud J. Parw. 76 lht., h. 20 kop.

Annulane ja Ülo. Jutt Eesti muistsest ajast. Jutustanud R. A. Hermann. 32 lht., h. 5 kop.

Geesti mõistatused. Kõlku korjanud M. J. Eisen. Hind 30 kop.

Geesti üliõpilaste Seltsi album. Esimene leht. Hind 50 kop.

Geesti Piibli ümberpanemise lugu. Teine trükk. Meie Piibli 150-aastase juubeli mälestuseks kirjutanud W. Reiman, Kolga Jaani abiõpetaja.

Elu pärast surma. Hiiel ja Berma, Siuru, Valli, Viioni ingel. Wiis tujutust ennemuistsest ajast. Kirjutanud M. J. Eisen. 64 lht., h. 25 kop.

G. E. Luiga laulusid. 120 lht., hind kirjutuspaberi pääl 30, trükipaberi pääl 20 kop.

Juimesed ja juhtumised. Eestistanud M. Pödder. Hind 20 kop.

Jugel. Ilus jutustus Peterburi elust. A. Erichi novella järelle M. Pöder. 66 lht., h. 20 l.

Kalewipoja süst: Misjulgused kõlbulised arvamised paistawad meile Kalewipojast silma? Kirjutanud stud. J. L. Teine trükk. 64 lht., h. 20 l.

Kangelased ja ferglased. Kirjutanud ja eestistanud M. Pödder. Hind 20 kop.

Polm jutusest. 1) Jumal näeb, kellel õigus on, aga tema ei litle seda ruttu. (Sündinud lugu.) L. Tolstoi järelle Wene keelest. 2) Telefon. 3) Kelmil kawalus. 32 lht., h. 12 kop.

Rosa-raamat. 482 jõõgivalmistamise õpetusega. Välja andnud Jaan Koor. 242 lht., hind kõvasti lõidetud 60, kergeti lõidetud 50 kop.

Kõrwalops. Naljamäng kolmes näitusel ja kahes muutuses. Toimetanud G. Laurenberg. Hind 30 kop.

Laane linnute. Luuletanud Elise Ann. Hind kirjutus. paberi pääl 30 kop., trükipaberi pääl 20 l.

Lacnetawalt merelt. Vähihesed jutud. Inglise keelest ümber pandud. Teine trükk. 36 lht., h. 12.

Paulu ja mängu leht. Kuuliri Eesti muusika edendamiseks. I, II, III, IV. ja V. aastakäik. Wastutaw toimetaja ja väljaandja Dr. R. A. Hermann. Iga aastakäik maksab poogitult 1 rbl. 20 kop.

Paulu laja. Soolo-laulud koori ja muusikaheliga meeste ja segahäätel ühes laulda. Esimene wihl; Trükki andnud R. A. Hermann. 16 lht. 15 kop.

Luteruse wäikene Katekismus. Wiis päätükki. 16 lht. hind 5 kop.

Maailma keel Wolapük. Kirjutanud J. Leppit. Teine trükk. Hind 20 kop.

Mesilane. Õpetus, kuidas mesilasi kasulikult pidada. Välja andnud G. Daniel. 74 lht., h. 30 l.

Postimehe lõbu-lisa. 1889. aastaläit. Hind kõvasti
lõidetud 80 kop.

Rõuge armid. Eduard Wilde uudisjutt. 54 lht., h.
10 kop.

Täieline Eesti-Wene sõnaraamat. Esimene osa.
Kirjutanud Dr. R. A. Hermann, hind 50 kop.

Täieline Wene keele õpiraaamat. Iseäranis Eesti
koolidele ja iseõppimise tarbeks. Kirjutanud Dr. R. A. Hermann.
176 lht., hind kõvasti lõidetud 50 kop., pehmete kaantega
40 kop.

Töömehe tütar. Eduard Wilde uudisjutt. Teine trükk,
176 lht., h. 30 l.

Tundmuste wangis. Ch. Kannilese uudisjutt. 80 lht.,
h. 20 kop.

Uued Jõulu-jutud. Rootsi keelest. Eestistanud J. Lie-
voh. Sisul: 1) Karjased. 2) Jõulu luust. 3) Ülewalt waa-
ratud. Hind 12 kop.

Wolapüka sõnaraamat ja laulukirjad, laulusesed, jutu-
esed. Kirjutanud J. Leppik. Hind 20 l.

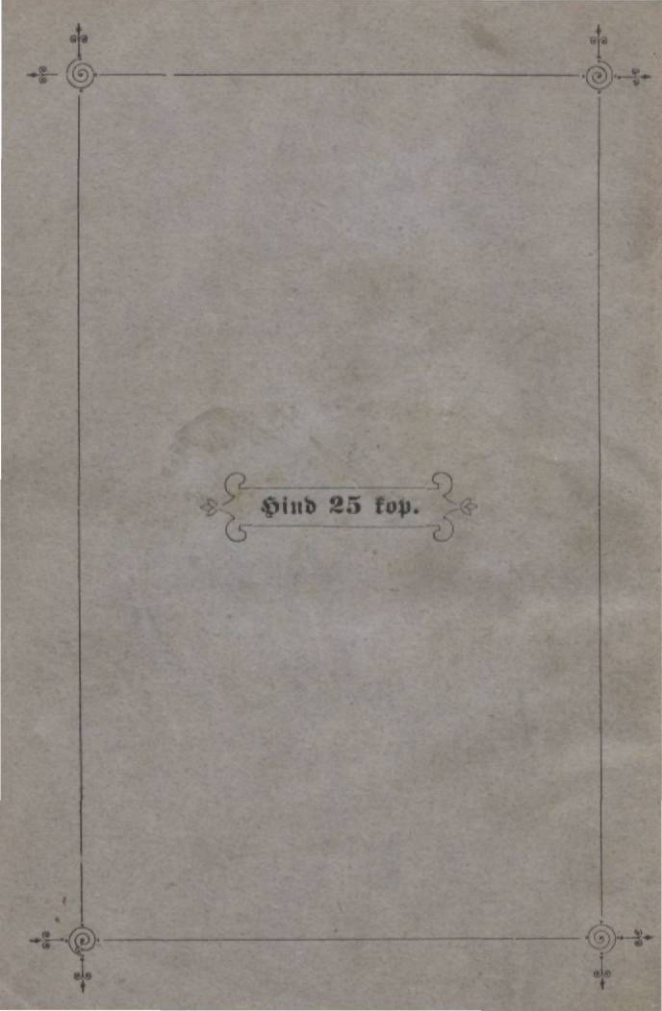
Wacene laps. Ilus jutt. M. Denzi järel eestistanud
J. E. Luiga. 128 lht., h. 25 kop.

Wana loer. M. H. Niekli uudisjutt. Eestistanud M.
Sõdder. Hind 12 kop.

Wene keele õpiraamat. Iseäranis wallakoolidele ja iseõppimise tarbeks. Kirjutanud Dr. K. A. Hermann. Esimene jagu. Kolmas trükk. 78 lkt., h. 20 l.

Wigurimehed. 1) Weider malemängija. 2) Reiser ja Kloostris wanem. Kirjutanud M. Pödder. Hind 12 kop.

Kõik üllemal nimetatud raamatud saadame ka posti kaudu neile kätte, kes meile raamatu hinna, kas puhtas rahas ehk postmarkides, sisse saadavad.

Shind 25 fop.

Kõidetud 10.dets.1930.